

**Pla
territorial
de les
Terres de l'Ebre**

**Aprovació
definitiva**

Juliol de 2010

**Programa
de Planejament
Territorial**

Memòria

Generalitat de Catalunya
Departament de Política Territorial
i Obres Públiques
Secretaria per a la Planificació Territorial
Programa de Planejament Territorial

Crèdits

Secretari per a la Planificació Territorial

Oriol Nel·lo i Colom

Director del Programa de Planejament Territorial

Juli Esteban i Noguera

Coordinador del Pla

Gabriel A. Palacio i Villacampa

Equip redactor

Diagnosi i projeccions

Elisabeth Sau i Raventós

Mobilitat i infraestructures

Maria Herruzo i Fonayet

Carlos Mingote i Vilamajó

Laia Pou i Reguant

Ordenació del sòl

Susana Ferraz i Comín

Pilar Paricio i García

Albert Vaca i Agustí

Sistemes d'informació territorial

Antoni Prats i Llavari

Disseny assistit per ordinador

Jordi Martínez i Granell

Col·laboracions

Escenaris econòmics i demogràfics

Josep Maria Carrera i Alpuente

Navegació fluvial

Genoveva Margalef i Valiente

Mobilitat i infraestructures

Marc Ibáñez i Llop

Albert Palomo i Cuenca

Sistemes d'informació territorial

Cristina Jiménez i Puigpey

Disseny assistit per ordinador

Elisabet Massana i Guitart

Eugeni Miquelay i Fañanás

Suport jurídic

Dolors Vergés i Fernández

Suport logístic

Soledad Da Costa i Pérez

Cristina Domènech i Berenguer

Mercè Villalba i Clos

Suport administratiu

Anna Obis i Pastor

Amb l'ajut i el suport de la resta de personal del Programa de Planejament Territorial

Índex

1. Preàmbul

1.1. La necessitat d'un nou Pla territorial de les Terres de l'Ebre.....	1.1
1.2. Marc legal del Pla.....	1.2
1.2.1. Els instruments de planejament territorial	1.2
1.2.2. L'elaboració i tramitació del Pla	1.4
1.3. Sentit i abast del planejament territorial	1.7
1.4. Contingut i format dels plans territorials parcials	1.10
1.4.1. Enfocament operatiu.....	1.10
1.4.2. Categories propositives bàsiques	1.11
1.4.3. Els referents per a la coherència general dels plans territorials parcials.....	1.13
1.4.4. Composició documental del Pla.....	1.14

2. Les premisses del Programa de Planejament Territorial

2.1. Consideracions generals	2.1
2.2. Criteris de planejament.....	2.2
2.3. Escenaris econòmics i demogràfics.....	2.9
2.3.1. Antecedents	2.9
2.3.2. Escenaris	2.11
2.3.2.1. El model V15-CAT	2.11
2.3.2.2. Hipòtesi sense migracions (V15-CAT nmig)	2.11
2.3.2.3. Hipòtesi de referència o del mercat de treball (V15-CAT ref)	2.16
2.3.2.4. Simulacions per àmbits territorials (V15-CAT Ref (r)-com)	2.19
2.3.3. Valoració, abast i limitacions dels resultats	2.26
2.3.4. La crisi econòmica que començà el 2008: efectes sobre el mercat de treball i possibles conseqüències sobre el creixement demogràfic	2.28
2.3.4.1. La crisi econòmica	2.28
2.3.4.2. Hipòtesis d'evolució del mercat de treball	2.30
2.3.4.3. Efectes sobre la demografia a Catalunya, horitzó 2026	2.31
2.4. Addenda als escenaris econòmics i demogràfics	2.29
2.4.1. La crisi econòmica que començà el 2008: efectes sobre el mercat de treball i possibles conseqüències sobre el creixement demogràfic.....	2.29
2.4.2. Hipòtesi d'evolució del mercat de treball.....	2.30
2.4.3. Efectes sobre la demografia a Catalunya, horitzó 2026	2.31

3. L'àmbit del Pla

3.1. Emmarcament territorial: les Terres de l'Ebre en el context de Catalunya	3.1
3.2. Medi físic.....	3.3
3.2.1. La morfologia.....	3.3
3.2.2. Unes comarques contrastades climàticament en una cruïlla de vents.....	3.4
3.2.3. Els sòls.....	3.5
3.2.4. Una xarxa fluvial per a l'agricultura, l'energia, el turisme i el patrimoni cultural.....	3.5
3.2.5. La vegetació	3.7
3.2.5.1. Un mosaic de dominis de vegetació.....	3.7
3.2.5.2. La vegetació actual.....	3.8
3.2.5.3. Els boscos	3.8
3.2.5.4. Les brolles i herbassars	3.8
3.2.5.5. La vegetació de ribera i costanera	3.8
3.2.5.6. Els conreus i la vegetació ruderal	3.8
3.2.6. El paisatge agrícola	3.9

3.3. Poblament	3.10
3.3.1. Distribució de la població en el territori.....	3.10
3.3.2. Emmarcament històric: un màxim demogràfic als anys cinquanta del segle passat que no s'ha aconseguit dinamitzar fins a l'entrada del segle XXI	3.10
3.3.3. Un territori rural amb una estructura urbana multicèntrica de petites ciutats i pobles	3.14
3.3.4. Un patrimoni cultural únic	3.18
3.4. Xarxes i sistemes de comunicacions	3.23
3.4.1. Emmarcament històric	3.23
3.4.2. L'estructura actual	3.23
3.4.2.1. Els eixos viaris de llarg recorregut	3.23
3.4.2.2. La funció vertebradora de l'eix de l'Ebre	3.25
3.4.2.3. El node ferroviari.....	3.25
3.4.2.4. Un gran sistema urbà.....	3.27
3.4.2.5. El front portuari	3.28
3.4.2.6. Un riu que torna a ser navegable	3.28
3.4.2.7. Un àmbit sense instal·lacions aeroportuàries comercials	3.28
3.4.2.8. La plataforma logística Logis Ebre	3.28
4. El sistema d'espais oberts	
4.1. Definició, objectius i determinacions bàsiques	4.1
4.1.1. Definició.....	4.1
4.1.2. Objectius	4.1
4.1.3. Estat actual.....	4.2
4.1.4. Determinacions bàsiques.....	4.3
4.2. Els espais oberts a les Terres de l'Ebre.....	4.4
4.2.1. Un territori complex i divers	4.4
4.2.2. Una agricultura rica i variada	4.7
4.2.3. Un paisatge singular	4.13
4.2.3.1. El paisatge al Pla i al Catàleg i les Directrius de paisatge	4.13
4.2.3.2. El paisatge de les Terres de l'Ebre.....	4.13
4.2.3.2.1. Aspectes generals	4.13
4.2.3.2.2. Els àmbits paisatgístics	4.13
4.2.3.2.3. Les unitats de paisatge	4.14
4.2.3.2.4. Els valors	4.17
4.2.3.2.5. Les tendències.....	4.17
4.2.4. Dinàmiques de transformació	4.18
4.2.4.1. Ocupació del sòl no urbanitzable per habitatges il·legals i sense infraestructures d'urbanització	4.18
4.2.4.2. Aparició progressiva de instal·lacions eòliques i d'energia solar.....	4.18
4.2.4.2.1. Les instal·lacions eòliques.....	4.18
4.2.4.2.2. Les instal·lacions d'energia solar.....	4.19
4.2.4.3. Abandonament de conreus, avanç del bosc i incendis forestals.....	4.20
4.2.4.4. Agricultura intensiva i pèrdua de biodiversitat	4.22
4.2.4.5. Connectivitat.....	4.23
4.2.4.6. El delta de l'Ebre.....	4.25
4.2.4.6.1. Evolució del canyissar.....	4.25
4.2.4.6.2. Dinàmiques deltaiques.....	4.29
4.2.4.6.3. El Pla integral de protecció del delta de l'Ebre.....	4.32
4.2.5. Sòls potencialment subjectes a riscos	4.33
4.2.5.1. Aspectes generals	4.33
4.2.5.2. Conviure amb la inundabilitat.....	4.34
4.2.5.3. Tractament del risc	4.39
4.3. Sòl no urbanitzable de protecció especial	4.40
4.3.1. Definició.....	4.40
4.3.2. Delimitació.....	4.40
4.3.2.1. Objectius.....	4.40
4.3.2.2. Marc legislatiu	4.40
4.3.2.3. Metodologia	4.41
4.3.2.4. Consideracions generals sobre la xarxa d'espais de valor natural i/o de localització.....	4.43

4.3.2.5. Espais inclosos en el Pla d'espais d'interès natural de Catalunya (PEIN) i els que els amplien, completen i relliguen	4.45
4.3.2.6. Espais inclosos en la xarxa Natura 2000.....	4.52
4.3.2.7. Espais naturals de protecció especial (ENPE)	4.53
4.3.2.8. Espais amb altres figures de protecció.....	4.53
4.3.2.9. Zones humides	4.54
4.3.2.10. Espais d'interès geològic: geotops i geozones	4.56
4.3.2.11. Espais del Pla director urbanístic del sistema costaner i del Pla director urbanístic dels àmbits del sistema costaner integrats per sectors de sòl urbanitzable delimitat sense pla parcial aprovat (PDUSC-1 i PDUSC-2).....	4.56
4.3.2.12. Hàbitats de Catalunya i hàbitats d'interès comunitari	4.57
4.3.2.13. Sòls forestals	4.62
4.3.2.14. Sòls agrícoles	4.63
4.3.2.15. Altres espais de valor natural i/o localització	4.64
4.3.3. Superfície	4.66
4.3.4. Regulació	4.66
4.3.5. Gestió.....	4.68
4.4. Sòl no urbanitzable de protecció territorial	4.71
4.4.1. Definició.....	4.71
4.4.2. Delimitació.....	4.71
4.4.2.1. Sòl d'interès agrari i/o paisatgístic.....	4.71
4.4.2.2. Sòl de potencial interès estratègic	4.71
4.4.3. Superfície	4.72
4.4.4. Regulació	4.72
4.5. Sòl no urbanitzable de protecció preventiva.....	4.74
4.5.1. Definició.....	4.74
4.5.2. Superfície	4.74
4.5.3. Regulació	4.74
4.6. Proposta.....	4.75
4.6.1. Visió de conjunt	4.75
4.6.2. El Pla director de coordinació del delta de l'Ebre	4.76
5. El sistema d'assentaments	
5.1. Definició, objectius i determinacions bàsiques	5.1
5.1.1. Definició.....	5.1
5.1.2. Objectius	5.1
5.1.3. Determinacions bàsiques.....	5.2
5.2. Components socioeconòmics	5.4
5.2.1. Demografia: vint mil habitants entre el 2001 i el 2006, un creixement sis vegades superior al dels quinquennis de la dècada dels noranta	5.4
5.2.2. Estructura social: un territori demogràficament envellit que ha aturat el seu èxode demogràfic i ha diversificat la naturalesa de la població	5.9
5.2.3. Activitat econòmica: una base agrària que es pot combinar amb un potencial de recursos turístics encara per explotar	5.13
5.2.3.1. Consideracions generals.....	5.13
5.2.3.2. El Baix Ebre	5.17
5.2.3.3. El Montsià.....	5.18
5.2.3.4. La Ribera d'Ebre.....	5.20
5.2.3.5. La Terra Alta.....	5.21
5.2.3.6. Conclusions	5.22
5.2.4. Sòl i habitatge.....	5.23
5.2.4.1. Estat actual del planejament urbanístic.....	5.23
5.2.4.2. Càlcul del potencial romanent del planejament urbanístic vigent.....	5.26
5.2.4.2.1. Aspectes metodològics	5.26
5.2.4.2.2. Habitatges potencials	5.27
5.2.4.2.3. Sòl industrial potencial	5.29
5.2.4.2.4. Programa de sòl, 2005-2008 i àrees residencials estratègiques (ARE)	5.30
5.2.4.3. Habitatge: només el 60% del parc es destina a primera residència i l'activitat constructiva es distribueix en l'estol urbà que dinamitza les Terres de l'Ebre els darrers anys.....	5.32
5.3. Sistemes plurimunicipals d'assentaments.....	5.36
5.3.1. Àrees funcionals	5.36

5.3.2. Identificació i delimitació	5.39
5.4. Caracterització i categorització	5.42
5.4.1. Aspectes metodològics	5.42
5.4.2. Caracterització dels sistemes plurimunicipals d'assentaments	5.45
5.4.3. Caracterització i categorització dels assentaments	5.48
5.4.3.1. Paper territorial i estratègies de desenvolupament	5.48
5.4.3.2. Sistema Delta	5.53
5.4.3.3. Sistema Flix/Ascó	5.57
5.4.3.4. Sistema Gadesa	5.60
5.4.3.5. Sistema litoral nord	5.64
5.4.3.6. Sistema litoral sud	5.66
5.4.3.7. Sistema Móra d'Ebre/Móra la Nova	5.70
5.4.3.8. Sistema riu Sénia	5.74
5.4.3.9. Sistema Tortosa/Amposta	5.77
5.5. Àmbits de cooperació, planificació i gestió supramunicipal	5.82
5.5.1. Consideracions generals	5.82
5.5.2. Plans directors urbanístics	5.82
5.5.3. Implantació d'àrees d'activitat econòmica d'interès i iniciativa plurimunicipal	5.82
5.5.4. Cooperació per a la promoció d'habitatge de protecció pública	5.83
5.6. Perspectives de subministrament d'energia, d'abastament d'aigua, de sanejament i de telecomunicacions	5.84
5.6.1. Subministrament d'energia	5.84
5.6.1.1. Pla de l'Energia de Catalunya, 2006-2015	5.84
5.6.1.2. Directrius per a les infraestructures de subministrament energètic	5.85
5.6.2. Abastament d'aigua	5.85
5.6.2.1. Aspectes generals	5.85
5.6.2.2. Situació global de l'abastament a Catalunya	5.86
5.6.2.3. Propostes d'actuació per gestionar millor l'aigua a Catalunya	5.88
5.6.2.4. Les infraestructures existents	5.88
5.6.2.5. Recursos hídrics per als nous creixements	5.90
5.6.2.6. Cost total derivat dels nous creixements	5.91
5.6.3. Sanejament	5.91
5.6.4. Infraestructures de telecomunicacions	5.93
5.6.4.1. Antecedents i situació actual	5.93
5.6.4.2. Propostes	5.94
5.6.4.2.1. Directrius pel que fa a les infraestructures de mobilitat	5.94
5.6.4.2.2. Directrius pel que fa a les noves expansions urbanístiques	5.94
5.6.4.2.3. Directrius pel que fa al desplegament de la xarxa d'instal·lacions de radiocomunicació	5.95

6. El sistema d'infraestructures de mobilitat i transport

6.1. Definició, objectius i determinacions bàsiques d'actuació	6.1
6.1.1. Definició	6.1
6.1.2. Objectius	6.1
6.1.3. Determinacions bàsiques d'actuació	6.2
6.2. Descripció de la situació actual	6.4
6.2.1. Anàlisi de la mobilitat	6.4
6.2.2. La xarxa viària	6.5
6.2.2.1. Les infraestructures existents	6.5
6.2.2.2. El trànsit	6.7
6.2.2.3. Actuacions previstes pel planejament vigent	6.7
6.2.3. La xarxa ferroviària	6.8
6.2.3.1. Les infraestructures existents	6.8
6.2.3.2. L'oferta de servei	6.8
6.2.3.3. Actuacions previstes pel planejament vigent	6.11
6.2.4. Transport col·lectiu per carretera	6.11
6.2.4.1. Consideracions generals	6.11
6.2.4.2. La situació actual al conjunt de les Terres de l'Ebre	6.12
6.2.4.3. La situació actual al Baix Ebre	6.13
6.2.4.4. La situació actual al Montsià	6.14

6.2.4.5. La situació actual a la Ribera d'Ebre	6.14
6.2.4.6. La situació actual a la Terra Alta	6.15
6.2.4.7. La coordinació amb els serveis ferroviaris.....	6.16
6.2.5. Sistema portuari	6.16
6.2.5.1. El Pla de ports de Catalunya, 2007-2015.....	6.16
6.2.5.2. Infraestructures existents.....	6.17
6.2.6. Navegació fluvial	6.20
6.2.7. Sistema aeroportuari	6.20
6.2.7.1. El Pla d'aeroports, aeròdroms i heliports de Catalunya, 2009-2015	6.20
6.2.7.2. Infraestructures existents.....	6.21
6.2.7.3. Actuacions previstes al planejament vigent.....	6.21
6.2.8. Sistema logístic	6.22
6.3. Les propostes del Pla	6.23
6.3.1. Objectius principals.....	6.23
6.3.2. Desenvolupament de les propostes.....	6.23
6.3.3. Criteris generals d'integració territorial de les infraestructures	6.24
6.3.4. Les propostes per a la xarxa viària	6.24
6.3.4.1. Criteris específics d'integració territorial de la xarxa viària	6.24
6.3.4.2. Trams a millorar i de nova creació	6.25
6.3.4.2.1. Consideracions generals.....	6.25
6.3.4.2.2. Autopistes i autovies	6.25
6.3.4.2.3. Vies estructurants primàries.....	6.26
6.3.4.2.4. Vies estructurants secundàries	6.28
6.3.4.2.5. Vies estructurants suburbanes.....	6.29
6.3.4.2.6. Vies integrades	6.29
6.3.4.2.7. Travesseres	6.30
6.3.4.2.8. Mobilitat no motoritzada	6.30
6.3.5. Les propostes per a la xarxa ferroviària	6.31
6.3.5.1. Criteris específics d'integració territorial de la xarxa ferroviària	6.31
6.3.5.2. Trams a millorar i de nova creació	6.31
6.3.5.2.1. Consideracions generals.....	6.31
6.3.5.2.2. Línies d'altres prestacions.....	6.31
6.3.5.2.3. Línies convencionals.....	6.31
6.3.5.2.4. Tren tramvia.....	6.33
6.3.5.2.5. Estacions de viatgers i terminals de mercaderies.....	6.35
6.3.6. Les propostes per al sistema portuari	6.35
6.3.7. Les propostes per a la navegació fluvial	6.37
6.3.8. Les propostes per al sistema aeroportuari	6.38
6.3.8.1. El Pla d'aeroports, aeròdroms i heliports de Catalunya, 2009-2015	6.38
6.3.8.2. Aeroport de les Terres de l'Ebre	6.38
6.3.8.2.1. Aspectes generals	6.38
6.3.8.2.2. Accessos terrestres.....	6.39
6.3.8.2.3. Característiques principals	6.40
6.3.8.3. Aeròdroms d'Arnes i Ribera d'Ebre.....	6.41
6.3.9. Les propostes per al sistema logístic	6.41
6.3.10. Justificació i priorització de les noves propostes pròpies del Pla	6.43

1. Preàmbul

1.1. La necessitat d'un nou Pla territorial de les Terres de l'Ebre

Les Terres de l'Ebre va ser el primer àmbit de Catalunya que va disposar d'un pla territorial parcial, ja que el maig de 2001 el Govern de la Generalitat el va aprovar mitjançant l'Acord corresponent.

No obstant això, en el període que s'estén des del mateix any d'aprovació fins a hores d'ara, les Terres de l'Ebre han anat registrant dinàmiques de transformació que fan necessària la redacció d'un nou Pla que, en la mesura que permet el seu contingut, els doni una resposta més adequada.

Igualment, la redefinició conceptual i metodològica del planejament territorial escaiguda des de finals de 2003 i l'aprovació de nova normativa sectorial fan necessària la reformulació del Pla territorial, de manera que incorpori:

- La nova concepció i metodologia del Programa de Planejament Territorial
- Les disposicions de la Llei d'urbanisme i el seu Reglament, especialment pel que respecta a la regulació del sòl no urbanitzable
- Les determinacions del Pla director urbanístic del sistema costaner (PDUSC-1), del Pla director urbanístic dels àmbits del sistema costaner integrats per sectors de sòl urbanitzable delimitat sense el pla parcial aprovat (PDUSC-2) i del Pla d'infraestructures del transport de Catalunya (PITC)
- La Directiva europea sobre avaluació estratègica de plans i programes i la seva transposició estatal i catalana.

En el seu dia, algunes de les propostes del Pla territorial aprovat el 2001 –formulades durant el procés d'elaboració, que es va iniciar el 1998 en la part propositiva– van semblar agosarades a alguns sectors d'opinió, especialment la prognosi demogràfica, que prenia com a població de referència per a l'any horitzó 2016 poc més de 182.000 habitants.

Aquest increment demogràfic es fonamentava en una immigració notable, però el fet és que la immigració efectivament registrada ha depassat totes les previsions i entre 2001 i 2007, és a dir, en 6 anys, el creixement de la població del conjunt de les Terres de l'Ebre ha superat aquella xifra.

Per tant, cal que el nou Pla territorial, a més, reconsideri la població de referència i, consegüentment, replantegi les necessitats d'habitatge principal i de sòl per a activitat, tant per donar-hi resposta com per orientar tota una nova generació de plans d'ordenació urbanística municipal que tinguin en compte aquestes noves necessitats després del progressiu exhauriment de molts sòls urbans i urbanitzables durant aquests darrers temps.

1.2. Marc legal del Pla

1.2.1. Els instruments de planejament territorial

El Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre es redacta d'acord amb la Llei 23/1983, de 21 de novembre, de política territorial, la qual defineix tres instruments de planejament territorial:

- El Pla territorial general
- Els plans territorials parcials
- Els plans territorials sectorials.

Mitjançant aquests diversos instruments ha d'ésser formulat i aprovat el planejament territorial de Catalunya, amb l'amplitud i precisió necessàries per tal que pugui ser el referent principal de la política territorial a desenvolupar en la línia que assenyalen els articles 40 i 45 de la Constitució espanyola, esmentats en el preàmbul de la Llei de política territorial esmentada. Els articles de la Constitució estableixen que els poders públics *han de promoure les condicions favorables al progrés social i econòmic i a una distribució més equitativa de les rendes regionals i personals i han de vetllar per la utilització racional de tots els recursos naturals amb l'objectiu de protegir i millorar la qualitat de la vida i de defensar i restablir el medi.*

Per completar la relació d'instruments de planejament territorial disponibles, cal fer esment també dels plans directores territorials, creats per la Llei 31/2002, de 30 de desembre, de mesures fiscals i administratives, l'article 86 de la qual va modificar la Llei 23/1983, de política territorial, amb la inclusió d'un capítol nou, el IV bis, integrat pels nous articles 19 bis, ter i quater.

El Pla territorial general de Catalunya ha de comprendre l'àmbit de tot Catalunya i, d'acord amb el que assenyala l'article 5 de la Llei de política territorial, ha de contenir determinacions relatives a: zones del territori amb característiques homogènies, nuclis de població que poden exercir una funció impulsora i reequilibradora, espais d'interès natural que cal conservar, terres d'ús agrícola o forestal que cal conservar, les previsions d'emplaçament de grans infraestructures i àrees del territori on cal promoure usos específics. Així mateix, el Pla territorial general ha de definir els àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials.

El Pla territorial general va ser aprovat per la Llei 1/1995, de 16 de març. Es tracta, doncs, d'un Pla vigent en el moment actual, si bé des de la seva aprovació no ha estat objecte de modificacions o revisions. El Pla territorial general s'ha de desenvolupar mitjançant els plans territorials parcials i els plans territorials sectorials.

Els plans territorials sectorials han de comprendre també l'àmbit de tot Catalunya, però, d'acord amb el seu caràcter sectorial, les seves determinacions es refereixen només a un o alguns aspectes de la realitat territorial: carreteres, espais d'interès natural, equipaments comercials, ..., que són analitzats i projectats, en cada cas, de manera especialitzada pel departament de la Generalitat responsable de la matèria de què es tracti. El contingut i les determinacions d'aquests plans són els necessaris en cada cas en funció de la naturalesa de la matèria a planificar. En desenvolupament de la Llei 23/1983, la Generalitat ha elaborat i aprovat diversos plans territorials sectorials, alguns d'ells amb anterioritat a l'aprovació del Pla territorial general. Són els següents:

- Pla de carreteres de Catalunya (1985, revisat el 1995 i substituït pel PITC el 2006)
- Pla d'espais d'interès natural (1992)
- Mapa eòlic de Catalunya (2002)
- Pla de sanejament de Catalunya (1996)
- Pla territorial sectorial d'equipaments comercials (2001, revisat el 2006)
- Pla de ports de Catalunya (2001, substituït el 2007 pel Pla de ports de Catalunya, 2007-2015)

- Pla d'aeroports de Catalunya (2003, substituït el 2009 pel Pla d'aeroports, aeròdroms i heliports de Catalunya, 2009-2015)
- Pla de l'energia de Catalunya 2006-2015 (2005)
- Pla director d'instal·lacions i equipaments esportius de Catalunya (2005)
- Pla d'infraestructures del transport de Catalunya –PITC– (2006)
- Pla de ports de Catalunya, 2007-2015 (2007)
- Pla d'aeroports, aeròdroms i heliports de Catalunya, 2009-2015 (2009)

Els plans territorials parcials han de desplegar les determinacions del Pla territorial general i han de fer-ho amb el major detall que permet la menor extensió del seu àmbit. La Llei de política territorial estableix que l'àmbit dels plans territorials parcials tindrà com a mínim l'extensió d'una comarca, que poden agrupar diverses unitats comarcals sense dividir-les i que, en tot cas, adoptaran els àmbits determinats a aquests efectes pel Pla territorial general.

El Pla territorial general va establir l'any 1995 sis *àmbits funcionals* per a la formulació dels plans territorials parcials, els quals van ser modificats per la Llei 24/2001, de 31 de desembre, motivada pel reconeixement de l'Alt Pirineu i Aran com un nou àmbit funcional diferenciat. Com a resultat d'aquesta modificació, en l'actualitat els àmbits de referència per a la formulació dels plans territorials parcials són els set següents, amb detall de les comarques que inclouen, respectivament:

- Alt Pirineu i Aran: l'Alta Ribagorça, l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà i la Val d'Aran.
- Comarques Centrals: l'Anoia, el Bages, el Berguedà, Osona i el Solsonès
- Comarques Gironines: l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Garrotxa, el Gironès, el Pla de l'Estany, el Ripollès i la Selva.
- Camp de Tarragona: l'Alt Camp, el Baix Camp, el Baix Penedès, la Conca de Barberà, el Priorat i el Tarragonès.
- Metropolità de Barcelona: l'Alt Penedès, el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Garraf, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental.
- Ponent (Terres de Lleida): les Garrigues, la Noguera, el Pla d'Urgell, la Segarra, el Segrià i l'Urgell.
- Terres de l'Ebre: el Baix Ebre, el Montsià, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta.

D'acord amb el seu caràcter pròpiament territorial, en el sentit de comprensiu dels diversos components de la realitat, la Llei de política territorial estableix per als plans territorials un contingut temàtic similar al del Pla territorial general que s'expressa en els següents termes:

- La definició dels nuclis especialment aptes per establir-hi equipaments d'interès comarcal.
- L'assenyalament dels espais d'interès natural.
- La definició de les terres d'ús agrícola o forestal d'especial interès que cal conservar o ampliar per les seves característiques d'extensió, de situació i de fertilitat.
- L'emplaçament d'infraestructures.
- Les àrees de protecció de construccions i d'espais naturals d'interès historicoartístic.
- Les previsions de desenvolupament socioeconòmic.
- Les determinacions per a la planificació urbanística.

Per altra banda, la Llei 1/1995, de 16 de març, per la qual s'aprova el Pla territorial general de Catalunya, a l'article 3 assenyala que els sistemes de proposta establerts pel Pla territorial general per a l'aplicació de les estratègies territorials i la consecució del model d'assentaments han de ser tinguts especialment en compte pels plans territorials parcials, als quals correspon de precisar-ne l'àmbit territorial i fixar-ne els paràmetres urbanístics bàsics necessaris per donar acollida al creixement de població previst.

La Llei d'aprovació del Pla territorial general, a l'article 4 assenyala també que les actuacions amb incidència territorial establertes pels plans territorials parcials han de tendir al reequilibrament territorial global de Catalunya. Aquesta estratègia s'ha d'aplicar als sistemes urbans com a àrees territorials articulades a l'entorn d'un nucli urbà generador de cohesió i influència.

Per últim, els plans territorials parcials, han de considerar els objectius següents de preservació del medi:

- Fomentar el desenvolupament sostenible del país.
- Respectar les terres d'ús agrícola o forestal d'especial interès, ja sigui per llur extensió, per llur ubicació o per llur fertilitat.
- Incentivar l'ús eficient dels recursos energètics i hidràulics.
- Salvaguardar els espais naturals d'especial interès.
- Afavorir el mínim impacte ambiental de les actuacions amb incidència territorial.

Per completar l'instrumental de planejament territorial que proporcionen les disposicions legals vigents, cal referir-nos, per últim, als plans directors territorials, creats per la Llei 31/2002.

Els plans directors territorials es conceben com a instruments flexibles, ja que només s'estableix, com a condició per al seu àmbit, que aquest sigui plurimunicipal i que sigui inferior als dels plans territorials parcials i, pel que fa al seu contingut, que compreguin com a mínim una de les determinacions exigides per als plans territorials parcials. Per tant, la utilització d'aquests instruments, en tant que el seu màxim contingut propositiu serà el dels plans territorials parcials, només té sentit en absència d'aquests. És força clar que en el moment que s'aprovi un pla territorial parcial que complementi tots els continguts que li pertocuen, el pla director territorial s'haurà quedat pràcticament sense espai propositiu.

Tanmateix, en tant els plans territorials parcials no hagin assolit la seva aprovació, els plans directors territorials es poden usar per avançar l'elaboració del planejament territorial en parts dels àmbits dels plans territorials parcials on hi ha més urgència o on s'han donat iniciatives locals que es considera oportú integrar al procés general de formulació dels plans territorials. Així s'ha fet en comarques com l'Alt Penedès, la Garrotxa i l'Alt i Baix Empordà, els plans directors territorials de les quals han de constituir, de fet, separades avançades del pla territorial parcial de l'àmbit a què pertanyen respectivament.

1.2.2. L'elaboració i tramitació del Pla

El Decret 142/2005 regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials i dels plans directors territorials, el contingut dels quals sigui assimilable a un pla territorial parcial; a tal efecte, estableix les següents disposicions:

- La formulació del Pla correspon al Govern de la Generalitat.
- El desenvolupament dels treballs necessaris per a la seva elaboració es fa a través de la Secretaria de Planificació Territorial i el Programa de Planejament Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- El Departament de Política Territorial i Obres Públiques elabora un Avantprojecte inicial del Pla que conté, amb suficient grau d'aproximació per tal que quedin clars els seus continguts i abast, una primera versió de la documentació integrant del Pla territorial.

- Per a l'elaboració d'aquest Avantprojecte de Pla, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques, a més de realitzar els estudis i treballs tècnics necessaris, haurà de fer les consultes convenients als altres departaments de la Generalitat, Institut de Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre (IDECE), consells comarcals, ajuntaments, institucions, entitats i organitzacions vinculades socialment al territori i haurà de promoure debats públics i reunions de treball per facilitar l'expressió d'idees, propostes i objectius amb relació al Pla.
- Una vegada elaborat l'Avantprojecte de Pla, se'n dóna compte a la Comissió de Coordinació de la Política Territorial.
- Per tal d'assegurar la participació de totes les administracions, entitats i persones interessades en l'elaboració del Pla, se'ls dóna audiència de l'Avantprojecte de Pla i aquest s'exposa al públic per un termini entre 2 i 4 mesos al llarg del qual, prèvies les explicacions necessàries per part dels responsables de l'elaboració, es reben observacions, suggeriments i propostes per part de les administracions, entitats i persones interessades.
- Conegudes i avaluades pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques les observacions, suggeriments i propostes presentades, s'esmena i es completa l'Avantprojecte inicial del Pla i s'obté el projecte de Pla per a la seva tramitació.
- El conseller de Política Territorial i Obres Públiques aprova inicialment el projecte de Pla i el sotmet a informació pública pel termini d'un mes, al llarg del qual l'Institut de Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre (IDECE), les administracions, entitats i persones interessades poden presentar les al·legacions que considerin pertinents.
- S'estudien les al·legacions, se'n fa un informe i s'introdueixen les esmenes que calgui al Pla, el qual és aprovat provisionalment pel conseller de Política Territorial i Obres Públiques.
- Es presenta el Pla aprovat provisionalment a la Comissió de Coordinació de la Política Territorial, que elabora un dictamen preceptiu.
- Correspon al Govern de la Generalitat, vist el dictamen de la Comissió, aprovar definitivament el Pla territorial.

Per la seva part, el Decret legislatiu 1/2003, de 8 de gener, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de l'Institut per al Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre, estableix com a primera funció d'aquest Institut la participació en l'elaboració i l'avaluació del Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre.

Igualment, entre les funcions del Consell rector de l'IDECE, inclou el seguiment del Pla territorial.

Dins d'aquest procés, cal subratllar el paper del que es denomina Avantprojecte del Pla com a instrument central per a la necessària participació de les administracions locals del territori, les entitats i els ciutadans interessats.

En el procediment d'elaboració no s'exclouen consultes directes prèvies o posteriors amb administracions i entitats del territori, tanmateix és l'Avantprojecte el que permet generalitzar les consultes a tots els interessats i que les opinions s'expressin amb prou coneixement del contingut del Pla territorial per tal que siguin útils en el procés de concreció de les propostes d'aquest. Hi hauria certament altres formes de participació en l'elaboració del Pla que es podrien reduir a dues modalitats bàsiques: la participació mitjançant comissions suposadament representatives o el diàleg directe individualitzat amb tots els ajuntaments i entitats interessades. Pel que fa a les comissions, és força evident la improbabilitat que la comissió que es pogués dissenyar complís les condicions d'ésser prou representativa per la composició i prou operativa pel nombre de components. El diàleg individualitzat amb tots els ajuntaments i entitats representatives d'elaboració del Pla és també prou clar que requereix un temps que la densitat i previsions del Programa de Planejament Territorial no permet disposar. Per tant, sense excloure el diàleg directe quan cal, la consulta pública sobre un Avantprojecte àmpliament difós és la fórmula que garanteix una participació universalitzada de qualitat i amb la profunditat que cada ajuntament o persona interessada desitgi. És després treball del Programa de Planejament Territorial analitzar i considerar els suggeriments i observacions formulades i tenir-los en compte en l'elaboració del projecte de Pla que ha d'ésser ja objecte d'una aprovació inicial. Aquesta no exclou que, com a resultat d'una nova informació pública, el projecte pugi ésser novament esmenat i ajustat, per bé que l'aprovació inicial comporta un grau d'assumpció política del document que, pel seu caràcter de document de treball, no té l'Avantprojecte.

Cal afegir que el Decret 142/2005 assenyala també que els plans territorials se sotmetran a anàlisi ambiental d'acord amb la Directiva 2001/42/CE, transposada posteriorment mitjançant la Llei estatal 9/2006, de 28 d'abril, sobre avaluació dels efectes de determinats plans i programes en el medi ambient i la Llei del Parlament de Catalunya 6/2009, del 28 d'abril, d'Avaluació Ambiental del Plans i Programes. Amb aquesta finalitat l'Informe de sostenibilitat ambiental s'ha d'integrar en els documents que incorpora el Pla i, sobre la base d'aquest Informe, l'avaluació ambiental s'ha de fer conjuntament amb el departament competent en la matèria i s'ha de mantenir al llarg de tota la tramitació del Pla.

1.3. Sentit i abast del planejament territorial

El planejament, en el sentit de projecte de l'espai on viuen i treballen les col·lectivitats socials, ha estat des de fa temps una necessitat majoritàriament sentida pel que fa a les escales urbanes. Molt més recent i minoritària ha estat l'elevació d'aquesta percepció a l'escala territorial.

Sense oblidar que al llarg de tota la història hi ha hagut molts projectes de ciutat de diversa índole i intenció, i també projectes d'un clar abast territorial, per exemple en els processos de colonització o de creació d'infraestructures, va ser a partir de la revolució industrial quan, amb la progressiva consolidació de l'urbanisme modern, l'atenció projectual a la ciutat en el seu conjunt va prendre una gran embranzida. Tanmateix, el territori va continuar sotmès només a projectes sectorials si bé amb una creixent capacitat transformadora.

A Catalunya es podria situar a mitjans del segle XIX l'inici de l'urbanisme com a pràctica projectual corrent. Ildefons Cerdà i l'Eixample de Barcelona, però també tota una sèrie de projectes d'eixample de ciutats mitjanes, manifesten una nova manera d'entendre la ciutat com objecte de projecte que estableix un abans i un després en la configuració de l'urbanisme com a pràctica tècnica. Sense negar que entre mig passaren moltes coses interessants que mereixerien l'atenció en un relat més detallat, cal assenyalar la data de 1956, amb la primera Llei del sòl, com una fita que marca un canvi d'època. Recordem que aquesta Llei, com totes les successives (1975, 1990, ...), va proveir d'instruments de projectació urbanística i d'altres d'escala clarament territorial. Des de llavors és evident que s'ha avançat molt, mitjançant un procés dialèctic pràctica-legislació, en el perfeccionament dels instruments i procediments urbanístics, mentre que no ha estat així en els territorials, tot i que a Catalunya l'any 1983 es va aprovar al Parlament per unanimitat la Llei de política territorial que específicament tenia per objecte abordar el planejament del territori com a tasca diferenciada del planejament urbanístic.

L'any 1983 va ser, doncs, un moment en què el país va confiar en el planejament territorial com a instrument útil per a un desenvolupament racional del seu territori. La circumstància de tractar-se dels primers anys d'exercici de les institucions de la Generalitat recuperada dóna a aquell fet una especial significació com a expressió d'una voluntat col·lectiva d'elaborar un projecte de futur per a Catalunya. Sense oblidar que alguns dels plans previstos a la Llei es varen elaborar i aprovar, no es pot negar que l'exercici projectual que anunciava la Llei va ser, al llarg de vint anys, de volada molt limitada.

Tanmateix, a finals de 2003, es produí una reafirmació de la confiança en el planejament territorial com a instrument per concretar un projecte de l'espai del país. En el document denominat *Acord per a un Govern catalanista i d'esquerres a la Generalitat de Catalunya*, que va establir els objectius i les prioritats d'actuació del Govern de la Generalitat, s'expressà la voluntat de portar a terme una nova política territorial i ambiental, dins la qual s'assenyala expressament l'objectiu d'abordar de forma integral el planejament territorial de Catalunya i, amb aquesta finalitat, revisar el Pla territorial general, redactar els plans territorials parcials i promoure també els plans directors urbanístics d'àmbit supramunicipal en aquelles àrees on les interaccions d'ordre físic o l'especial complexitat ho facin aconsellable.

Com ja s'ha apuntat, a Catalunya el planejament de l'espai social s'aborda des de dues òptiques i marcs legals diferents. En la que correspon a la Llei de política territorial, des de la figura global del Pla territorial general de Catalunya, el planejament s'aniria concretant, sectorialment o parcialment, mitjançant els altres instruments, fins a arribar a la possibilitat que ofereixen els plans directors territorials d'abordar el planejament d'àmbits de només uns quants municipis. L'altre marc el proporcionen les lleis urbanístiques que, des de 1956, a més dels instruments d'ordenació urbana, han previst també figures d'ordenació d'escala superior que haurien d'aportar les perspectives que els plans més específicament urbans no poden assolir. En la primera llei d'urbanisme específicament catalana, de l'any 2002, aquesta figura és el pla director urbanístic, el qual pot tenir àmbits d'extensió similar o superior als dels seus homònims territorials.

El fet que es parteix de dues òptiques i dues cobertures legals diferents no ha de fer perdre de vista que l'ordenació de l'espai físic on es desenvolupen les activitats socials i econòmiques és la substància comú dels dos sistemes de planejament i que les diferències de contingut entre uns plans i altres només poden ser conseqüència de l'extensió de l'àmbit comprès i de l'escala de projecte que correspon en cada cas. Cal recordar al respecte que en altres països un únic text legal regula el contingut i els efectes tant dels instruments d'ordenació territorial com dels urbanístics.

Atenent a l'evolució històrica de la pràctica del planejament, convé recordar que el planejament territorial supramunicipal modern es plantejà inicialment amb l'objectiu d'abordar en un àmbit suficient els problemes de la ciutat

que el planejament urbanístic a l'escala municipal no podia resoldre. Aquest és l'origen d'iniciatives pioneres com l'Associació per a la planificació regional d'Amèrica (1921) i el Pla de la regió de Nova York (1927), i la base del discurs teòric d'autors com Patrick Geddes (1845-1932), Lewis Mumford (1895-1990), Thomas Adams (1871-1940), i, en general, del moviment del Regional Planning, del qual en els anys 30 del segle passat els germans Rubió i Tudurí en foren portaveus a casa nostra. Més propers en el temps, cal entendre, també dins d'aquesta mateixa lògica, els plans urbanístics plurimunicipals i metropolitans que s'elaboraren per a diverses ciutats europees (Londres, Copenhague, Glasgow, ...) a partir de 1945, com també els que es redactaren per a l'àrea de Barcelona (1953 i 1976), per a la regió de Barcelona (1966), per a la subcomarca de Sabadell (1976) i, fins i tot, per a l'entorn de Figueres (1983). Cal dir, en tot cas, que de plans d'aquest tipus no n'hi hagué tampoc gaires, i cap de significatiu, en els darrers 20 anys.

Tanmateix, el planejament territorial té també altres motivacions no tant directament implicades en la problemàtica urbanística. Una d'elles, que està molt present en la Llei de 1983, és la consideració del territori com a àmbit de govern.

Des d'aquesta intenció, la finalitat apuntaria principalment a assolir un ús eficient de la globalitat de l'espai a governar, mitjançant un desenvolupament ordenat i sostenible, sense que això s'hagi d'entendre, en cap mesura, com una desatenció de les àrees més urbanitzades, ans al contrari. Aquesta és la lògica bàsica que hi ha en els instruments que proporciona la Llei de política territorial. D'altra banda, en la definició d'àmbits parcials que han d'ésser objecte de projectes territorials, la identitat del medi físic n'és també un factor sovint determinant i capaç de donar-los-hi un sentit específic. Per tant podem entendre que una nova escala de ciutat, un àmbit de govern i la identitat biofísica d'un àrea són les tres motivacions bàsiques dels plans d'escala territorial.

El Pla territorial general, com a origen i final d'aquest procés de planejament, respon sens dubte a la motivació d'establir les coherències espacials de l'àmbit de govern de la Generalitat. Tanmateix, en la divisió de Catalunya en àmbits de planejament territorial parcial, les motivacions bascularien entre les d'identitat de la matriu biofísica i les de tractament dels sistemes urbans amb l'extensió suficient. L'Alt Pirineu i Aran i l'àmbit Metropolità de Barcelona serien els exemples extrems, en el nostre cas, d'aquestes motivacions.

Si primerament s'ha vist que són tres les motivacions possibles del planejament territorial, en segon lloc cal dir que el seu contingut i abast es debatrien entre les opcions bàsiques d'un pla estratègic i d'un pla físic. En tercer lloc cal assenyalar que la seva incidència en la realitat podria plantejar-se a través de determinacions de caràcter indicatiu o vinculant.

S'entén per pla estratègic aquell que centra la seva proposta en la definició d'accions a realitzar i de polítiques a impulsar amb objectius de desenvolupament econòmic i social, i també ambiental, però en tot cas amb poca atenció a la concreció espacial d'aquestes propostes en la morfologia territorial; mentre que el pla físic té una lògica inversa, en tant que des de la forma del territori se centra en les condicions, de caràcter principalment físic, que s'han d'establir per tal que les possibles actuacions i polítiques s'hi desenvolupin de forma positiva i sostenible a llarg termini.

Entre totes aquestes categories hi ha algunes correspondències lògiques; els plans estratègics, més propis del curt-mig termini solen ser plans de caràcter indicatiu, mentre que els físics, més propis del mig-llarg termini, són generalment més vinculants, si bé poden combinar normes amb recomanacions.

També, els plans territorials motivats per la concepció del territori com a àmbit de govern poden tenir un substancial component estratègic, mentre que en els delimitats per la identitat del medi físic primarà aquest caràcter. En aquells altres que tenen més sentit com a definidors d'una nova escala de ciutat, els components estratègics hi seran presents en tant que les administracions locals i la societat civil tinguin objectius i projectes de futur, mentre que les determinacions físiques vinculants vindran motivades per la complexitat morfològica dels sistemes urbans.

La definició que la Llei de política territorial de 1983 fa del contingut dels plans territorials parcials apunta cap a instruments d'un dominant caràcter físic vinculant, encara que no s'exclou que aquests poguessin tenir també definició d'accions o polítiques de caràcter estratègic per al desenvolupament econòmic i social de l'àmbit de planejament. Tanmateix, cal tenir present que els àmbits dels plans territorials parcials no són homogenis, no tenen fins avui institucions de govern específiques, i els consells comarcals –possibles agents territorials–, tenen una capacitat d'acció força limitada. Per aquest motiu la definició d'accions estratègiques, quan hi hagi prou referències per fer-la, tindrà en principi un caràcter temptatiu que requerirà una posterior assumpció i verificació, tant per part dels agents territorials com dels òrgans d'actuació de la Generalitat.

Qualsevol que siguin els components dominants del pla territorial, cal plantejar-se, però, el seu abast com a projecte i com a instrument regulador de les actuacions que es donen en el territori. El grau màxim de l'abast del pla s'assoliria quan aquest establís les pautes que asseguressin les coherències de totes les polítiques públiques i les actuacions privades envers un model territorial que es defineix com l'objectiu desitjat. Està bé que això sigui un desideràtum a tenir present, en el sentit que un major grau de coherència en les accions territorials sempre serà desitjable des d'una perspectiva de govern, tanmateix és segurament massa optimista pensar que aquest desideràtum és plenament assolible i, sobre tot, seria esterilitzant pensar que això es pot fer dins del procés de primera formulació d'un pla.

Al territori hi és tot; tot té a veure amb tot i tot es mou. En el cas hipotètic que es fos capaç de dissenyar una xarxa de coherències i regulacions que impliqués a totes les polítiques i accions rellevants per al futur del territori en funció d'un model objectiu, si els mecanismes d'adaptació d'aquest instrument a les circumstàncies no previsibles no fossin prou àgils –que no ho serien– el pla o seria una limitació per a una acció de govern adequada a les circumstàncies, sempre canviant, o perdria aviat la seva credibilitat.

Per tant seria equivocacat pretendre que el pla sigui una gran síntesi precisa i durable sobre totes les polítiques públiques que cal desenvolupar en el territori. Més aviat creiem que el pla s'ha de conformar amb aportar una matriu de referències que faciliti la coherència espacial i temporal d'aquestes polítiques. Matriu susceptible, això sí, d'un progressiu enriquiment dels seus components i de la millora de la seva efectivitat.

En la línia apuntada, els plans territorials, sense necessitat de forçar el marc legal que representa la Llei 23/1983, haurien de:

- Prendre consideració, com a referents bàsics de la matriu territorial, d'aquells components de major estabilitat entre els que cal destacar la configuració del medi físic.
- Ocupar-se preferentment d'aquelles variables territorials en què, a més de ser rellevants per al desenvolupament del territori, el pla pugui tenir-hi una incidència efectiva.
- Modular les propostes en normes, directrius i recomanacions segons les matèries de què es tracti.
- Establir condicions per als programes d'actuacions, més que definir programes concrets.

Els plans elaborats sota aquestes premisses poden ser, si les seves propostes són adequades, eines útils per resoldre problemes actuals i prevenir problemes futurs del territori, però portaria a una frustració segura pensar que els plans territorials seran per si mateixos la solució justa i immediata a tots els problemes que avui es detecten.

1.4. Contingut i format dels plans territorials parcials

1.4.1. Enfocament operatiu

El contingut d'un pla territorial parcial no és un assumpte resolt, com ho està clarament el d'un pla d'ordenació urbanística municipal. Després de més de 50 anys d'exercici del planejament urbanístic, es té força clar el que ha de formar part, i el que no, dels plans urbanístics, sense perjudici dels perfeccionaments i novetats sempre possibles. L'experiència del planejament territorial és fins avui encara molt curta i palesament insuficient per a l'establiment d'una metodologia i d'un contingut prou verificats i acceptats.

Com a premisses es parteix, en primer lloc, del que estableix l'article 13 de la Llei 23/1983, reproduït a 1.1., com a un contingut bàsic que convé llegir amb les referències d'avui; en segon lloc cal fer esment de les determinacions de la Llei 1/1995 per la qual es va aprovar el Pla territorial general de Catalunya, referenciades també a l'apartat 1.1., i del que aquest pla estableix com a referències per als plans territorials parcials. Per últim, s'ha de tenir present el mandat d'elaborar set plans territorials parcials –un com a revisió— en un període de temps curt. Des d'aquestes referències, bàsiques per al treball a desenvolupar, s'adopten els criteris operatius que s'expressen a continuació:

- La definició d'un cert prototipus de pla pel que fa al contingut i al llenguatge propositiu. Als avantatges d'un tipus d'instrument que arribi a ser fàcilment identificable i llegible per les entitats i la població interessada, cal afegir les d'una possible seriació de part dels treballs.
- Adoptar com a aspectes més substantius del pla aquelles variables territorials en què hi té una major capacitat d'incidir, i en les quals hi ha una major capacitat tècnica d'elaborar propostes consensuades en un període curt de temps. Aquests aspectes s'articulen en els tres sistemes bàsics del territori:
  - o Sistema d'espais oberts
  - o Sistema d'assentaments
  - o Sistema d'infraestructures de mobilitat

Per dimensionar aquests conceptes recordem que els 33.000 km² de Catalunya es divideixen en set àmbits i que per tant la mitjana per pla és d'uns 4.700 km² i d'unes 6 comarques. Es preveu, en conseqüència, que l'escala bàsica per a les propostes espacials dels plans sigui d'1/50.000. Una escala força allunyada de les pròpies del planejament urbanístic, però que permet copsar encara les formes de la matriu biofísica i dels assentaments humans del territori.

- Una concepció evolutiva del pla. A partir d'un document bàsic de sortida convé que el pla pugui tenir un procés indefinit de millora com a instrument que té la comesa de racionalitzar espacialment els processos que es donen en el territori. Aquesta capacitat de millora ha de fer-se efectiva en tres terrenys diferents:
  - o Participació. El procés d'informació pública i de debat sobre el primer document ha de contribuir a la seva millora i compleció.
  - o Polítiques sectorials. Els plans i propostes que poden tenir una clara incidència territorial en temàtiques com l'aigua, l'energia o certs equipaments supramunicipals han de poder incorporar-se al pla territorial, amb els ajustaments que calguin, en el moment que els departaments competents hagin concretat les propostes espacials corresponents.
  - o Seguiment. Una vegada aprovat el pla territorial ha d'ésser objecte d'un seguiment continu que permeti anar realitzant les adaptacions necessàries per mantenir la seva efectivitat real com a instrument ordenador dels processos territorials.

És a dir, que, enfront d'aquells plans que havien de realitzar estudis de tot l'univers territorial i que mai es podien acabar perquè algun estudi havia envellit i que, en tot cas, una vegada acabats iniciaven el seu ràpid trajecte cap a

l'obsolescència, es proposen uns plans amb menys exigències de fonamentació analítica, de redacció relativament ràpida en una primera versió i oberts a un procés continu de millorament i adequació com a eina per tractar els problemes reals del territori, en bona part imprevisibles en el moment de redacció del pla.

1.4.2. Categories propositives bàsiques

El Pla desenvolupa la seva proposta espacial a partir dels tres sistemes adoptats: espais oberts, assentaments i infraestructures de mobilitat; en cada sistema atesa llur diferent naturalesa, les determinacions assoleixen un diferent abast.

En el sistema d'espais oberts es distingeixen tres tipus bàsics de sòl: el sòl de protecció especial, el sòl de protecció territorial i el sòl de protecció preventiva. En el sòl de protecció especial el Pla hi reconeix un grau d'interès natural i/o de localització que aconsella el seu manteniment indefinit com a sòl no urbanitzable i l'establiment de certes condicions a les edificacions i els usos que la legislació urbanística admet en aquest règim de sòl. El sòl de protecció preventiva és aquell que en l'actualitat és no urbanitzable, que està sotmès, per tant, a les limitacions que estableix la legislació urbanística, però que en aquelles parts que siguin susceptibles d'ésser urbanitzades d'acord amb les directrius que el Pla estableix, podrà ser classificat com a urbanitzable pel planejament urbanístic. El sòl de protecció territorial és aquell que no assoleix l'interès natural i/o de localització per ésser classificat com a especial, però que el Pla considera convenient distingir, per motius d'existència de riscos o afeccions –principalment inundabilitat–, interès agrari i/o paisatgístic o possible interès estratègic. L'interès paisatgístic aconsella una actitud cautelosa enfront de les dinàmiques de transformació, al menys fins al moment en què s'incorporin al Pla les directrius del paisatge previstes a la Llei del paisatge. Així mateix, el possible interès estratègic de futur d'algunes àrees de sòl per les seves condicions de localització i orografia, recomanen excloure aquestes àrees de possibles opcions de transformació derivades de lògiques locals.

Les regulacions que el Pla estableixi per al sistema d'espais oberts podran assolir el caràcter de normes d'aplicació directa quan no siguin imprescindibles majors concrecions mitjançant instruments intermedis.

Pel que fa al sistema d'assentaments, el Pla assenyala, d'una banda, l'estructura de rangs dels nuclis i àrees urbanes que preveu en el model territorial proposat, i de l'altra banda, les estratègies de desenvolupament urbà que es proposa per a cadascun, d'acord amb aquest model.

Les estratègies tipificades cobreixen una gradació que va des de la de promoure l'extensió d'aquelles àrees amb millors condicions fins a la de contenir l'àrea urbana en el seu actual perímetre, passant per les opcions intermèdies d'extensió mitjana o moderada, extensió de reequilibri o només operacions de compleció dels teixits perifèrics, les quals aniran acompanyades sovint d'actuacions de reforma interior.

Les estratègies que el Pla estableix tenen el caràcter de directrius per al planejament general urbanístic –plans directors i plans municipals–, que hauran de concretar aquestes estratègies mitjançant delimitacions i ordenacions específiques de sòl urbà i urbanitzable.

Un referent bàsic per al dimensionament de les propostes relatives al sistema d'assentaments que hauran de concretar els plans urbanístics són les quantitats d'habitatges i llocs de treball que, d'acord amb les hipòtesis de creixement econòmic dels escenaris de referència, s'haurien d'ubicar en els diversos subàmbits territorials que el Pla considera.

També, el Pla pot establir, sense precisar-ne necessàriament la localització, la conveniència o la necessitat de desenvolupament d'àrees especialitzades, normalment d'activitats econòmiques o d'equipament, referides a àmbits de gestió, perequació o servei, que s'hauran de concretar sovint mitjançant instruments urbanístics supramunicipals.

Com es desprèn, a més de les determinacions més específiques dels tres sistemes, el Pla pot delimitar àmbits amb diferents objectius i amb diferents graus de coincidència. S'assenyalen com els més freqüents: els d'assignacions quantitatives d'habitatges i llocs de treball, els de plans directors urbanístics municipals, els de gestió compartida de noves àrees d'activitat econòmica, com també, en termes de recomanació, aquells en què convé desenvolupar determinades polítiques de foment o protecció.

En la temàtica dels assentaments, el planejament territorial ha de tenir cura que les seves determinacions no siguin en detriment de l'autonomia municipal en aquells aspectes de naturalesa urbanística que són competència dels

ajuntaments. Tanmateix, és prou clar que les competències urbanístiques municipals no són il·limitades, sinó que s'han de sotmetre a criteris d'ordenació territorial que configuren el model d'assentaments del país pel qual l'Administració de la Generalitat opta per la consecució dels objectius i per la protecció dels interessos supralocals que la pròpia planificació territorial expressa.

En aquest sentit, d'acord amb l'article 5.3 de la Llei 1/1995, de 16 de març, d'aprovació del Pla territorial general de Catalunya, el planejament urbanístic ha de justificar expressament la seva coherència amb les determinacions i les propostes dels plans territorials parcials respectant l'autonomia dels municipis en matèria de planejament, en el marc de les competències d'aquests.

La Llei d'urbanisme atribueix als òrgans urbanístics de la Generalitat l'aprovació definitiva dels plans d'ordenació urbanística municipal i la participació en el procediment del planejament urbanístic derivat mitjançant l'emissió d'un informe. La intervenció de l'Administració de la Generalitat en el planejament urbanístic municipal va adreçada essencialment a garantir el compliment dels interessos supramunicipals, entre els quals, l'article 85.3 del Decret Legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei d'urbanisme, assenyala en primer terme la coherència amb la planificació territorial, pel que fa a la cohesió territorial i a l'organització correcta del desenvolupament urbà. A més, la Llei d'urbanisme, dota a l'Administració de la Generalitat d'una figura de planejament urbanístic general pròpia, els plans directores urbanístics, amb la finalitat d'establir, de conformitat amb el planejament territorial, directrius i determinacions fonamentades amb motius d'interès supramunicipal que imposen la corresponent adaptació del planejament urbanístic.

Pel que fa a la legislació sobre política territorial, en la definició del contingut dels plans territorials parcials, que expressa l'article 13 de la Llei 23/1983, s'assenyalen específicament les *determinacions per a la planificació urbanística* i en l'article 3.2 de la Llei 1/1995, de 16 de març, per la qual s'aprova el Pla territorial general de Catalunya es determina que han de quantificar per a cada sistema de proposta els paràmetres urbanístics bàsics necessaris per donar acollida al creixement de població previst i definir l'esquema de cada un dels sistemes de proposta. Per tant, el planejament territorial, amb fonament amb els interessos supralocals que persegueix, pot incidir i condicionar el planejament urbanístic municipal. Això s'entén sense perjudici del necessari respecte a l'autonomia dels municipis per a la decisió sobre els aspectes estrictament locals.

Si tenim en compte que les decisions urbanístiques de major transcendència per al territori són les relatives a l'extensió dels nuclis i àrees urbanes existents mitjançant la urbanització de nou sòl, és evident que el planejament territorial haurà de considerar i modular des de l'òptica territorial les possibilitats d'extensió de les àrees urbanes existents, la qual cosa pot interferir en alguns casos objectius o expectatives dels ajuntaments no coherents amb el model territorial superior.

Els criteris per a la consideració de la conveniència dels creixements urbanístics i per a la modulació d'aquests es basen, en primer lloc, en allò establert pel Pla territorial general vigent. Un dels seus mandats clars és el reforçament del sistema de centralitats del territori de Catalunya, el qual, malgrat la inconcreció del concepte de *sistema de proposta* que utilitza, és un mandat coherent amb els criteris adoptats pel Programa de Planejament Territorial, i exposats el capítol 2 d'aquesta memòria, i també amb els objectius de creixement sostenible que s'expressen en l'article 3 del Text refós de la Llei d'urbanisme (Decret legislatiu 1/2005). Per tant, la definició del model d'implantació urbana que l'article 57 del Text refós de la Llei d'urbanisme atribueix als POUM s'ha de fer d'acord amb el que estableix l'article 3 esmentat i en el marc de l'ordenació territorial, a la que es fa també referència específica en aquest article. Podem concloure, doncs, que les limitacions i condicions a les determinacions urbanístiques dels POUM motivades per criteris del model territorial del Pla no afecten l'àmbit del que és propi de l'autonomia municipal quan se centren en aspectes que són substantius per a aquell.

Pel que fa als sistemes d'infraestructures de mobilitat –carreteres i ferrocarrils–, entre els plans territorials parcials i els plans sectorials específics s'han d'establir relacions de coherència i complementaritat. Sense contradir o interferir les lògiques funcionals dels plans sectorials a escala de tot Catalunya, els plans territorials parcials han de centrar-se en el valor estructurant que les vies tenen per al seu àmbit espacial i en les exigències d'integració morfològica, la qual cosa aconsella adoptar una tipificació diferent a les pròpies dels plans sectorials, la qual hauria de facilitar, a més, la incorporació a la proposta de les vies de funció més capil·lar o paisatgística.

Les determinacions del Pla territorial en matèria viària i ferroviària tenen, segons els casos, diferent valor vinculant. Les seccions i traçats de les vies bàsiques són determinats finalment pels plans i projectes sectorials, si bé el Pla territorial pot establir diverses condicions d'inserció, com poden ser determinades exigències de túnels, viaductes, variants o

permeabilitats. A mesura que es tracti de vies d'àmbits de servei de menor abast, les propostes del Pla territorial seran més determinants, sense perjudici del marge que correspon als projectes tècnics de traçat.

Pel que fa al model territorial, el Pla adopta una tipificació viària que comprèn les autopistes i autovies –existents o amb projecte executiu–, les vies estructurants primàries, les vies estructurants secundàries, les vies estructurants suburbanes i les vies integrades. Pel que fa a les estratègies, el Pla assenyala els tipus d'actuació que es proposa per a cada tram viari o ferroviari, considerat: conservació, condicionament o nou traçat.

Cal fer esment, finalment, d'un factor de coherència necessari entre el planejament territorial i el sectorial: el model territorial, en especial pel que fa a les previsions de distribució espacial dels habitatges i els llocs de treball. Aquest model l'estableix el planejament territorial i és a partir d'aquest model que es poden construir les matrius de mobilitat que han de sustentar les propostes viàries. Tanmateix el model de distribució dels habitatges i dels llocs de treball en el territori de Catalunya no pot ser resultat de la suma de plans territorials parcials, ans al contrari, és un element previ, o simultani, d'àmbit general que ha de garantir la coherència d'aquests.

1.4.3. Els referents per a la coherència general dels plans territorials parcials

Els plans territorials parcials s'elaboren com a desenvolupament del Pla territorial general vigent, el qual va establir els àmbits funcionals –després modificats– que haurien d'ésser desenvolupats mitjançant aquells. Però també és cert que forma part dels objectius del Govern de la Generalitat la revisió, dins d'aquest mandat, del Pla territorial general.

Certament, el procediment més convencional hagués estat abordar primer una revisió del Pla territorial general i, després, un desenvolupament d'aquest mitjançant els plans parcials i plans sectorials. Tanmateix, el Programa de Planejament Territorial no va adoptar la via clàssica d'anar estrictament del general al parcial, sinó al contrari, la d'aproximar-se a la revisió del Pla territorial general a partir, també, de l'elaboració dels plans territorials parcials que han de desenvolupar-lo en els set àmbits previstos.

Els motius d'aquesta elecció van ser diversos:

- No demorar més temps les propostes d'ordenació que reclama el territori a l'escala que permeten els plans territorials parcials, la qual pot tenir un grau de detall setze vegades superior al que és possible en un pla de tot Catalunya.
- Obtenir els màxims resultats possibles dintre d'un termini de temps curt; tornar a començar per la revisió del Pla territorial general segurament hagués retardat novament l'elaboració de qualsevol pla territorial parcial en aquest termini.
- Aprofitar estudis i treballs realitzats en els anys anteriors al 2004 en l'elaboració d'alguns plans territorials parcials.

S'entén que la vigència del Pla territorial general, en tant que manté l'obligació de redactar els plans territorials parcials, permet abordar primer l'elaboració d'aquests. També es creu que, una vegada redactats els plans parcials, la revisió del Pla territorial general podrà ser tècnicament formalitzada en un període de temps relativament breu. Tanmateix, la possibilitat d'aquesta via té una exigència bàsica: la coherència entre els diferents plans territorials parcials. Atesa la sistemàtica comú i la homogeneïtat de continguts que s'adopta per a aquests plans es pot dir que la coherència formal que permeti un fàcil assemblatge material de les seves propostes i documents estaria garantida. Cal, però, assegurar la coherència propositiva; cal que els criteris i referències bàsiques de les diverses propostes projectuals d'àmbit parcial evitin la possibilitat de contradiccions conceptuals o físiques entre aquestes.

El Pla territorial general, que s'ha de desenvolupar a través dels plans territorials parcials, defineix com a model bàsic per a Catalunya un model territorial policèntric asimètric que en termes generals no es qüestiona. Tanmateix, atès el limitat abast de les determinacions del Pla territorial general i el temps transcorregut, són necessàries algunes definicions prèvies que reforcin les garanties de coherència territorial dels desenvolupaments parcials. Dins d'aquesta lògica, el Programa de Planejament Territorial proposa els següents referents de coherència territorial que cal entendre com a desenvolupaments i actualitzacions del marc operatiu que estableix el Pla territorial general:

- Criteris per al desenvolupament del Programa de Planejament Territorial

Es tracta d'establir formalment aquells criteris que han d'estar a la base del discurs dels plans territorials de tots els àmbits. No es tracta tant d'imaginar criteris novedosos com de formular aquells sobre els que hi ha un ampli acord social.

A partir de les idees que sustenten la necessitat d'un desenvolupament territorial racional i sostenible, que han estat presents en el debat territorial dels darrers deu anys i que en bona part han rebut el suport de la Unió Europea en el document Estratègia Territorial Europea, com també a partir de l'observació del que va succeint en el territori i de la perspectiva de futur que ens donen les hipòtesis de desenvolupament econòmic i demogràfic, s'han redactat quinze criteris que s'adopten com a referència bàsica dels plans territorials. El text dels criteris es presenta en el capítol 2.1.

- Hipòtesis de desenvolupament econòmic i demogràfic

Un segon conjunt de referències per a la coherència dels plans són les d'ordre quantitatiu, principalment en termes de previsions d'increment de llocs de treball i habitants en la perspectiva temporal dels plans. En aquesta matèria s'ha adoptat per a tot el territori de Catalunya la tècnica d'operar amb hipòtesis d'evolució econòmica i de creació de llocs de treball de les quals, en funció de l'estructura d'edats, se'n deriva la immigració esperable i es pot obtenir, per tant, el creixement previsible de la població i les necessitats d'habitatge i d'espai per a activitat econòmica. Les propostes dels diversos plans són coherents amb unes hipòtesis d'evolució econòmica acordades per al conjunt de Catalunya en funció dels objectius de creixement i de les dinàmiques conegudes fins avui. Així mateix, els plans recullen els resultats d'un model de distribució en el territori de les previsions/necessitats d'increment d'habitatges i llocs de treball per subàmbits territorials. Les hipòtesis i els resultats quantitatius de la seva modelització es representen en el capítol 2.2.

- Plans sectorials de mobilitat

Finalment, un tercer conjunt de referències per assegurar la coherència dels plans territorials són els plans sectorials, que es formulen per a l'àmbit de tot Catalunya, en especial aquells de les matèries que també són substància dels plans territorials parcials com les infraestructures de mobilitat: carreteres, ferrocarrils, sistema logístic, ..., alguns dels quals estan tenint una redacció paral·lela. Això ha de comportar les necessàries interaccions entre els dos processos d'elaboració –territorial i sectorial–, en concret pel que fa a les hipòtesis de població-activitat-demanda de mobilitat, les exigències d'inserció territorial de les infraestructures i les relacions entre xarxa bàsica i xarxa secundària.

1.4.4. Composició documental del Pla

D'acord amb el que estableix l'article 13.2 de la Llei de política territorial i amb el contingut tipus que es proposa per a tots els plans territorials, la composició documental d'aquests és la següent:

- Memòria
- Normes d'ordenació territorial
- Plànols d'ordenació
- Estudi econòmic
- Informe de sostenibilitat ambiental
- Memòria ambiental

La Memòria explica i justifica la proposta del Pla en funció dels objectius adoptats, de les circumstàncies físiques del territori i dels condicionants jurídics, socials i econòmics. Amb lleugeres variacions de sistemàtica segons els plans, la memòria es compon substancialment de:

- Preàmbul (Marc legal. Sentit i abast del planejament territorial. Contingut i format dels plans territorials parcials).
- Premisses de l'ordenació territorial de Catalunya (Elements de coherència general: Criteris de planejament i Perspectiva econòmica i demogràfica 2026).
- Introducció a l'àmbit del Pla (Emmarcament territorial. Medi físic. Poblament. Xarxes i sistemes de comunicacions).
- Sistema d'espais oberts (Reconeixement i propostes).
- Sistema d'assentaments (Reconeixement i propostes).
- Sistema d'infraestructures de mobilitat (Reconeixement i propostes).

Les Normes d'ordenació territorial contenen normes d'aplicació directa, directrius a desenvolupar per altres instruments urbanístics o sectorials, i recomanacions. A més del capítol de disposicions generals, comprenen les temàtiques d'espais oberts, assentaments, infraestructures de mobilitat, instruments de gestió supramunicipal i paisatge.

Els Plànols d'ordenació expressen les determinacions gràfiques dels tres sistemes i també els àmbits per a la gestió i el desenvolupament normatiu específic. Els plànols per àmbits comarcals estan a l'escala 1/50.000 i els de conjunt de l'àmbit, a 1/150.000.

L'Estudi econòmic i financer té dues finalitats: l'avaluació dels efectes previsibles del Pla sobre l'economia del territori i la valoració de les actuacions que el Pla assenyala com a prioritàries, amb previsió de les possibles fórmules de finançament.

L'Informe de sostenibilitat ambiental, que no estava previst en la Llei de política territorial, i que s'incorpora d'acord amb el que estableix el Decret 142/2005, de 12 de juliol, d'aprovació del Reglament pel qual es regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials, com a punt de partida de l'Avaluació ambiental estratègica, exigida per la Directiva 2001/42/CE del Parlament Europeu i del Consell, completat posteriorment amb les determinacions de la Llei 6/2009, del 28 d'abril, d'Avaluació Ambiental del Plans i Programes. L'Informe de sostenibilitat ambiental identifica, descriu i avalua els probables efectes significatius del Pla en el medi ambient i constitueix el document a partir del qual es desenvolupa el procés participatiu de l'Avaluació ambiental estratègica.

La Memòria ambiental té el seu origen en la Llei estatal 9/2006, de 28 d'abril, sobre l'avaluació dels efectes de determinats plans i programes en el medi ambient i la Llei del Parlament de Catalunya 6/2009, del 28 d'abril, d'Avaluació Ambiental del Plans i Programes, normatives que transposen la Directiva 2001/42/CE. La Memòria ambiental és preceptiva, s'ha d'elaborar un cop finalitzada la fase de consultes del Pla i aquest ha d'incorporar-la abans de la seva aprovació definitiva. Pel que respecta al contingut, ha d'analitzar el procés d'avaluació, l'Informe de sostenibilitat ambiental i la seva qualitat, el resultat de les consultes realitzades i la seva consideració, i la previsió dels impactes significatius de l'aplicació del Pla, com també ha d'establir les determinacions finals que hagin d'incorporar-se a aquest.

2. Les premisses del Programa de Planejament Territorial

2.1. Consideracions generals

En coherència amb les determinacions del Pla territorial general, el Programa de Planejament Territorial ha adoptat les premisses a l'escala general de Catalunya que es presenten en aquest capítol, les quals es concreten en criteris, de caràcter qualitatiu, per al tractament dels diversos components de les propostes d'ordenació, i en hipòtesis, de caràcter quantitatiu, que permeten definir diferents escenaris econòmics i demogràfics als quals les propostes d'ordenació ha de poder donar resposta.

D'altra banda, mentre els criteris venen marcats per exigències de preservació de valors, convivència d'usos i sostenibilitat en les opcions territorials, els escenaris econòmics i demogràfics expressen exigències quantitatives d'ubicació d'habitatges i llocs de treball que posaran sovint a prova els criteris. Es tracta, per tant, de premisses de signe diferent entre les quals els plans han de fer possible l'acord.

2.2. Criteris de planejament

Cada un dels quinze criteris que es presenten en aquest capítol té una formulació sintètica del seu contingut el qual es desplega en un breu text en què es pot distingir una primera part que expressa una constatació de la realitat i una segona en què s'expressa pròpiament el criteri.

Si bé sense una estricta exactitud conceptual, ja que la majoria de criteris sol tenir projecció en els tres sistemes en què s'articulen les propostes dels plans, sí que es pot assajar una certa classificació en funció de la major implicació de cada criteri amb un o altre sistema:

- Sistema d'espais oberts:
  - Afavorir la diversitat del territori i mantenir-ne la matriu biofísica com a referència.
  - Protegir els espais naturals, agraris i no urbanitzables en general com a components de l'ordenació del territori.
  - Preservar el paisatge i el patrimoni cultural com a valors socials i actius econòmics del territori.
  - Moderar el consum de sòl.
- Sistema d'assentaments:
  - Afavorir la cohesió social del territori i evitar la segregació espacial de les àrees urbanes.
  - Protegir i potenciar el patrimoni urbanístic que vertebrava el territori.
  - Facilitar una política d'habitatge eficaç i urbanísticament integrada.
  - Propiciar la convivència d'activitats i habitatge a les àrees urbanes i racionalitzar la implantació de polígons industrials o terciaris.
  - Aportar mesures de regulació i orientació espacial de la segona residència.
  - Vetllar pel caràcter compacte i continu dels creixements.
  - Reforçar l'estructura nodal del territori a través del creixement urbà.
- Sistema de mobilitat:
  - Fer de la mobilitat un dret i no una obligació.
  - Facilitar el transport públic mitjançant la polarització i la compacitat dels sistemes d'assentaments.
  - Atendre especialment la vialitat que estructura territorialment els desenvolupaments urbans.
  - Integrar Catalunya en el sistema de xarxes urbanes i de transport europees mitjançant infraestructures concordants amb la matriu territorial.

Es presenta a continuació el text que explica el sentit i l'abast de cada criteri:

1. Afavorir la diversitat del territori i mantenir la referència de la seva matriu biofísica.

Catalunya és un territori amb una gran diversitat d'ambients i de paisatges, resultat de processos d'antropització diferents, condicionats per les circumstàncies que en cada cas aporta una matriu biofísica d'enorme riquesa. Cal constatar les marcades diferències de la topografia, del substrat geològic, d'edafologia del sòl, de clima i de cobertura vegetal que trobem al territori de Catalunya. No obstant això, sovint s'ha entès el desideratum de l'equilibri territorial com l'objectiu de fomentar una homogeneïtzació de variables com ara l'accessibilitat, la població, l'ocupació del sòl, ... en els diferents àmbits territorials.

Creiem que aquesta visió simplista de l'equilibri no és el que el territori de Catalunya reclama, ni la que permet treure millor partit de les seves potencialitats a llarg termini.

El planejament territorial ha de tenir com a criteri bàsic que el desenvolupament econòmic i social no ha de comportar una pèrdua de la diversitat del territori, i és per aquest motiu que l'enteniment de la matriu biofísica ha de ser el referent principal, tant per al coneixement de l'àmbit objecte de planejament, com per a les accions i les mesures de desenvolupament, o conservació, que el pla proposi.

2. Protegir els espais naturals, agraris i no urbanitzables en general com a components de l'ordenació del territori.

Tot i l'esforçada actitud de molts plans municipals d'ordenació urbanística, els sòls rurals no urbanitzables han tingut un dèficit de planejament motivat per la insuficiència espacial dels termes municipals, els quals, per la seva extensió, poques vegades arriben a incloure configuracions significatives pel que fa al medi físic o els components biòtics del territori. Per aquesta raó, la normativa urbanística de protecció i gestió dels espais no urbanitzables ha tingut quasi sempre limitacions clares d'enfocament. D'altra banda, el planejament sectorial, com el Pla d'espais d'interès natural, si bé ha tingut la llibertat de delimitació d'àmbits, s'ha configurat com un catàleg d'elements aïllats.

Una de les principals aportacions que correspon fer al planejament territorial és configurar el sistema d'espais que han de quedar fora dels processos d'urbanització i d'implantació d'activitats intenses ja sigui pel seu valor intrínsec (biodiversitat, fertilitat, etc.), per les funcions i recursos que garanteix (recarrega d'aqüífers, protecció de riscos naturals, etc.) o per la localització territorial que els fa inadequats per al desenvolupament urbanístic.

El sistema d'espais lliures s'ha de planificar proactivament, se li ha d'assignar valor: no pot ser considerat com a residual al procés d'urbanització, sinó com la base del planejament; tampoc pot ser considerat com quelcom homogeni perquè no tot té el mateix valor ni compleix les mateixes funcions territorials.

Per a garantir les funcions ecològiques, productives i àdhuc paisatgístiques o de lleure, cal que el sistema d'espais lliures conformi una xarxa contínua que garanteixi les connectivitats necessàries. Una xarxa formada per unitats de la màxima dimensió i amb la mínima fragmentació possible.

3. Preservar el paisatge i el patrimoni cultural com un valor social i un actiu econòmic del territori.

Des de la recuperació de la democràcia i l'autogovern, s'ha produït una sensible millora del paisatge interior de les ciutats i viles catalanes. L'acció dels ajuntaments i l'actitud positiva dels ciutadans han permès un redreçament notable de les dinàmiques de construcció i reforma de les àrees urbanes que mostren un balanç altament positiu durant aquests anys. Tanmateix en els espais oberts territorials i en els entorns perifèrics de les àrees urbanes, el balanç té un signe molt diferent.

Els moviments en defensa de diversos paisatges territorials, cada vegada més nombrosos, ens mostren com els valors estètics i identitaris del paisatge han anat prenent una gran dimensió social. D'altra banda, la importància creixent del turisme, però també els objectius d'imatge d'altres sectors econòmics, han anat donant al paisatge un valor important com a actiu econòmic del territori, i amb clares perspectives de creixement en el futur.

Si bé en molts llocs calen ja accions concretes de recuperació de paisatges o de millora de les seves condicions de percepció, el planejament territorial té una notable responsabilitat en matèria paisatgística, atès que pel seu enfocament ampli i per l'escala de proposta, pot intervenir de manera global en la correcció dels processos que afecten els valors que li són propis.

Els plans, des de la visió que els permet el seu àmbit, han d'identificar les unitats de paisatge i l'articulació en l'estructura territorial, així com les dinàmiques naturals, socials i econòmiques que els fonamenten.

Des de la comprensió dels fenòmens paisatgístics, els plans han d'establir condicions directes i indirectes per a l'evolució dels paisatges i assenyalar estratègies per al manteniment o restauració dels que tenen un especial valor. En un paisatge tan antropitzat com el de Catalunya, la consideració de l'agricultura i les pràctiques ramaderes i forestals tradicionals, com a factors que formen el paisatge, serà primordial, com també ho serà la

reorientació, en la mesura del possible, d'aquelles formes intensives de ramaderia i agricultura que constitueixen, avui, algunes de les amenaces més importants per a la qualitat del paisatge rural.

4. Moderar el consum de sòl.

El territori de Catalunya, en especial aquell sotmès a dinàmiques econòmiques més intenses, ha estat objecte d'un procés de consum de sòl creixent per la urbanització, les infraestructures i les implantacions aïllades d'activitats que en algunes àrees, com la regió metropolitana de Barcelona, ha doblat amb escreix en pocs anys l'ocupació de sòl que s'havia produït acumulativament des dels orígens de la colonització del territori.

Convé fer notar que no solament es consumeix aquell sòl que realment ocupa l'espai construït: el creixement discontinu de la trama urbana, que ha estat la tònica en amplis territoris, fragmenta el sòl i genera espais lliures fortament devaluats, d'escàs valor ecològic, productiu i paisatgístic.

En aquests moments, ateses les perspectives de creixement demogràfic i la demanda de noves infraestructures, seria irreal suposar que no caldrà ocupar més territori. Tanmateix són pertinents els criteris de restringir els processos d'ocupació als estrictament necessaris, sense perdre de vista el caràcter de recurs escàs que té el sòl, en especial aquell que té bones condicions per al desenvolupament urbanístic, i que el principi de cautela aconsella administrar acuradament.

Els plans territorials hauran de fomentar, directa o indirectament, la utilització eficient de les àrees urbanes i, en el seu cas, la renovació i rehabilitació dels teixits urbans, de manera que la demanda de més espai per a l'habitatge i les activitats econòmiques correspongui només a aquella part que no pugui tenir cabuda en les àrees urbanes existents.

5. Afavorir la cohesió social del territori i evitar la segregació espacial de les àrees urbanes.

La cohesió social, basada en uns nivells d'equitat satisfactoris, és un dels tres pilars de la sostenibilitat. Les diferències de renda acusades entre parts del territori i la segregació espacial clara entre classes socials que pot derivar-se de la fragmentació de les trames urbanes o de la degradació d'algunes de les seves parts, són factors amb un inequívoc potencial descohesionador.

El planejament territorial ha d'afavorir el veritable equilibri territorial, el que es refereix als nivells de renda i a l'accés als equipaments i serveis bàsics dels habitants, equilibri que és compatible amb les diferències demogràfiques, paisatgístiques i d'estructura econòmica dels diversos àmbits.

Pel que fa a les àrees urbanes, els criteris de continuïtat en els creixements i en l'evolució de les trames ha de contribuir a evitar la formació d'àrees socialment segregades, ja sigui pel baix o per l'alt nivell de renda dels seus residents. També, però, els plans territorials han de considerar els processos de degradació que s'han anat produint en alguns barris o sectors urbans, a la recuperació dels quals es dirigeix específicament la Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles. Si bé no correspon al planejament territorial fer propostes d'escala urbanística, sí que ha de contribuir a crear unes condicions de desenvolupament territorial favorables a la recuperació de les trames urbanes que poden ser focus de problemes socials greus.

Així mateix, en la mesura que ho permet l'abast de les determinacions que li són pròpies, el planejament territorial hauria de propiciar la innovació formal i la qualitat espacial dels assentaments entesos com unes aspiracions legítimes de la població i, per tant, com a factors de cohesió social.

6. Protegir i potenciar el patrimoni urbanístic que vertebrava el territori.

El territori de Catalunya està vertebrat per ciutats, pobles i veïnats que constitueixen un valuós patrimoni urbanístic en el qual cal comptabilitzar les localitzacions, les formes construïdes i el sediment cultural acumulat d'aquests nuclis. Des dels anys seixanta han estat freqüents en el territori formes d'implantació, tant d'àrees residencials com d'activitat, segons criteris d'accessibilitat, de propietat del sòl i d'oportunitat, la qual cosa ha posat en qüestió alguns components d'aquest patrimoni urbanístic i ha afectat greument la claredat de percepció de les identitats territorials. Aquest procés, ja sigui per causa de decisions urbanístiques anteriors a les administracions democràtiques o, en altres casos, per la falta de referents d'ordenació territorial, s'ha anat produint fins els moments actuals.

Els plans territorials han de reorientar les pautes de desenvolupament urbà del territori i propiciar el reforçament dels sistemes d'assentaments històrics a més d'establir, en funció de les seves circumstàncies, mesures per al creixement, la reforma, la renovació o la conservació.

7. Facilitar una política d'habitatge eficaç i urbanísticament integrada.

Les actuacions d'habitatge suficient i assequible han passat a tenir una clara prioritat en les polítiques públiques. L'escassetat de sòl disponible en les localitzacions més adients, la forta demanda produïda per l'emancipació dels grups d'edat més nombrosos i la motivada per una creixent immigració –segurament necessària, en vista de l'evolució de la natalitat– ha produït una notable estrangulació del mercat de l'habitatge, amb l'exclusió d'una àmplia franja social i amb un fort endeutament, gairebé de per vida de la franja immediatament superior. Els motius del preu de l'habitatge són, sens dubte, més complexos, però la falta d'una oferta important d'habitatge assequible n'és un factor inqüestionable.

Sense perjudici que continuïn essent interessants les actuacions de petita i mitjana dimensió en diversos municipis, la quantia del dèficit existent, previsible en el futur ateses les expectatives de creixement demogràfic, obligaran a dur a terme algunes actuacions d'habitatge de certa envergadura a les àrees més crítiques, si es pretenen assolir efectes significatius en la solució del problema.

El planejament territorial, a través de les propostes d'extensió de les ciutats amb millors condicions per créixer i per acollir nous habitatges, ha de contribuir a crear el marc per a una política d'actuacions d'habitatge, importants en termes quantitius, situades a les poblacions principals i ben comunicades amb transport públic. Aquestes actuacions haurien d'anar associades, en tot cas, a previsions d'espai per a les activitats econòmiques que permetin la ubicació de llocs de treball en la proporció adequada.

Els plans recomanaran, així mateix, accions concertades complementàries entre la Generalitat i els municipis en què el creixement del nombre d'habitatges hagi d'excedir considerablement les previsions internes, per tal de realitzar les inversions públiques necessàries en equipament, transport i serveis socials que facilitin la plena integració urbana dels nous teixits residencials.

8. Propiciar la convivència d'activitats i habitatge a les àrees urbanes i racionalitzar la implantació de polígons industrials o terciaris.

És constatable en molts llocs una tendència a la proliferació de polígons industrials de mitjana o petita dimensió, com a resultat d'un lògic desig dels municipis de comptar amb sòl on puguin implantar-se activitats econòmiques que, per una banda, proporcionen llocs de treball i, per altra, contribueixen a millorar els recursos econòmics municipals. Tanmateix, és prou clar que una dinàmica generalitzada en aquest sentit, amb les pautes de localització relativament disperses, les quals han estat les més habituals, és molt negativa per a una ocupació racional del territori i per al paisatge.

Molt diferent valoració mereix l'objectiu més general d'afavorir la ubicació d'activats econòmiques en el municipi, les quals poden estar integrades en les seves trames urbanes, o localitzades en àrees de creixement per continuïtat i, en tot cas, proporcionades a les dimensions i característiques de la realitat urbana municipal.

Els plans territorials han de propiciar la convivència d'activitats econòmiques i l'habitatge i facilitar les extensions necessàries de les trames urbanes per a la ubicació de noves activitats o per al trasllat de les existents que no convisquin bé amb els altres usos. Això no obstant, han d'ésser restrictius en la implantació de polígons industrials o parcs d'activitats formalment autònoms i separats de les trames urbanes. Convindrà limitar aquestes implantacions a aquelles que tinguin un interès territorial estratègic i prou dimensió per a justificar el seu desenvolupament com un teixit singular o autònom amb servei de transport públic. En tot cas, convindrà promoure les modificacions necessàries del marc legal de l'Administració local perquè els avantatges i els inconvenients d'aquestes implantacions tinguin un repartiment adequat entre tots els municipis de l'àmbit territorial d'influència de la nova àrea d'activitats econòmiques.

9. Aportar mesures de regulació i orientació espacial de la segona residència.

Des de l'accés d'una proporció majoritària de famílies al vehicle privat, la demanda de segona residència s'ha mantingut d'una manera sostinguda. La concentració de la segona residència de nova construcció en els llocs de paisatges més atractius de la costa i de la muntanya ha estat la causa de la pèrdua de qualitat de molts indrets i de crisis funcionals dels sistemes urbans. Encara que hi pogués haver accions de tipus cultural o fiscal encaminades a moderar aquest tipus de consum de sòl, la demanda no és probable que baixi a mitjà termini sinó que podria incrementar-se fortament per causa dels compradors procedents d'altres països europeus.

Tot i les dificultats de distingir normativament entre residència principal i segona residència, i les limitacions del planejament territorial per a tractar en profunditat un problema com aquest, amb aspectes econòmics i socials complexos, els plans hauran de tractar territorialment el fenomen de la implantació residencial de lleure. En concret, hauran d'evitar l'ocupació de les àrees paisatgísticament valuoses i orientar la demanda cap a la reutilització dels nuclis en procés de despoblament o facilitar, en el cas que el jardí privat sigui l'element clau de la demanda, la construcció de segona residència en àrees d'extensió de nuclis urbans situats en paratges on no es produeixin afectacions significatives del paisatge.

10. Vetllar pel caràcter compacte i continu dels creixements.

El consum de sòl per a habitatge i activitats, a més d'haver estat quantitativament elevat, s'ha anat produint amb un notable grau de dispersió i desarticulació en relació amb les trames urbanes històriques. Per aquests motius, els efectes negatius, pel que fa a la integritat formal del territori i el paisatge, han estat molt més grans. D'altra banda, aquestes formes de creixement per peces separades, sovint monofuncionals, tendeixen a un model de ciutat funcionalment ineficient, socialment insolidària i ambientalment insostenible.

El planejament territorial ha d'establir pautes clares per tal que els desenvolupaments urbanístics per extensió es produeixin segons lògiques de continuïtat de les trames urbanes existents i tinguin unes densitats que facilitin un aprofitament raonable del sòl que s'urbanitza, en tot cas, sense perjudici de la necessària integració formal a les condicions topogràfiques i al paisatge.

Pel que fa a les implantacions aïllades de serveis, equipaments o activitats que tenen lògiques de no-integració a les trames urbanes, els plans territorials aportaran criteris de protecció de determinades àrees de sòl i, en general, de restricció de les autoritzacions només a aquelles que tenen un valor estratègic o que responen a una demanda real que no es pot satisfer d'altres maneres, i distingir-les clarament d'aquelles altres que pretenen, de fet, crear una nova demanda de consum.

En aquella part del territori de Catalunya on encara es manté una relació clara entre la ciutat i el seu entorn rural caldria que aquesta es conservés. Les ciutats haurien de créixer mantenint una forma definida i compacta que preservi la imatge de l'entorn, i evitar, així, les formes d'ocupació que han banalitzat el paisatge perifèric de les àrees metropolitanes.

11. Reforçar l'estructura nodal del territori a través del creixement urbà.

A Catalunya, si es compleixen les previsions de creixement econòmic sostingut orientades a convergir amb els principals països d'Europa i a mantenir la taxa de dependència de les classes passives en unes proporcions no preocupants, es produirà en els propers vint anys una demanda molt important d'habitatges i d'espai per a l'activitat econòmica. Aquesta demanda, en part, podrà ubicar-se en sòls urbans amb possibilitats de nova edificació o en sòls urbanitzables previstos pel planejament urbanístic. Tanmateix, una proporció substancial d'aquesta demanda comportarà la previsió de noves àrees de sòl urbanitzable.

Cal assenyalar, també, que a les àrees més dinàmiques de Catalunya, en els darrers anys, el creixement d'habitatges s'ha distribuït en nombrosos municipis de poca dimensió urbana i escassa dotació de transport públic. Aquest comportament, propiciat per la insuficient oferta de sòl en els municipis de més entitat urbana, ha motivat un notable increment dels fluxos de vehicles privats a les carreteres i situacions de congestió en els accessos de les àrees urbanes principals.

Les decisions de localització de les noves àrees d'extensió urbana per a habitatge i activitat és un dels reptes principals del planejament territorial, en tant que poden contribuir a redreçar un model d'implantació afectat per la

dispersió i desarticulació dels creixements, o a agreujar aquests fenòmens anant cap a una situació cada vegada més insostenible.

El planejament ha de tenir com a objectiu avançar cap a una estructura nodal del territori, en el sentit que la vertebració urbana recaigui fonamentalment en les ciutats d'una certa importància.

A més del node principal que constitueixen l'aglomeració urbana de Barcelona i els sistemes metropolitans de les comarques més pròximes, que en bona part han arribat al màxim desitjable pel que fa a ocupació de sòl, Catalunya ha de tenir una xarxa nodal potent basada en les capitals regionals, comarcals i altres ciutats de certa dimensió, les quals haurien de polaritzar el creixement urbà i, algunes, augmentar substancialment el seu rang en l'estructura d'implantació urbana territorial.

Complementàriament a les propostes encaminades a promoure el desenvolupament de les polaritats territorials, el planejament territorial ha de proposar mesures per a evitar un creixement desproporcionat dels nuclis urbans de dimensions menors i amb menys aptituds pel que fa a la localització d'habitatges i al transport públic i afavorir, en tot cas, el manteniment, la millora i la plena utilització del seu espai urbà.

12. Fer de la mobilitat un dret i no una obligació.

Convindrà facilitar o almenys fer possible l'opció de no desplaçar-se gaire lluny per anar al treball o a l'escola. Certament, mai es pot assegurar que la residència estarà a prop del lloc de treball, però la separació de les àrees d'habitatge de les d'activitat, o el desequilibri important a les àrees urbanes entre llocs de treball localitzats i residents actius, sí que ens assegura el desplaçament obligat. A aquesta qüestió, cal assenyalar que són freqüents les iniciatives tant municipals com privades, especialment en casos de remodelació d'àrees ocupades per instal·lacions obsoletes, on l'increment de llocs de treball potencials que resulten de la remodelació és molt superior a les possibilitats d'habitatge per a potencials treballadors en la mateixa àrea.

Sens perjudici que en algunes àrees d'activitat no sigui aconsellable la presència d'habitatges, en general els plans haurien d'afavorir els teixits mixtos on coexisteixin els usos residencials amb les activitats econòmiques més intensives en llocs de treball. És bo que això tingui lloc tant en els nous teixits d'extensió com en els que són conseqüència de remodelacions i reformes interiors.

A escala territorial, la distribució de les activitats i els habitatges ha de buscar l'equilibri més gran possible entre els causants de viatges (llocs de treball, places escolars, comerç, activitats lúdiques...) i la població resident, per tal de facilitar l'autocontenció de les àrees urbanes i la disminució de les distàncies dels desplaçaments.

13. Facilitar el transport públic mitjançant la polarització i la compacitat dels sistemes d'assentaments.

Els fluxos creixents de trànsit de vehicles privats han obligat a un procés sense fi d'increment de la xarxa viària i del seu impacte inevitable sobre el territori. Al marge del problema del trànsit de pas, es constata que l'ús del vehicle privat per als desplaçaments obligats augmenta clarament en relació inversa amb la compacitat de les àrees urbanes.

La configuració compacta i relativament densa, que ja és defensable en termes de minimitzar el consum de sòl, es justifica també pel fet d'augmentar les oportunitats de desplaçaments a peu i en transport públic, en especial el ferroviari, la dotació del qual demana una massa crítica suficient per a una explotació amb costos raonables.

Per tant, el planejament territorial, mitjançant l'adopció d'un model nodal de certa potència, afavorirà la creació de línies i infraestructures eficients de transport públic, a les quals ha d'aportar directrius i reserves per al seu traçat i construcció.

14. Atendre especialment la vialitat que estructura territorialment els desenvolupaments urbans.

El desenvolupament viari dels darrers quaranta anys, a més de la construcció d'algunes variants i millores parcials de vies existents, s'ha centrat, prioritàriament, en la creació d'autopistes i altres vies segregades. Aquesta xarxa primària que facilita les connexions amb Europa i la resta de la península Ibèrica haurà de ser complementada en la mesura que ho requereixin els objectius d'integració funcional de Catalunya en una regió europea amb un alt nivell de connectivitat interna. Els plans sectorials de carreteres d'àmbit català, estatal o interestatal seran,

lògicament, els referents en aquesta matèria; tanmateix els plans territorials hi haurien d'aportar una visió més pròxima de la complexitat del territori, la qual pot fonamentar determinades alternatives de traçat i certs condicionants d'inserció territorial.

Cal destacar, també, que el trànsit interurbà no ha tingut en les darreres dècades un nivell d'atenció semblant. Aquest, especialment a les àrees amb més intensitat de desenvolupament, ha hagut sovint de seguir utilitzant unes vies històriques ben traçades que tingueren un gran paper com a factors d'ordre territorial, però que són de capacitat clarament insuficient per a les noves exigències actuals i futures.

A les parts de Catalunya on els fenòmens de tipus metropolità han portat a situacions de clara insuficiència viària, tant pel que fa a la demanda de trànsit com pel que fa a la falta d'eixos ordenadors dels nous sistemes urbans, el planejament del territori ha de posar especial atenció en aquella vialitat que, per capacitat i traçat, ha de constituir un factor estructurant bàsic de les extensions urbanes i els aglomerats supramunicipals dels darrers decennis.

A la part del territori de Catalunya, encara majoritària en extensió, on les carreteres connecten àrees urbanes separades i formalment identificables, caldrà evitar, en la mesura del possible, que les noves vies contribueixin a augmentar les tensions d'ocupació del sòl dels espais no urbanitzats. El traçat i el disseny d'aquestes vies, i els de qualsevol variant de vies urbanes que implica inevitablement sòl rural de l'entorn, no haurien de perdre de vista aquesta exigència.

15. Integrar Catalunya en el sistema de xarxes urbanes i de transport europees mitjançant infraestructures concordants amb la matriu territorial.

Catalunya, per la seva posició geogràfica, pot ser una peça central d'una macroregió europea, però és també terra de pas dels fluxos entre Europa i el sud i el centre de la península Ibèrica, i alhora receptora de mercaderia marítima. El trànsit de pas, en especial el pesant, és un dels requeriments creixents dels canals viaris, si bé és clar que una contínua i automàtica resposta a la demanda pot portar a una greu degradació de bona part del territori. En relació amb les mercaderies, cal constatar també la creixent i sovint conflictiva demanda de peces de sòl de gran dimensió per a activitats logístiques.

Altres infraestructures, com els aeroports, poden tenir previsions de desenvolupament o de nova implantació en funció d'estratègies generals del país, fonamentades en lògiques d'escala molt superior a la del pla.

Les afectacions territorials –en consum de sòl i fluxos de trànsit– de la logística de mercaderies pesants que no tenen origen o destí a Catalunya no sembla que puguin compensar-se pels valors afegits i els llocs de treball que proporcionen aquestes activitats. Per tant, el planejament no seria, en principi, favorable a la seva implantació.

En tot cas, els plans incorporaran les previsions d'espais de les infraestructures de transport derivades de les estratègies de desenvolupament de Catalunya, en especial en matèria aeroportuària i ferroviària de gran velocitat, i tractaran de compatibilitzar les seves necessitats de localització, de sòl i d'accessos amb l'adequació més gran possible a les condicions derivades de la matriu biofísica del territori.

Pel que fa al transport de mercaderies, el planejament territorial ha de tenir present en les previsions el desitjable canvi modal al ferrocarril. En tot cas, en els criteris de traçat de les noves vies per on es prevegi que circularà el trànsit pesant, s'haurà d'acordar la protecció dels paisatges i ambients de més interès amb els objectius de minimització del temps de desplaçament.

2.3. Escenaris econòmics i demogràfics

2.3.1. Antecedents

El Pla territorial general de 1995 preveia per al 2026 un augment de població a Catalunya d'1,5 milions d'habitants, de manera que es passés dels 6 milions que hi havia llavors a una xifra de 7,5 milions. Aquesta previsió es basa en un suposat augment important de la natalitat per l'entrada a l'edat de procreació de franges d'edat molt nombroses. Aquesta se situava en el 0,8 % el 1990 i se suposava que en poc temps es passaria al 2% i s'assoliria després el 5,5%, suposició associada a la hipòtesi del creixement del PIB a llarg termini segons una taxa anual del 3,4 al 5%. Així mateix, se suposava que l'aportació migratòria es mouria al voltant del 4,88% anual.

A partir de la xifra de 7,5 milions prevista, el Pla territorial general proposava una distribució per àrees que corregia la xifra que resulta d'aplicar les taxes a la població existent a cada àrea, amb el criteri de disminuir una mica el pes demogràfic en el conjunt de Catalunya de l'àmbit metropolità de Barcelona i augmentar-ne el de la resta de territoris. Aquesta distribució proposada és la que mostra el quadre 2.1.

QUADRE 2.1. Previsions demogràfiques del Pla territorial general. Àmbits funcionals

Àmbit	Població 2026 (tendencial)	Població 2026 (projecte)	Correcció sobre tendència	
Comarques gironines	712.753	794.000	+ 81.247	11%
Àmbit Metropolità de Barcelona	5.186.089	4.700.000	- 486.089	-9%
Camp de Tarragona	598.940	656.000	+ 57.060	10%
Terres de l'Ebre	166.462	244.000	+ 77.538	47%
Comarques centrals (+ Cerdanya)	472.468	577.000	+ 104.532	22%
Ponent (àmbit actual de les Terres de Lleida +Pallars Jussà + Pallars Sobirà + Alt Urgell + Alta Ribagorça + Val d'Aran)	363.294	529.000	+ 165.706	46%

En el document del Pla territorial general aprovat en 1995, el que després seria l'àmbit de l'Alt Pirineu i Aran estava integrat en gran part –cinc comarques– a l'àmbit de Ponent i la Cerdanya, a les Comarques centrals. Tanmateix, en el document que es va aprovar inicialment hi havia un àmbit constituït pel que després va ser l'Alt Pirineu i Aran, més les comarques del Solsonès, el Berguedà i el Ripollès. En aquest document inicial, l'àmbit de Ponent tenia l'actual delimitació. Les previsions corresponents a aquests àmbits eren les que mostra el quadre 2.2.

QUADRE 2.2. Previsions demogràfiques del Pla territorial general. Àmbits funcionals inicials.

Àmbit	Població 2026 (tendencial)	Població 2026 (projecte)	Correcció sobre tendència	
Alt Pirineu i Aran (+ Solsonès + Berguedà + Ripollès)	120.324	160.000	+ 39.676	33%
Terres de Lleida	314.814	460.000	+145.186	46%

Cal notar que el Pla territorial general de 1995 expressa un objectiu de correcció de la tendència i proposa considerables augments sobre aquesta a les Terres de Lleida i a les Terres de l'Ebre i també, encara que en menys proporció, a les comarques de muntanya i a l'Anoia, el Bages i Osona.

Atesos els deu anys llargs transcorreguts des de l'aprovació del Pla territorial general, encara no es poden fer valoracions definitives sobre l'èxit de les distribucions de població plantejades a l'horitzó 2026, però sí algunes consideracions sobre l'evolució de la xifra global de la població de Catalunya.

La xifra al voltant dels 6.000.000 habitants que es mantenia des de la dècada dels vuitanta, es va aguantar sensiblement fins el 1996, mentre que en el quinquenni següent –fins a 2001– va donar un salt important i el cens d'aquell any va superar els 6.500.000 habitants. Tanmateix, aquest fort augment que tornava a fer verssemblant la xifra de previsió global del Pla territorial general, força qüestionada els anys anteriors, no era el resultat de l'increment de la natalitat que preveia el Pla, sinó d'un fortíssim augment dels fluxos immigratoris.

El quadre 2.3. ens mostra les variacions quinquennals en la creació, i pèrdua, de llocs de treball que, de tota manera, dóna un increment anual mitjà de +2,26% en el conjunt dels quatre quinquennis considerats.

QUADRE 2.3. Evolució de la població, la natalitat i els llocs de treball, 1981 – 2001. Catalunya

	1981	1986	1991	1996	2001
Població	5.956.414	5.978.638	6.059.494	6.090.040	6.506.440
Natalitat (taxa per 1.000 habitants)	11,54	10,09	9,23	8,94	10,30
Llocs de treball	1.907.400	1.819.524	2.255.430	2.204.652	2.979.586
Taxa anual d'increment dels llocs de treball en el quinquenni anterior	- 2,07%	- 0,94%	+ 4,39%	- 0,45%	+ 6,21%

Així mateix, expressa clarament que el fort increment per immigració del quinquenni 1996-2001 va associat a una taxa molt elevada d'increment dels llocs de treball, mentre que es constata que la variació en la taxa de natalitat no ha estat gaire rellevant al llarg del període.

Aquestes dades ens mostren també que, si bé l'estimació global de la xifra de població en l'horitzó 2026 podria no estar allunyada del que s'escaigui realment, els supòsits en què es basava aquella estimació no n'han demostrat la certesa i, per tant, és pertinent una posada al dia de la determinació dels escenaris demogràfics que cal tenir presents.

Els plans territorials parcials treballen amb el mateix horitzó 2026 que el Pla territorial general de 1995. Aquest termini representa un període de cinc quinquennis des de les dades censals de 2001, quatre, aproximadament, des del moment de l'elaboració d'aquells.

El supòsit de partida per a definir els escenaris demogràfics del territori és que la variable independent que determina l'evolució demogràfica és la dinàmica de desenvolupament econòmic (evolució del PIB anual) i més concretament la part d'aquest desenvolupament que correspongui a l'increment de llocs de treball.

La dinàmica demogràfica té dos components: el creixement vegetatiu (naixements/defuncions) i el saldo migratori (immigració/emigració). El component vegetatiu té unes perspectives condicionades per l'estructura d'edats, i el component migratori –responsable del creixement actual– depèn fonamentalment dels llocs de treball que estiguin disponibles per no estar ocupats per les promocions, no prou nombroses, de joves autòctons. Els llocs de treball que hi ha en cada període són els que entren al mercat per jubilació dels qui els ocupaven i els que són fruit d'increment motivat pel creixement econòmic. A més excedent de llocs de treball amb relació als treballadors autòctons, més immigració; a més dèficit de llocs de treball amb relació als potencials treballadors autòctons, més emigració, tot i que

cal matisar aquesta afirmació amb l'increment de la taxa d'ocupació específica (TOE)¹, que pot disminuir la disponibilitat de llocs de treball, cal considerar-la com una base conceptual substancialment certa per a la determinació d'escenaris demogràfics.

2.3.2. Escenaris

2.3.2.1. El model V15-CAT

Per tal de dur a terme els treballs del Programa de Planejament Territorial es fa necessària la referència a uns escenaris numèrics que permetin dimensionar els requeriments quantitius de diferents variables que operen en els plans territorials, com són la població, el mercat de treball i l'habitatge, com també les implicacions d'aquestes pel que fa a les necessitats de sòl per a activitat econòmica, residència, equipaments i infraestructures.

Amb aquesta finalitat, el Programa s'ha dotat d'una eina que permet elaborar escenaris que relacionen aquestes tres variables bàsiques: població, llocs de treball i habitatge. Això, en el temps, per al període considerat de vigència dels plans, fins al 2026, i en l'espai, per al conjunt de Catalunya i per als diferents àmbits de desplegament dels plans territorials parcials.

En els tres punts següents –Hipòtesi sense migracions, Hipòtesi de referència i Simulacions per àmbits– es recullen els principals resultats de les simulacions efectuades amb el model Carrera-Monés (model V15-CAT) per a la població catalana en el període d'estudi 2001-2026.

Es tracta, en primer lloc, d'establir uns paràmetres de referència pel que fa a les possibles variacions de la població i de les necessitats d'habitatge i ocupació en el context global de Catalunya. En segona instància, i d'acord amb els objectius adoptats pel Programa de Planejament Territorial, se'n fa un predimensionament del repartiment pels diferents territoris del Principat a escala comarcal.

Cal tenir present que es tracta de predimensionaments per tal d'establir hipòtesis de treball i que serà en el desenvolupament del Programa de Planejament Territorial mitjançant plans territorials parcials, en aquest cas, el Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre, on caldrà establir paràmetres quantitius més afinats d'acord amb les realitats ambientals, urbanes i de possible dotació d'infraestructures a cadascun dels territoris.

2.3.2.2. Hipòtesi sense migracions (V15-CAT nmig)

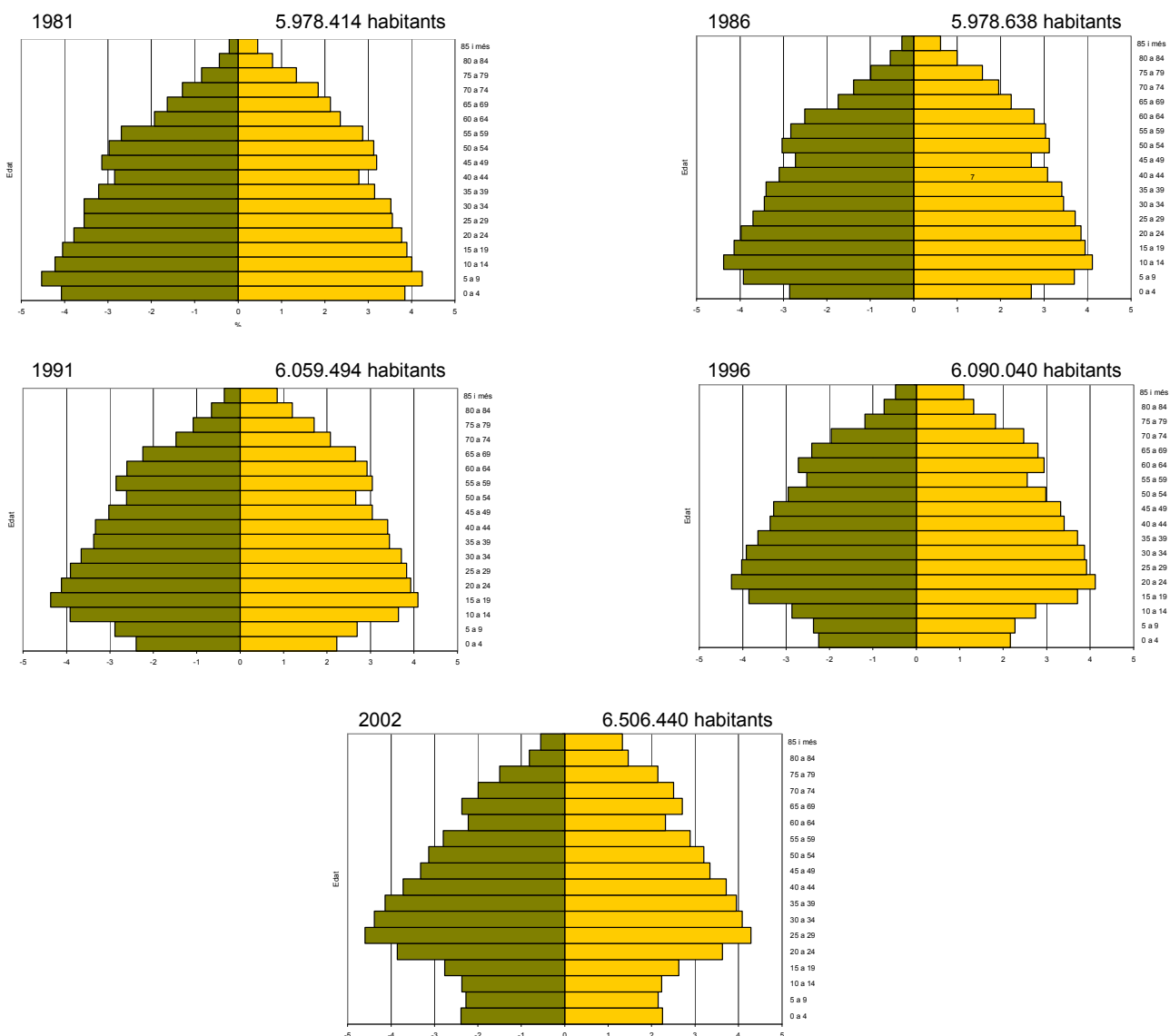
L'estructura d'edats de la població de Catalunya, per la caiguda de natalitat que s'aprecia ja a partir del 1981, ha evolucionat fins a una situació que permet assenyalar les previsions evolutives següents, pràcticament segures a mitjà termini –uns 15 o 20 anys– si no hi hagués immigració:

- Un augment notable de la mortalitat global, atesa la importància de les franges d'edat per damunt dels 60.
- Una caiguda notable de la natalitat global, atesa la disminució de les franges per sota dels 20 amb relació a les anteriors.
- Una major disponibilitat d'habitatge per un increment del nombre de pisos buits, a causa de la desaparició de llars, combinada amb una menor demanda, causada per la menor dimensió de les franges d'edat per sota dels 20.
- Una insuficient cobertura dels llocs de treball que quedaran lliures per la jubilació dels seus ocupants. Com a referència concreta es pot dir que la xifra de joves de 0 a 19 anys no arriba al 60% de la dels joves de 20 a 39.

Ateses les possibilitats que ens dona l'estructura d'edats, per a un coneixement més precís de l'evolució esperada de la població, llocs de treball i habitatges, s'ha utilitzat el model Carrera-Monés²:

¹ La TOE és el quocient entre la població que treballa i la que està en edat de treballar. A Catalunya es pot donar un augment d'aquesta taxa, especialment pel probable increment de la TOE femenina, que encara és prou baixa amb relació a la de països europeus culturalment més avançats.

GRÀFIC 2.1. Piràmides d'edats, 1981, 1986, 1991, 1996, 2002. Catalunya

En la primera aplicació del model, i només per a definir un escenari comparatiu, es fa una hipòtesi, totalment irreal, d'inexistència de migracions en cap sentit més enllà dels límits de Catalunya. En aquesta aplicació, l'element determinant és el creixement vegetatiu, ja que els llocs de treball depenen també de la disponibilitat de persones per a ocupar-los. Les dades de partida de l'aplicació són les següents:

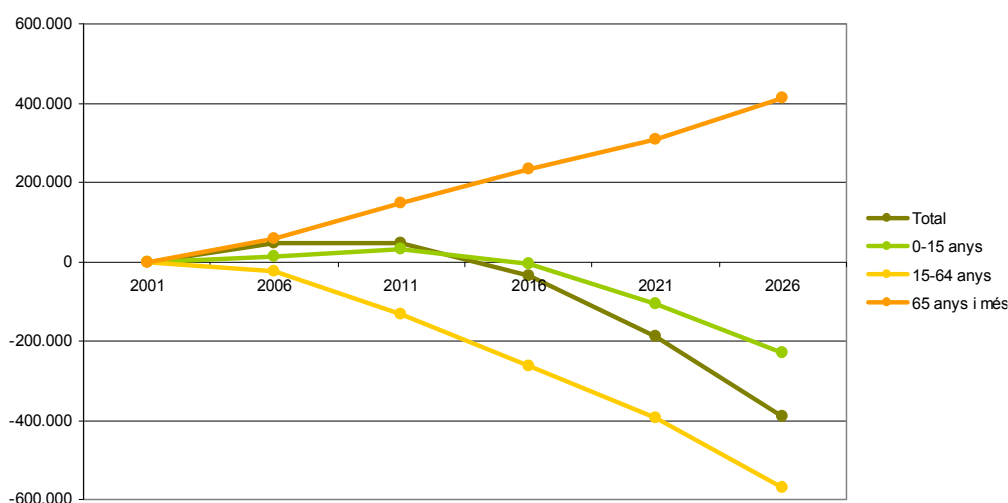
- Població:
  - Població de partida: l'oficial a 1 de gener de 2002.
  - Estructura d'edats de partida: Cens de 2001.
  - Natalitat per franges d'edat: les de l'àmbit d'estudi de 2001.

² Aquest model desenvolupat en 2002-2003 per Josep M. Carrera i M. Antònia Monés per a la regió metropolitana de Barcelona (vegeu *La Barcelona metropolitana en els propers vint anys*. Ajuntament de Barcelona, 2004) determina escenaris demogràfics a partir d'hipòtesis d'evolució econòmica i en funció de les circumstàncies de l'àrea (estructura d'edats, disponibilitat de sòl i de necessitat d'habitatge, pautes d'emancipació, etc).

- Mortalitat per franges d'edat: les de l'àmbit d'estudi de 2001.
- Migracions: nul·les (ni entrades ni sortides).
- Mercat de treball:
  - Llocs de treball inicials localitzats a Catalunya: Seguretat Social, mitjana de 2001 (SS-2001).
  - Població ocupada resident inicial: EMO³ 2001 [resultats majorats (SS-2001) a tots els àmbits, Catalunya inclosa].
  - Hipòtesi d'increment de l'ocupació: segons capacitat de la població resultant en cada quinquenni per a les TOE⁴ objectiu. Se suposa un increment progressiu d'aquesta taxa (TOE objectiu) des del 0,67 actual al 0,73 al final del període, ja que es preveu que augmentarà la TOE femenina.
- Habitatge:
  - Parc d'habitatges totals inicial: Cens de 2001.
  - Parc d'habitatges principals inicial: Cens de 2001.
  - Ritmes d'increment del parc de referència: diferències entre censos 1991-1981 i 2001-1981.
  - Generació de necessitats per emancipació: algoritme d'emancipació, segons el comportament observat a l'Enquesta metropolitana de 2000.
  - Generació de buidat del parc existent: algoritme de buidat (ajustament baix).

El gràfic 2.2 i el quadre 2.4 expressen els resultats de l'aplicació del model, entre els quals es poden destacar els que es comenten a continuació.

GRÀFIC 2.2. Resultat de l'aplicació del model. Hipòtesi sense migracions (V15-CAT nmig). Catalunya. Estimació de creixement de la població

³ EMO: Enquesta de mobilitat obligada.

⁴ TOE: Taxa d'ocupació específica: persones ocupades / persones entre 16 i 65 anys.

QUADRE 2.4. Resultat de l'aplicació del model. Hipòtesi sense migracions (V15-CAT nmig). Catalunya

		2001	2006	2011	2016	2021	2026	Total
POBLACIÓ	Menor de 15 anys	966.247	977.785	997.427	960.844	859.130	735.883	
	De 15 a 64 anys	4.407.650	4.382.986	4.273.563	4.142.955	4.014.138	3.835.734	
	De 65 i més anys	1.132.543	1.191.700	1.281.246	1.367.536	1.442.687	1.544.255	
	Total	6.506.440	6.552.471	6.552.236	6.471.335	6.315.955	6.115.872	
	Increment		46.031	-235	-80.901	-155.380	-200.083	-390.568
	Increment immigrants		0	0	0	0	0	0
	Taxa de dependència*	0,476	0,495	0,533	0,562	0,573	0,594	
Edat mitjana	40	42	43	44	45	47		
MERCAT DE TREBALL	Llocs de treball	2.979.586	3.047.001	3.029.118	2.968.328	2.889.677	2.782.246	
	TOE**	0,68	0,70	0,71	0,72	0,72	0,73	
	Increment llocs de treball		67.415	-17.883	-60.790	-78.651	-107.431	-197.340
HABITATGE	Habitatges principals	2.315.856	2.462.066	2.589.198	2.641.956	2.608.633	2.521.043	
	Increment		146.210	127.132	52.758	-33.323	-87.590	205.187

*: La taxa de dependència equival a la població jove (0-14 anys) i gran (65 i més anys) dividida per la població entre 15 i 64 anys.

** : La taxa d'ocupació específica (TOE) equival a la població que treballa dividida per la població en edat de treballar (16-65 anys).

Es passaria d'una població de 6.506.400 (2001) a una de 6.115.900 (2026) amb pèrdua de 390.500 habitants. Es passaria d'una taxa de dependència de 0,476 (2001) a 0,594 (2026). Els llocs de treball passarien de 2.979.600 (2001) a 2.782.200 (2026) amb pèrdua de 197.300 llocs.

Especialment pel que fa als llocs de treball, convé notar que els resultats poden ser molt diferents en cada quinquenni, fins al punt que, tot i que en conjunt es produiria una pèrdua per falta de població en edat laboral, en el quinquenni 2001-2006 caldria crear llocs de treball nous, mentre que durant els següents la pèrdua augmentaria de proporció en cada quinquenni.

Els habitatges principals necessaris passarien de 2.315.900 (2001) a 2.521.000 (2026), amb un increment de 205.187 unitats, però les necessitats entre 2001 i 2016 serien de més de 326.100 habitatges principals.

Es comprova, doncs, que el component vegetatiu de la dinàmica demogràfica té una perspectiva de resultats clarament negatius; que la taxa de dependència, que és la relació entre població dependent (jubilat i nens) i la laboral, expressa un increment important de la càrrega social; que com que no hi ha prou persones en edat laboral per a ocupar-los, s'haurà de produir una disminució substancial del nombre de llocs de treball; que, malgrat tot això, paradoxalment, caldrà incrementar el parc d'habitatges principals en més de 300.000. Aquest increment es deu principalment a les importants necessitats d'emancipació pendents que la situació de partida encara té i que es tradueixen en quantitats d'habitatges necessaris especialment en els quinquennis 2001-2006 i 2006-2011, necessitat que després cauria fins arribar a ser negativa en els dos darrers quinquennis.

La hipòtesi de no migració té només interès a efectes comparatius i els seus resultats són il·lustratius per a concloure que no es poden establir relacions lineals entre necessitats d'habitatge, llocs de treball i població, prescindint de l'evolució temporal de l'estructura d'edats.

Els escenaris que el planejament territorial ha de considerar, han de partir d'hipòtesis de variació dels llocs de treball derivades dels objectius polítics de creixement econòmic i del fet que hi ha i hi haurà migracions. Fins i tot, si el nombre de llocs de treball no augmentés, els 197.000 que en l'exercici anterior no es podien cobrir per dèficit de població la motivarien.

La hipòtesi d'increment dels llocs de treball és l'element clau dels resultats de l'aplicació del model. No hi ha cap mètode que ens permeti sustentar fiablement uns supòsits d'evolució econòmica; tanmateix tenim algunes referències

en què basar-los: els objectius polítics de creixement, el que veiem que passa durant els darrers anys i el que tenen els altres països europeus amb què volem convergir.

En comparació amb l'increment del 6,21% anual de l'ocupació que Catalunya ha tingut en el quinquenni 1996-2001, per al més recent període de 1999-2003, el conjunt d'Espanya i els països europeus del nostre entorn presenten unes taxes molt més moderades, amb alguna excepció.

QUADRE 2.5. Increment percentual del PIB i l'ocupació, 1996-2001

	PIB	Ocupació
Espanya	2,97	2,28
França	1,89	1,25
Itàlia	1,37	1,71
Portugal	1,06	0,68
Alemanya	0,92	0,11
Holanda	1,14	1,14
Regne Unit	2,55	0,77
Irlanda	6,40	2,66
Zona Euro	1,62	1,82

A Catalunya, l'increment de llocs de treball ha tingut, com hem vist, variacions importants i puntes molt elevades en els darrers quinquennis. Tanmateix, agafant períodes més llargs, es veu com les taxes mitjanes assoleixen uns valors que podem considerar més pròxims als que es consideren normals en països amb un cert grau de desenvolupament.

QUADRE 2.6. Taxa mitjana anual d'increment dels llocs de treball segons el període considerat

Període	Taxa mitjana anual d'increment dels llocs de treball
1997-2001	6,21 % (5 anys)
1992-2001	2,82 % (10 anys)
1987-2001	3,34 % (15 anys)
1982-2001	2,26 % (20 anys)
1977-2001	1,38 % (25 anys)

Pel que fa a les previsions a partir de 2001, cal, doncs, tenir present que es treballa amb una perspectiva de futur de més de vint anys, en els quals s'ha de considerar probable que es produeixin crisis que rebaixin considerablement la taxa mitjana de creixement amb relació als valors que es registren aquests darrers anys.

Tampoc cal oblidar que el creixement econòmic comprèn el creixement en productivitat i el creixement en llocs de treball, però sense menysprear els avenços que hi pugui haver en el primer. Pel tipus d'activitats econòmiques del país, no és suposable un creixement econòmic sense creixement dels llocs de treball, com ens fan palès també les dades de països europeus presentades.

2.3.2.3. Hipòtesi de referència o del mercat de treball (V15-CAT ref)

Tot partint d'aquestes consideracions, s'adopta com a hipòtesi de treball el creixement dels llocs de treball d'un 1,25% anual per als dos primers quinquennis a comptar des de 2001 i d'un 1% anual per als tres darrers quinquennis fins a 2026.

Cal entendre que l'aplicació del model amb aquestes hipòtesis donarà uns resultats que constitueixen una referència útil, però que lògicament cal relativitzar i ampliar a una forquilla que respongui a hipòtesis de creixements superiors i inferiors. En tot cas, i amb relació a les previsions de llocs de treball, de població i habitatge que resulten del model, cal no oblidar que el Pla no proposa una imatge final, sinó que les seves estratègies i disposicions normatives han de poder ser adequades a diferents situacions de creixement i cal assenyalar també que, mitjançant el procés de seguiment que hauran de tenir els plans, es podran anar ajustant les previsions en funció de noves dades reals de l'evolució econòmica.

Per a l'aplicació del model amb creixement de llocs de treball i entrades per immigració, calen algunes dades i hipòtesis que complementen les assenyalades abans. Aquestes són les següents:

– Població

L'entrada d'immigrants se suposa que es fa amb l'estructura d'edats i sexes en què es va produir a Barcelona l'any 2001.

– Mercat de treball

L'entrada de treballadors immigrants es produeix per l'excedent de llocs de treball un cop exhaurida la capacitat de la població autòctona en funció de la TOE suposada. La quantificació es fa per quinquennis. La TOE global dels treballadors immigrants se suposa del 0,8.

– Habitatge

L'entrada d'immigrants genera unes necessitats addicionals d'habitatge derivades d'una hipòtesis d'ocupació mitjana de 5 habitants/habitatge. En el quinquenni següent al d'entrada, se suposa que el comportament dels immigrants en els diferents aspectes que intervenen en el model (emancipació, treball, natalitat, mortalitat, etc.) s'assimila al de la resta de població, de la qual cosa resulta un nivell d'ocupació de l'habitatge també similar.

La simulació del model amb les hipòtesis assenyalades dona els resultats que s'expressen al gràfic 2.3 i al quadre 2.7, dels quals es poden destacar les xifres arrodonides següents:

– Demografia

- Població 2026: 7.800.000 habitants.
- Increment de població (2001-2026): 1.300.000 habitants.
- Entrada d'immigrants (2001-2026): 1.500.000 immigrants (la immigració és superior al creixement previst).
- Taxa de dependència: es passa de 0,476 (2001) a 0,502 (2026). Es manté en una proporció no preocupant.

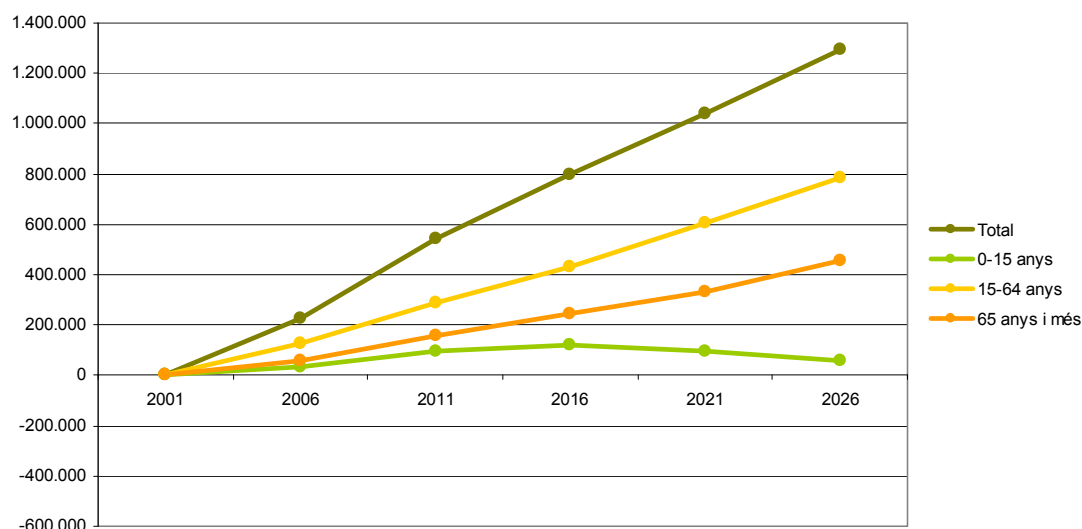
– Ocupació

- Increment de llocs de treball (2001-2026): 940.000 llocs de treball (representa el 31% respecte dels existents el 2001).

– Habitatge

- Increment d'habitatge necessari (2001-2026): 730.000 habitatges principals (representa el 32% respecte dels principals i el 22% respecte dels totals).

GRÀFIC 2.3. Resultat de l'aplicació del model. Hipòtesi de referència o del mercat de treball, amb creixement dels llocs de treball i entrades per immigració (V15-CAT ref). Catalunya. Estimació de creixement de la població

QUADRE 2.7. Resultat de l'aplicació del model. Hipòtesi de referència o del mercat de treball, amb creixement dels llocs de treball i entrades per immigració (V15-CAT ref). Catalunya

		2001	2006	2011	2016	2021	2026	Total
POBLACIÓ	Menor de 15 anys	966.247	998.344	1.062.241	1.086.443	1.062.767	1.023.082	
	De 15 a 64 anys	4.407.650	4.537.389	4.696.326	4.839.954	5.015.537	5.193.615	
	De 65 i més anys	1.132.543	1.193.779	1.287.662	1.380.160	1.465.857	1.586.703	
	Total	6.506.440	6.729.512	7.046.229	7.306.557	7.544.161	7.803.400	
	Increment		223.072	316.717	260.328	237.604	259.239	1.296.960
	Increment immigrants		177.041	302.379	301.222	331.801	384.002	1.496.445
	Taxa de dependència*	0,476	0,483	0,500	0,510	0,504	0,502	
Edat mitjana	40	41	42	43	43	44		
MERCAT DE TREBALL	Llocs de treball	2.979.586	3.170.524	3.373.698	3.545.790	3.726.661	3.916.758	
	TOE**	0,68	0,70	0,72	0,73	0,74	0,75	
	Increment llocs de treball		190.938	203.174	172.092	180.871	190.097	937.172
HABITATGE	Habitatges principals	2.315.856	2.497.475	2.700.952	2.859.690	2.966.379	3.049.582	
	Increment		181.619	203.477	158.738	106.689	83.203	733.726

*: La taxa de dependència equival a la població jove (0-14 anys) i gran (65 i més anys) dividida per la població entre 15 i 64 anys.

**.: La taxa d'ocupació específica (TOE) equival a la població que treballa dividida per la població en edat de treballar (16-65 anys).

A l'efecte de relativitzar els resultats, es presenta el quadre 2.8., que expressa la sensibilitat del model a diferents hipòtesis. Juntament amb els resultats de la hipòtesi de referència descrita, es veuen les distintes xifres de població, necessitats d'habitatge i taxes de creixement dels llocs de treball que correspondrien, segons proporcions similars per

quinquenni a les adoptades a la hipòtesi de referència, a diferents quantitats globals d'increment de llocs de treball a Catalunya. Es veu que, si en la hipòtesi de referència la xifra de llocs de treball previstos era pròxima a 1.000.000, en els supòsits que aquests fossin només 500.000 o que s'elevessin a 1.500.000, la població corresponent assoliria les xifres de 7.144.000 i de 8.650.000, respectivament. Cal assenyalar també que aquestes xifres correspondrien a unes taxes anuals de creixement dels llocs de treball de 0,71% i 0,57%, en el primer cas, i d'1,87% i 1,50%, en el segon. El gràfic 2.4. expressa la relació entre les quatre variables bàsiques del model.

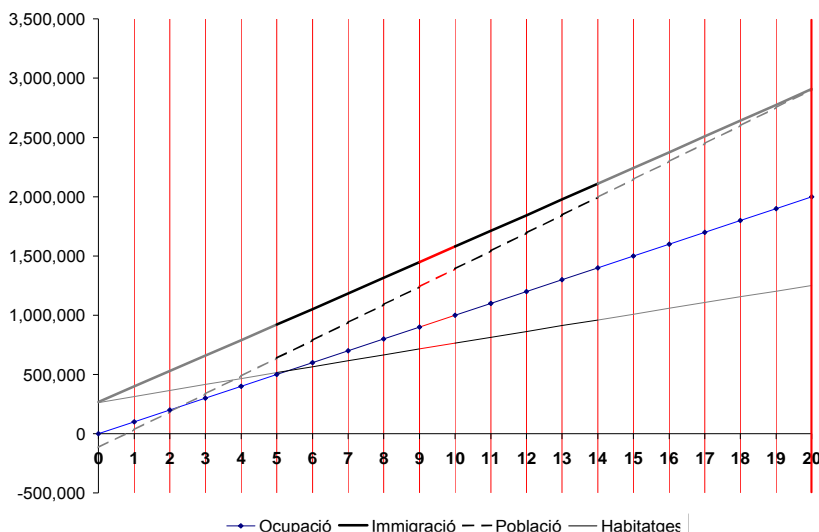
QUADRE 2.8. Sensibilitat del model a diferents hipòtesis. Catalunya

Escenari	Ocupació	Immigració	Població	Habitatges increment de "principals"	Taxa de dependència	Creixement ocupació						
						Població Inicial	Població final	1 quinquenni	2 quinquenni	3 quinquenni	4 quinquenni	5 quinquenni
nmig	-197.339	0	-390.568	205.187	59.44%	6.506.440	6.115.872	0.45%	-0.12%	-0.40%	-0.54%	-0.75%
nul	0	268.885	-115.130	263.799	57.00%	6.506.440	6.391.310	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
cons	78.449	374.637	0	296.518	56.15%	6.506.440	6.506.440	0.24%	-0.12%	-0.02%	0.22%	0.21%
ref	937.173	1.496.445	1.296.960	733.726	50.25%	6.506.440	7.803.400	1.25%	1.25%	1.00%	1.00%	1.00%

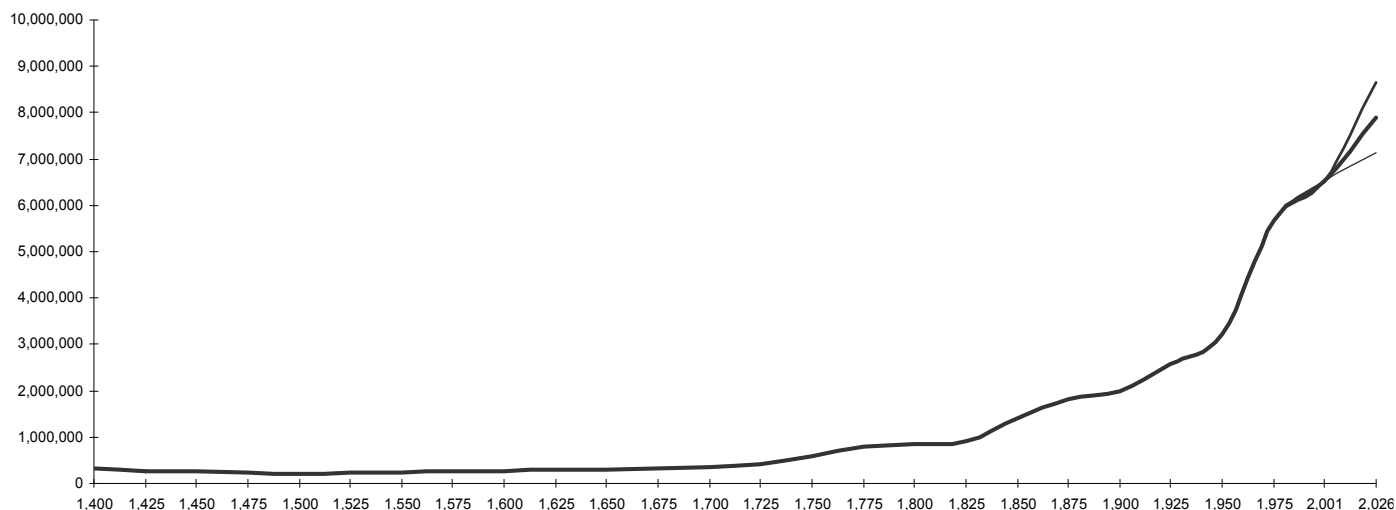
0	0	268.885	-115.130	263.799	57.00%	6.506.440	6.391.310	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
1	100.000	398.785	35.172	314.657	55.29%	6.506.440	6.541.612	0.15%	0.15%	0.12%	0.12%	0.12%
2	200.000	528.984	185.587	365.330	55.29%	6.506.440	6.692.027	0.30%	0.30%	0.24%	0.24%	0.24%
3	300.000	659.465	336.105	415.826	54.50%	6.506.440	6.842.545	0.44%	0.44%	0.35%	0.35%	0.35%
4	400.000	790.207	486.713	466.149	53.75%	6.506.440	6.993.153	0.57%	0.57%	0.46%	0.46%	0.46%
5	500.000	921.200	637.405	516.305	53.03%	6.506.440	7.143.845	0.71%	0.71%	0.57%	0.57%	0.57%
6	600.000	1.052.426	788.171	566.299	52.35%	6.506.440	7.294.611	0.84%	0.84%	0.67%	0.67%	0.67%
7	700.000	1.183.874	939.004	616.135	51.69%	6.506.440	7.445.444	0.96%	0.96%	0.77%	0.77%	0.77%
8	800.000	1.315.529	1.089.894	665.817	51.07%	6.506.440	7.596.334	1.09%	1.09%	0.87%	0.87%	0.87%
9	900.000	1.447.383	1.240.838	715.350	50.47%	6.506.440	7.747.278	1.21%	1.21%	0.96%	0.96%	0.96%
10	1.000.000	1.579.424	1.391.828	764.738	49.89%	6.506.440	7.898.268	1.32%	1.32%	1.06%	1.06%	1.06%
11	1.100.000	1.711.643	1.542.860	813.985	49.34%	6.506.440	8.049.300	1.44%	1.44%	1.15%	1.15%	1.15%
12	1.200.000	1.844.030	1.693.929	863.094	48.81%	6.506.440	8.200.369	1.55%	1.55%	1.24%	1.24%	1.24%
13	1.300.000	1.976.577	1.845.029	912.069	48.30%	6.506.440	8.351.469	1.66%	1.66%	1.33%	1.33%	1.33%
14	1.400.000	2.109.277	1.996.158	960.913	47.81%	6.506.440	8.502.598	1.76%	1.76%	1.41%	1.41%	1.41%
15	1.500.000	2.242.121	2.147.309	1.009.629	47.34%	6.506.440	8.653.749	1.87%	1.87%	1.50%	1.50%	1.50%
16	1.600.000	2.375.105	2.298.483	1.058.221	46.88%	6.506.440	8.804.923	1.97%	1.97%	1.58%	1.58%	1.58%
17	1.700.000	2.508.221	2.449.674	1.106.692	46.45%	6.506.440	8.956.114	2.07%	2.07%	1.66%	1.66%	1.66%
18	1.800.000	2.641.462	2.600.880	1.155.044	46.02%	6.506.440	9.107.320	2.17%	2.17%	1.73%	1.73%	1.73%
19	1.900.000	2.774.825	2.752.098	1.203.281	45.62%	6.506.440	9.258.538	2.26%	2.26%	1.81%	1.81%	1.81%
20	2.000.000	2.908.303	2.903.325	1.251.404	45.22%	6.506.440	9.409.765	2.36%	2.36%	1.89%	1.89%	1.89%

GRÀFIC 2.4. Relació entre les quatre variables bàsiques del model

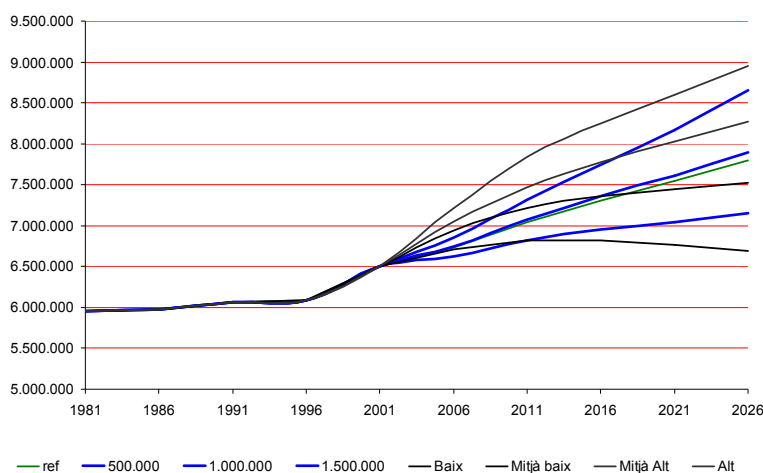

El gràfic 2.5. mostra la variació de la població de Catalunya al llarg dels darrers segles i posa en relleu que cap de les opcions considerades a la forquilla esmentada comporta dinàmiques demogràfiques que no s'hagin conegut al llarg del segle XX. El gràfic 2.6. mostra els diferents escenaris de població per a Catalunya el 2026, segons diverses hipòtesis de creixement.

GRÀFIC 2.5. Variació de la població de Catalunya i hipòtesis de dinàmiques demogràfiques futures

GRÀFIC 2.6. Escenaris de població. Catalunya, 2026

2.3.2.4. Simulacions per àmbits territorials (V15-CAT Ref (r)-com)

Per a l'obtenció de dades desagregades per àmbits territorials es pot aplicar també el model a partir de les dades de llocs de treball, població i habitatge corresponents a cada un dels àmbits. Tanmateix, amb aquesta aplicació sempre es mantindrà estrictament la proporcionalitat existent el 2001 entre els diferents àmbits pel que fa a població, treballadors i

Així mateix, el gràfic 2.7. il·lustra sobre la proporció de les previsions d'increments de població, immigració, ocupats i habitatges principals a les distintes àrees, amb estrictes criteris de proporcionalitat pel que fa als llocs de treball i sense considerar restriccions d'espai. Els resultats en habitatge, població i immigració introdueixen les peculiaritats derivades de la piràmide d'edats de cada àmbit.

GRÀFIC 2.7. Incrementos de població, immigració, ocupació i habitatges principals, 2001-2026 (V15-CAT Ref (r)-com). Àmbits de planejament territorial

Àmbit	Població total	Immigrants	Ocupats	Habitatges principals
Alt Pirineu i Aran	12.268	19.770	9.388	3.333
Comarques Centrals	104.063	127.485	64.490	51.113
Comarques Gironines	113.518	137.780	83.352	48.252
Terres de l'Ebre	18.953	36.716	21.446	11.904
Àmbit de Ponent	57.491	64.350	43.337	24.370
Camp de Tarragona	85.535	53.692	65.456	61.477
Àmbit Metropolità	941.189	1.100.159	649.704	592.160
Total Catalunya	1.333.017	1.539.952	937.173	792.609

Els habitatges i llocs de treball que l'aplicació del model preveu per a cada àmbit haurien de situar-se, en principi, en els sòls urbans i urbanitzables previstos pel planejament urbanístic i, quan sigui necessari, en els nous sectors de sòl urbanitzable que les revisions dels POUM proposin en aquells llocs on hi hagi disponibilitat de sòl adequat per a desenvolupaments urbans. Cal afegir, pel que fa a l'habitatge principal, que el fet que s'incrementi també pot ser fruit de la reconversió de part de les segones residències, cosa que pot ser un fenomen de certa importància a algunes àrees, com ho ha estat anteriorment a molts municipis metropolitans. Tanmateix, i pel que fa a les quantificacions globals d'habitatge, cal no perdre de vista que la proporció de només un 70% del total com a habitatge principal ha estat força constant en xifres agregades i que també es produeix en el nostre entorn europeu més immediat, tot i que no sigui així als països de més al nord.

Les previsions d'habitatges i llocs de treball resultants del model només tenen restriccions físiques d'implantació dins l'àmbit metropolità de Barcelona. Llevat d'allà on encara es conserva una certa estructura funcional comarcal (l'Alt Penedès, el Garraf i el Vallès Oriental), a la resta no és suposable que el planejament urbanístic pugui augmentar la capacitat d'acollida de manera substancial, ja que no queda espai amb condicions adequades o aquest està protegit com a espai agrícola, forestal o parc a preservar.

L'estudi *El potencial urbanístic de la Regió Metropolitana de Barcelona*⁵ calcula, en funció del planejament aprovat i dels projectes en curs, la capacitat d'aquest àmbit en habitatges i localització de llocs de treball. Les xifres que proporciona l'estudi són 32.300.000 m² de sostre sobre rasant destinat a activitat econòmica i 40.400.000 m² destinats a habitatge. El mateix estudi tradueix aquestes xifres a espai per a 775.000 llocs de treball i a 414.000 habitatges amb la següent distribució espacial: 57.000 a Barcelona, 93.000 a la resta de l'àmbit de l'Àrea Metropolitana (àmbit del Pla Estratègic Metropolità) i 264.000 en l'àmbit de l'Arc Metropolità.

Una actualització de les dades d'aquest estudi realitzada dins dels treballs de redacció del Pla territorial metropolità de Barcelona permet establir la xifra de 476.000 habitatges com la capacitat d'increment resultant del planejament vigent.

Tanmateix, cal tenir present que és improbable que s'arribi a produir la construcció de tots els habitatges possibles. Sempre hi ha un ròssec per a les actuacions urbanístiques que fa que aquestes no assoleixin mai el 100%. Estimar la

⁵ Encarregat per l'Ajuntament de Barcelona i les ciutats de l'Arc Metropolità de Barcelona al Centre de Política de Sòl i Valoracions de la Universitat Politècnica de Catalunya i del qual són autors Josep Roca, Joaquim Clusa i Carlos Marmolejo. L'estudi ha estat editat per l'Ajuntament de Barcelona, Gabinet Tècnic de Programació, 2005.

capacitat d'acollida d'habitatges del planejament vigent en 300.000 és, doncs, sustentable en tant que respondria per exemple a una no execució pel ròssec del 20% i una proporció d'habitatge principal del 79%.

La simulació del model amb criteri de proporcionalitat a aquesta àrea ha donat un resultat de necessitats d'increment d'uns 600.000 habitatges principals i d'espai per a ubicar uns 650.000 llocs de treball més. És clar que, d'acord amb les dades de l'estudi esmentat, mentre falta espai per a habitatge, probablement en sobraria per a llocs de treball.

Es pot veure, doncs, que dels 600.000 habitatges principals de demanda que resulten del model, només la meitat, 300.000, trobarien lloc a l'espai que ordena el planejament vigent de l'àmbit metropolità de Barcelona. L'altra meitat hauria de trobar les oportunitats de localització a noves extensions, encara no classificades, de l'àmbit metropolità, que són possibles a algunes àrees amb potencial d'espai disponible: Vilanova, Granollers, Sant Celoni, Vilafranca del Penedès, Martorell, ... o a altres ciutats que no formen part de l'àmbit d'aquest Pla. Cal, doncs, procedir a una nova simulació on es tingui en compte les limitacions espacials d'aquest àmbit i la necessitat de repartir a la resta del territori la demanda que no es pot acollir en el continu urbà metropolità.

En coherència amb el criteri de reforçar l'estructura nodal del territori, i amb el benentès que els nodes urbans són els referents per a la localització de l'activitat econòmica –llocs de treball– que motiva l'augment de població i d'habitatges, s'han seleccionat vint-i-sis nodes corresponents a municipis o a sistemes urbans plurimunicipals molt integrats. Si bé amb alguna excepció, els criteris de selecció han estat:

- Població superior a 10.000 habitants.
- Accessibilitat a la xarxa ferroviària i a autovia o autopista.
- Disponibilitat de sòl per a l'extensió urbana.

QUADRE 2.10. Ciutats i sistemes urbans seleccionats per a l'assignació complementària per nodalitat. Població 2001

Tarragona Constantí 122.390	Manlleu Roda de Ter les Masies de Roda Sant Hipòlit de Voltregà les Masies de Voltregà Torelló Sant Vicenç de Torelló 44.497	Valls 21.048	Vilanova i la Geltrú Cubelles 62.796
Lleida 115.000	Igualada Jorba Santa Margarida de Montbui Òdena Vilanova del Camí 56.264	Ampostà l'Aldea 20.896	Granollers Canovelles les Franqueses del Vallès la Roca del Vallès 89.554
Reus Castellvell del Camp 93.004	Bianes Lloret 56.350	Salou Vilaseca 29.287	Sant Celoni Llinars del Vallès Sant Antoni de Vilamajor Cardedeu Santa Maria de Palautordera 44.598
Girona Salt Sarrià de Ter Vilablareix 106.517	Tortosa Roquetes 37.071	Palafrugell Mont-ras 20.799	Vilafranca del Penedès Olèrdola Santa Margalida i els Monjos la Granada Sant Cugat Sesgarrigues 41.745
Manresa Sant Fruitós de Bages Sant Joan de Vilatorrada 80.866	el Vendrell Calafell Cunit 46.462	Balaguer 13.718	Martorell Abrera Sant Esteve Sesrovires 37.943
Figueres Vilafant 39.533		Tàrraga 13.210	
Vic Calldetenes Gurb Malla 38.269		la Seu d'Urgell 11.434	
		Mollerussa 10.184	
		Cervera 8.123	

Un cop definides les anteriors nodalitats s'hi reparteix la xifra de 300.000 habitatges que, en principi, no tindrien un bon encaix sobre l'àmbit metropolità. L'atractivitat de cada node per a captar llocs de treball i població addicionals es determina en funció de dues variables:

- L'entitat com a centre de serveis que es considera sintèticament expressada per la seva població total/llocs de treball localitzats/població ocupada resident. (E: mesura de l'entitat).
- La connectivitat general mitjana amb la resta de nodes de Catalunya seleccionats. (D: distància en temps per carretera).

L'aplicació a cada polaritat seleccionada de l'algoritme:

$$\sum \frac{E_i \cdot E_j}{D_{ij}}$$

permet obtenir un factor repartidor per assignar llocs de treball i habitatges a cada polaritat i per a cadascuna de les variables analitzades (POB, POR i LTL). El quadre 2.11. mostra les fases d'aquests procés i els resultats del repartidor de POR, que és el que finalment ha estat seleccionat per ser el que presenta menor variabilitat als extrems. Aquest repartidor serà, doncs, el que permeti assignar els 300.000 habitatges i els llocs de treball corresponents a cadascuna de les polaritats.

QUADRE 2.11. Càlcul del coeficient repartidor per a l'assignació complementària per nodalitat a partir de gravitatoris

continuu urbà	POB	POR	LTL	D	gravitatori de POB	gravitatori de POR	gravitatori de LTL	repartidor de POR
Tarragona	122.390	51.128	54.484	82,51	114.765.885	20.757.121	20.495.114	9,74%
Lleida	115.000	49.531	51.278	93,59	83.919.221	15.639.777	15.012.398	7,34%
Reus	93.004	38.883	33.144	84,69	83.159.667	15.050.038	11.932.732	7,06%
Girona	106.517	48.135	49.323	101,63	65.996.024	12.894.153	12.253.458	6,05%
Manresa	80.866	35.872	36.778	72,37	99.198.759	19.033.216	18.105.873	8,93%
Figueres	39.533	16.155	15.164	116,90	18.707.220	3.308.706	2.885.324	1,55%
Vic	38.269	16.948	16.948	83,90	35.163.262	6.736.811	6.256.175	3,16%
Manlleu	44.497	19.972	15.181	90,00	35.498.405	6.891.953	4.873.495	3,23%
Igualada	56.264	25.758	24.369	75,51	63.646.607	12.600.595	11.073.851	5,91%
Blanes	56.350	21.493	19.668	100,00	36.346.257	6.004.355	5.105.465	2,82%
Tortosa	37.071	15.136	15.118	119,60	16.767.286	2.963.017	2.748.505	1,39%
el Vendrell	46.462	19.385	14.143	74,72	53.758.000	9.706.818	6.589.526	4,55%
Valls	21.048	9.068	9.489	81,20	20.704.219	3.859.401	3.750.654	1,81%
Ampostà	20.896	8.874	7.986	115,46	10.165.717	1.867.990	1.562.007	0,88%
Salou	29.287	11.773	12.776	87,00	25.062.278	4.360.401	4.393.221	2,05%
Palafrugell	20.799	8.688	6.835	130,00	7.981.944	1.442.742	1.055.039	0,68%
Balaguer	13.718	5.762	4.489	95,79	9.706.104	1.764.041	1.277.274	0,83%
Tàrraga	13.210	5.921	5.598	79,26	13.653.703	2.647.679	2.325.640	1,24%
la Seu d'Urgell	11.434	4.651	4.196	127,34	4.579.615	806.078	675.682	0,38%
Mollerussa	10.184	4.669	5.268	84,32	9.304.965	1.845.585	1.934.001	0,87%
Cervera	8.123	3.737	4.145	76,00	9.138.726	1.818.915	1.873.947	0,85%
Total nodes resta Catalunya	984.922	421.539	406.380		817.223.864	151.999.393	136.179.379	71,29%
Vilanova i la Geltrú	62.796	27.314	21.140	75,23	71.486.519	13.452.699	9.689.343	6,31%
Granollers	89.554	41.432	45.431	77,99	94.489.023	18.895.853	19.198.514	8,86%
Sant Celoni	44.598	19.538	16.534	85,00	39.887.229	7.559.889	5.947.565	3,55%
Vilafranca del Penedès	41.745	18.778	20.089	69,35	56.118.428	10.919.268	10.842.163	5,12%
Martorell	37.943	17.662	36.303	69,00	51.550.973	10.377.822	19.666.512	4,87%
Total nodes àmbit metropolità	276.636	124.724	139.497		313.532.172	61.205.531	65.344.097	28,71%
Total nodes Catalunya	1.261.558	546.263	545.877		1.130.756.036	213.204.923	201.523.476	100,00%
Total Catalunya	6.506.440	2.815.126	2.615.491					

Tanmateix, tot i que a les polaritats seleccionades no s'aprecien restriccions físiques importants que poguessin limitar substancialment l'assignació de més habitatges i llocs de treball, sí que es considera convenient establir un límit més enllà del qual sigui difícilment imaginable que continuïn els increments, atès el període de vint-i-cinc anys considerat.

Aquest límit s'ha establert en diverses etapes, que es mostren al quadre 2.12. En primer lloc, s'han localitzat els habitatges que ja corresponien a cada polaritat a partir del seu propi creixement segons la hipòtesi del mercat de treball descrita a l'apartat anterior (columna *ref*). Entre les nodalitats considerades s'ha intentat repartir l'excedent de 300.000 habitatges que no tindrien un bon encaix en la part més ocupada de l'àmbit metropolità de Barcelona tot seguint els criteris descrits més amunt.

Aquest primer repartiment (columna *nod 1*), significava per a vuit polaritats (les sis de l'àmbit metropolità més Igualada i Tàrraga) un increment del seu parc d'habitatges que doblava els habitatges principals existents. Un intent de fixar el límit en un increment màxim igual al parc d'habitatges principals (columna *nod 2*) deixava, però, 107.724 habitatges sobrants.

Per aquest motiu, s'ha fet un tercer repartiment (columna *nod 3*) tot establint com a límit per a aquestes polaritats el doble no dels habitatges principals sinó la mitjana entre principals i totals. Aquest nou repartiment deixa igualment un excedent, si bé menor que en el cas anterior. Aquest nou excedent (85.934) és repartit entre la resta de polaritats.

El resultat final, que mostra la columna *nod 4*, permet encabir la totalitat de 300.000 habitatges i, si bé cinc polaritats queden per sobre del doble de la mitjana esmentada, no s'ha considerat realitzar una altra iteració, ja que l'excedent que representen és molt petit i la mateixa entitat de les polaritats afectades el pot absorbir sense dificultat.

QUADRE 2.12. Repartiment de l'excedent d'habitatges entre les ciutats i sistemes urbans seleccionats per a l'assignació complementària per nodalitat

continu urbà	habitatges 2001			ref		nod 1		nod 2		nod 3		nod 4	
	principals	totals	mitjana	incr.	total	incr.	total	incr.	total	incr.	total	incr.	total
Tarragona	42.807	61.145	51.976	14.663	57.470	35.897	78.704	35.897	78.704	35.897	78.704	49.226	92.033
Lleida	40.446	57.324	48.885	11.050	51.496	26.959	67.405	26.959	67.405	26.959	67.405	36.706	77.152
Reus	31.728	41.707	36.718	13.198	44.926	28.627	60.355	28.627	60.355	28.627	60.355	38.285	70.013
Girona	37.245	52.923	45.084	13.397	50.642	26.442	63.687	26.442	63.687	26.442	63.687	34.107	71.352
Manresa	29.423	38.879	34.151	6.949	36.372	26.497	55.920	26.497	55.920	26.497	55.920	38.018	67.441
Figueres	13.710	19.211	16.461	2.194	15.904	5.386	19.096	5.386	19.096	5.386	19.096	7.558	21.268
Vic	12.734	16.901	14.818	3.833	16.567	10.380	23.114	10.380	23.114	10.380	23.114	14.464	27.198
Manlleu	14.813	18.219	16.516	4.989	19.802	11.749	26.562	11.749	26.562	11.749	26.562	15.872	30.685
Igualada	19.449	28.226	23.838	11.065	30.514	24.096	43.545	19.449	38.898	23.838	43.287	23.838	43.287
Blanes	18.614	40.107	29.361	6.203	24.817	12.083	30.697	12.083	30.697	12.083	30.697	16.304	34.918
Tortosa	12.539	18.724	15.632	3.187	15.726	6.208	18.747	6.208	18.747	6.208	18.747	8.156	20.695
el Vendrell	16.922	62.231	39.577	6.567	23.489	16.702	33.624	16.702	33.624	16.702	33.624	22.946	39.868
Valls	7.044	9.699	8.372	2.380	9.424	6.223	13.267	6.223	13.267	6.223	13.267	8.628	15.672
Ampostà	7.162	9.815	8.489	3.143	10.305	5.093	12.255	5.093	12.255	5.093	12.255	6.273	13.435
Salou	10.156	42.417	26.287	4.812	14.968	9.409	19.565	9.409	19.565	9.409	19.565	12.319	22.475
Palafrugell	7.086	15.885	11.486	2.063	9.149	3.512	10.598	3.512	10.598	3.512	10.598	4.439	11.525
Balaguer	4.717	6.337	5.527	887	5.604	2.616	7.333	2.616	7.333	2.616	7.333	3.744	8.461
Tàrraga	4.594	6.483	5.539	2.338	6.932	5.113	9.707	4.594	9.188	5.539	10.133	5.539	10.133
la Seu d'Urgell	4.045	5.582	4.814	996	5.041	1.839	5.884	1.839	5.884	1.839	5.884	2.371	6.416
Mollerussa	3.412	4.575	3.994	1.529	4.941	3.387	6.799	3.387	6.799	3.387	6.799	4.466	7.878
Cervera	2.710	3.852	3.281	694	3.404	2.435	5.145	2.435	5.145	2.435	5.145	3.496	6.206
Total nodes resta Catalunya	341.356	560.242	450.799	116.137	457.493	270.653	612.009	265.487	606.843	270.821	612.177	356.755	698.111
Vilanova i la Geltrú	23.051	36.657	29.854	11.184	34.235	25.659	48.710	23.051	46.102	29.854	52.905	29.854	52.905
Granollers	29.902	36.474	33.188	18.543	48.445	37.840	67.742	29.902	59.804	33.188	63.090	33.188	63.090
Sant Celoni	14.882	20.213	17.548	7.596	22.478	15.287	30.169	14.882	29.764	17.548	32.430	17.548	32.430
Vilafranca del Penedès	14.038	18.235	16.137	6.947	20.985	17.919	31.957	14.038	28.076	16.137	30.175	16.137	30.175
Martorell	12.955	16.163	14.559	7.632	20.587	18.266	31.221	12.955	25.910	14.557	27.512	14.557	27.512
Total nodes àmbit metropolità	94.828	127.742	111.285	51.902	146.730	114.971	209.799	94.828	189.656	111.284	206.112	111.284	206.112
Total nodes Catalunya	436.184	687.984	562.084	168.039	604.223	385.624	821.808	360.315	796.499	382.105	818.289	468.039	904.223
Increment respecte interacció anterior							217.585		192.276		214.066		300.000
Resta fins a 300.000							82.415		107.724		85.934		0

Increment superior al nombre d'habitatges principals 2001
Increment superior a la mitjana d'habitatges principals i totals 2001
Increment superior al nombre d'habitatges totals 2001

El quadre 2.13. presenta els resultats finals per a les polaritats considerades i els increments totals comarcals d'habitatges que són la suma dels motivats pel propi creixement proporcional a partir de la situació comarcal més els que capten les polaritats considerades a cada comarca en funció dels seus factors d'atractivitat.

QUADRE 2.13. Increment total comarcal del nombre d'habitatges principals després de l'aplicació dels repartidors d'assignació complementària per nodalitat

continua urbà	polaritats		comarques		
	ref	nod 4	comarca	ref	final
Tarragona	14.663	49.226	el Tarragonès	24.275	66.344
Lleida	11.050	36.706	el Segrià	16.797	42.453
Reus	13.198	38.285	el Baix Camp	23.649	48.736
Girona	13.397	34.107	el Gironès	19.439	40.149
Manresa	6.949	38.018	el Bages	16.815	47.884
Figueres	2.194	7.558	l'Alt Empordà	7.130	12.494
Vic	3.833	14.464	Osona	16.654	38.168
Manlleu	4.989	15.872			
Igualada	11.065	23.838	l'Anoia	15.527	28.300
Blanes	6.203	16.304	la Selva	14.617	24.718
Tortosa	3.187	8.156	el Baix Ebre	5.406	10.374
el Vendrell	6.567	22.946	el Baix Penedès	8.724	25.103
Valls	2.380	8.628	l'Alt Camp	4.380	10.628
Ampostà	3.143	6.273	el Montsià	6.692	9.822
Salou	4.812	12.319			
Palafugell	2.063	4.439	el Baix Empordà	9.194	11.570
Balaguer	887	3.744	la Noguera	1.518	4.375
Tàrraga	2.338	5.539	l'Urgell	2.529	5.730
la Seu d'Urgell	996	2.371	l'Alt Urgell	781	2.156
Mollerussa	1.529	4.466	el Pla d'Urgell	1.977	4.915
Cervera	694	3.496	la Segarra	906	3.708
Total nodes resta Catalunya	116.137	356.755		197.010	437.627
Vilanova i la Geltrú	11.184	29.854	el Garraf	19.253	37.923
Granollers	18.543	33.188	el Vallès Oriental	65.451	90.048
Sant Celoni	7.596	17.548			
Vilafranca del Penedès	6.947	16.137	l'Alt Penedès	11.999	21.189
Martorell	7.632	14.557	CT Martorell	12.595	19.520
Total nodes àmbit metropolità	51.902	111.284		109.298	168.680
Total nodes Catalunya	168.039	468.039		306.308	606.307

Els resultats finals s'expressen al gràfic 2.8. i al quadre 2.14. El gràfic mostra els increments de població, immigrants, ocupació i habitatges principals dels àmbits de planejament territorial segons el repartiment final i el quadre assenyalat per comarques les dades d'increment i els resultats globals d'habitatges, llocs de treball, immigració, com també les variacions en les taxes de dependència i les taxes d'ocupació específica resultants de la simulació del model i del mètode de distribució utilitzat.

Per a les Terres de l'Ebre, en el període 2001-2026, aquest escenari dona un increment total de llocs de treball de 104.273 i unes necessitats de nou habitatge principal de 61.824 unitats.

GRÀFIC 2.8. Increment de població, immigrants, ocupació i habitatges principals, 2001-2026, després de l'aplicació dels repartidors d'assignació complementària per nodalitat. Àmbits de planejament territorial

Àmbit	Població total	Immigrants	Ocupats	Habitatges principals
Alt Pirineu i Aran	15.995	23.301	11.612	4.709
Comarques Centrals	291.682	295.098	170.367	116.469
Comarques Gironines	222.551	183.013	144.873	101.426
Terres de l'Ebre	41.545	40.037	34.292	20.002
Àmbit de Ponent	165.664	176.718	104.273	61.824
Camp de Tarragona	338.929	318.198	208.289	151.258
Àmbit Metropolità	347.349	558.449	302.243	381.402
Total Catalunya	1.423.715	1.594.814	975.949	837.090

Les estratègies de desenvolupament que el pla estableix per als diversos nuclis i àrees urbanes, pel fet de no estar determinats de forma quantitativa, tenen un marge ampli de validesa amb relació a les dinàmiques de creixement de la població, llocs de treball i habitatge, en especial pel que fa a les àrees amb potencialitat nodal. Les revisions i modificacions del planejament urbanístic hauran d'interpretar l'estratègia de desenvolupament establerta en cada cas en el context de les previsions sociodemogràfiques que fa el pla, i del seu grau de correspondència amb els processos reals de desenvolupament.

El Pla no estableix una imatge final del territori corresponent a una determinada distribució de la població, dels llocs de treball i de l'habitatge. El que sí que es pretén, sigui quina sigui la proporció dels creixements, és un reforçament dels assentaments nodals i el manteniment per a àrees de gra petit d'una certa proporcionalitat entre els llocs de treball localitzats i la població ocupada resident.

Un cop establert l'escenari de referència per als diferents àmbits de planejament territorial, són els plans territorials parcials els que a partir dels seus instruments (estratègies urbanes definició d'àmbits de planejament plurimunicipals, etc.) han de dimensionar amb més precisió la capacitat de cadascun dels territoris per tal d'acollir les demandes quantitatives de l'escenari corresponent.

En tot cas, cal subratllar el valor de les xifres de població, llocs de treball, i habitatge esmentats per al període 2001-2026 com uns referents per al càlcul de fluxos de mobilitat i de necessitats de serveis i equipaments previsibles a l'efecte del planejament sectorial d'aquestes matèries.

L'escenari de referència correspon a una imatge final de Catalunya l'any 2026 amb aproximadament 8 milions d'habitants, amb unes necessitats de localització d'un milió de nous llocs de treball i properes als 800.000 habitatges principals nous que, com s'ha vist, és conseqüència d'uns creixements de l'ocupació amb taxes anuals acumulatives de l'1,25% els dos primers quinquennis i de l'1% els tres següents. L'opció per aquest escenari de referència s'ha pres en funció dels següents criteris:

- El creixement de l'ocupació amb taxes anuals acumulatives com les adoptades com a variable exògena al model demogràfic (1,25 i 1) permet uns creixements del PIB per damunt del 2%, sempre que es produeixin creixements de la productivitat similars als del mercat de treball. Aquesta ha estat la pauta de creixement de països com França a principis del segle XXI, tal com s'ha vist anteriorment.
- Aquest escenari és quantitativament la mitjana dels escenaris considerats, tant dels simulats amb el model V15-CAT (creixements de l'ocupació entre 0,5 i 1,5 milions de llocs de treball) com els publicats per l'Institut d'Estadística de Catalunya.
- En els treballs de planejament territorial es tracta de fixar un escenari a mig-llarg termini, la qual cosa pot presentar desviacions considerables al llarg del període de vigència dels plans. És per això que, en fixar l'escenari de referència, s'ha optat, tot utilitzant un principi de prudència, per un escenari moderat que no suposés perills de sobredimensionat de les variables que impliquen consum de territori.

Evidentment, aquest criteri implica el perill d'exhauriment de les previsions de l'escenari escollit en un període de temps inferior al de vigència dels plans (2026). En tal cas, i si el dimensionat establert pel Pla es manifestés insuficient, caldria ajustar els paràmetres corresponents.

El necessari, i previst, procés continu de seguiment i actualització ha de permetre anar introduint les variacions que calgui en les xifres calculades i a les determinacions proposades, si, per causa de fenòmens imprevisibles avui, les hipòtesis quantitatives o els factors de distribució adoptats es demostressin massa allunyats de la realitat.

En tot cas, i amb relació a la fiabilitat del model i a la verificació de les hipòtesis de càlcul adoptades, el temps transcorregut des de 2001 ens permet una primera avaluació.

A 1 de gener de 2007 es va tenir una primera dada oficial de la població total de Catalunya al final del primer quinquenni dels considerats a les simulacions. Aquesta xifra, 7.197.174 habitants, permet fer dues consideracions:

- La comparació d'aquesta xifra oficial amb el resultat de la simulació de referència establerta pel que fa a la població total de Catalunya al final del primer quinquenni, 6.729.511 habitants, permet observar una diferència de 467.663 habitants, amb una desviació global del -6% en tant sols un quinquenni.

- El calibratge de la consistència interna del model V15-CAT. La simulació de referència ha operat en la variable exògena d'increment de l'ocupació amb un valor d'1,25% com a taxa d'increment anual acumulatiu. Si s'aplica el valor real observat per aquest primer quinquenni, 3,27%, s'obté al final d'aquest primer quinquenni (1-1-2007) la quantitat de 7.176.057 habitants, xifra sensiblement igual a la xifra oficial de població (7.197.174), la qual cosa donaria una desviació únicament del -0,3%.

A partir d'aquestes consideracions es poden extreure les següents conclusions:

1. El model és consistent, ja que el lligam que estableix entre creixement de l'ocupació i creixement de la població mantenint la resta de hipòtesis demogràfiques considerades explica, almenys en aquest primer quinquenni, l'enorme creixement de la població catalana, bàsicament causat per la immigració, motivada, alhora, pel fort creixement del mercat de treball.
2. Si el planejament territorial establís un predimensionat d'ocupació de sòl en funció de la simulació de referència per al conjunt de Catalunya, aquest quedaria exhaurit en dos quinquennis si es mantinguessin les taxes de creixement del primer quinquenni. La hipòtesi de referència amb els creixements de l'ocupació adoptats porta a una Catalunya de 8.000.000 habitants l'any 2026, mentre que una nova hipòtesi formulada en funció del creixement real observat al quinquenni 2002-2007 portaria a un escenari 2026 de quasi 11.000.000 d'habitants.
3. Una major proporció de destinació a habitatge principal del parc d'habitatge pot representar un increment de la capacitat d'acollida del territori. En aquest sentit, el pla territorial ha d'actuar amb l'objectiu de propiciar un aprofitament adequat del sòl amb aptitud urbana.
4. En tot cas, qualsevol model d'estructura urbana que sigui coherent amb el medi físic d'aquest territori comportarà una limitació real a l'extensió urbana i a l'augment indefinit d'habitatges i llocs de treball. Aquest fet porta associada inevitablement una disminució del pes relatiu dels habitants, els llocs de treball i els habitatges de l'àmbit metropolità de Barcelona en el conjunt de Catalunya. Lògicament, aquesta disminució serà més important en escenaris de creixement alt, per bé que en tot cas cal considerar-lo no solament un fet normal, sinó expressió de la bona salut territorial de Catalunya.
5. Per aquest motiu, és imprescindible comptar amb el potencial de desenvolupament de la resta del territori i orientar-lo mitjançant els plans territorials dels altres àmbits. Cal aprofitar les possibilitats que ofereix en les etapes de creixement econòmic i demogràfic per avançar en el projecte d'una Catalunya de ciutats nodals de nivell europeu amb una regió metropolitana integrada, i també per garantir una ordenació física del territori en un context de sostenibilitat global.

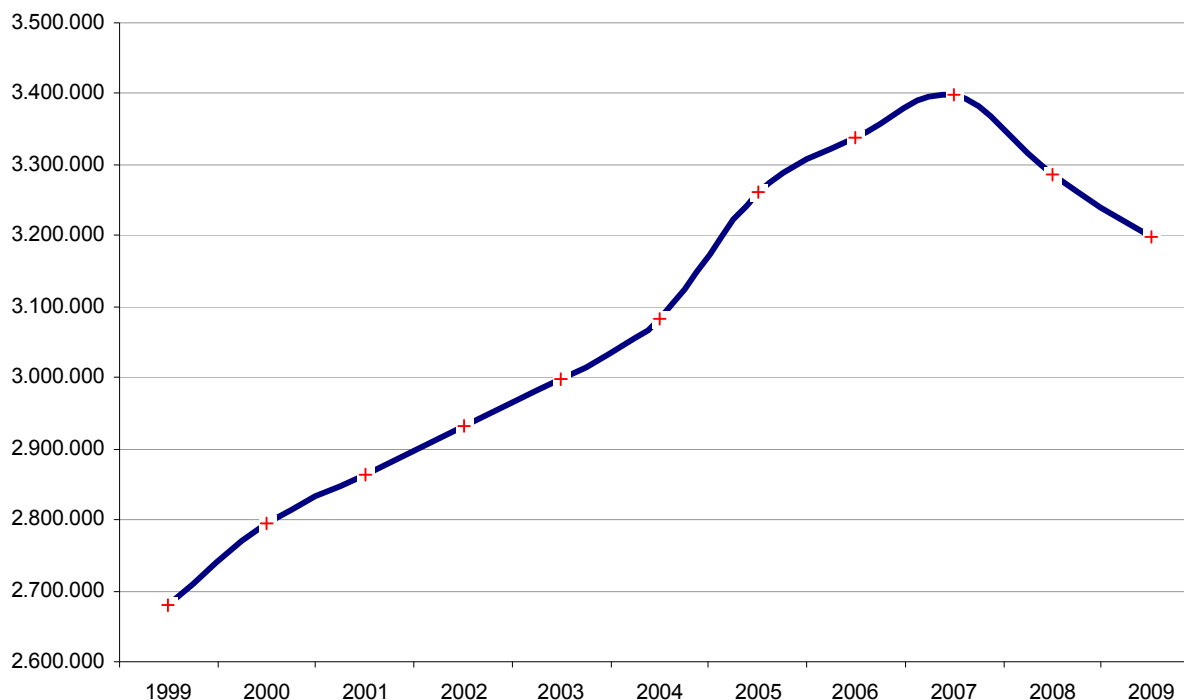
2.3.4. La crisi econòmica que començà el 2008: efectes sobre el mercat de treball i possibles conseqüències sobre el creixement demogràfic

2.3.4.1. La crisi econòmica

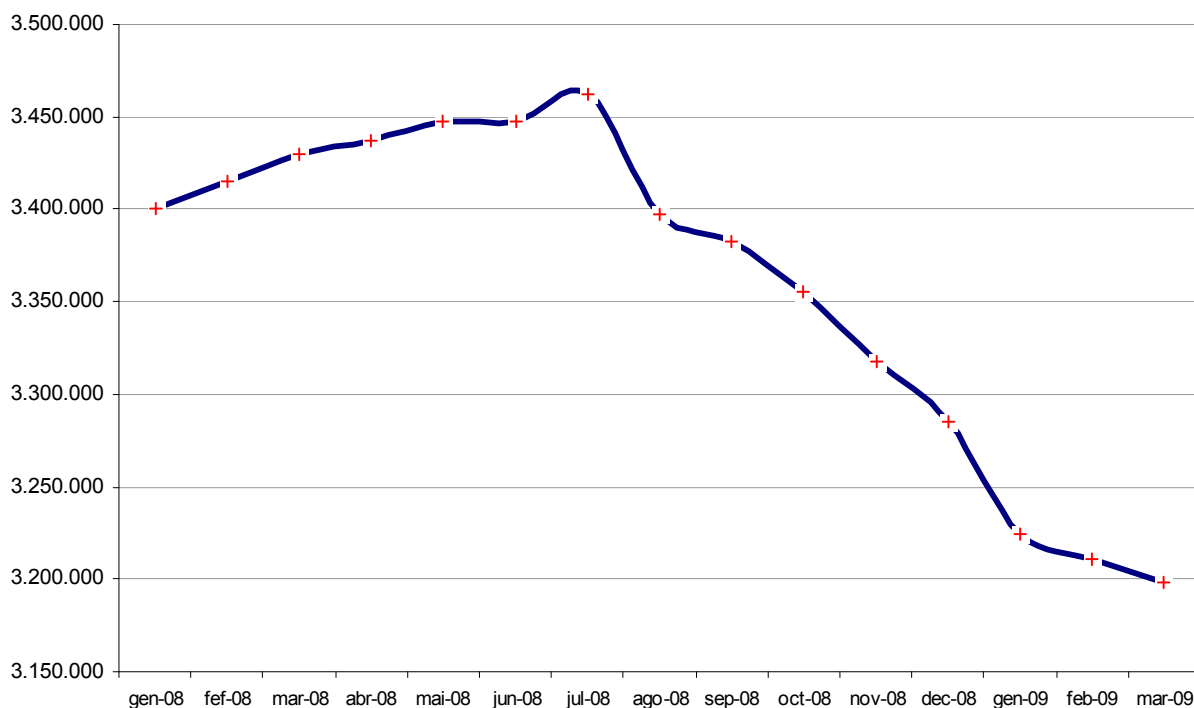
A partir del mes d'agost de 2008 comença una forta davallada en termes d'ocupació a totes les demarcacions catalanes i al conjunt de l'Estat. S'inicia així una crisi econòmica que, en tant que afecta el mercat de treball, repercutirà negativament en la necessitat d'incorporar nous immigrants per tal de cobrir les necessitats de nova ocupació, tal com venia succeint des de mitjans dels 90. Aquesta immigració implicà, com s'ha vist en aquest capítol, un creixement demogràfic espectacular, bàsicament causat per la immigració, que va permetre passar de 6 a 7,5 milions d'habitants a Catalunya. Per tant, l'actual crisi ha de tenir efectes demogràfics al país i, en conseqüència, efectes sobre les futures necessitats quantitatives d'habitatge, equipaments, serveis i espais per l'activitat econòmica.

Per tal de fer una primera aproximació als possibles efectes temporals de la crisi es poden fer una sèrie d'hipòtesis sobre la seva durada en termes de destrucció d'ocupació, i altres sobre la *futura represa*, en termes de les taxes de creixement de l'ocupació un cop superada¹. Una vegada feta aquesta primera operació es poden comprovar els seus possibles efectes sobre la demografia catalana amb l'horitzó 2026 aplicant el model de simulacions V15-CAT, amb la variable exògena relativa a l'ocupació, tal com s'ha fet anteriorment.

GRÀFIC 2.9. Evolució de l'ocupació a Catalunya, 1999 - 2009

GRÀFIC 2.10. Evolució de l'ocupació a Catalunya, gener 2008 - març 2009

2.3.4.2. Hipòtesis d'evolució del mercat de treball

S'han realitzat tres hipòtesis temporals de caiguda de l'ocupació:

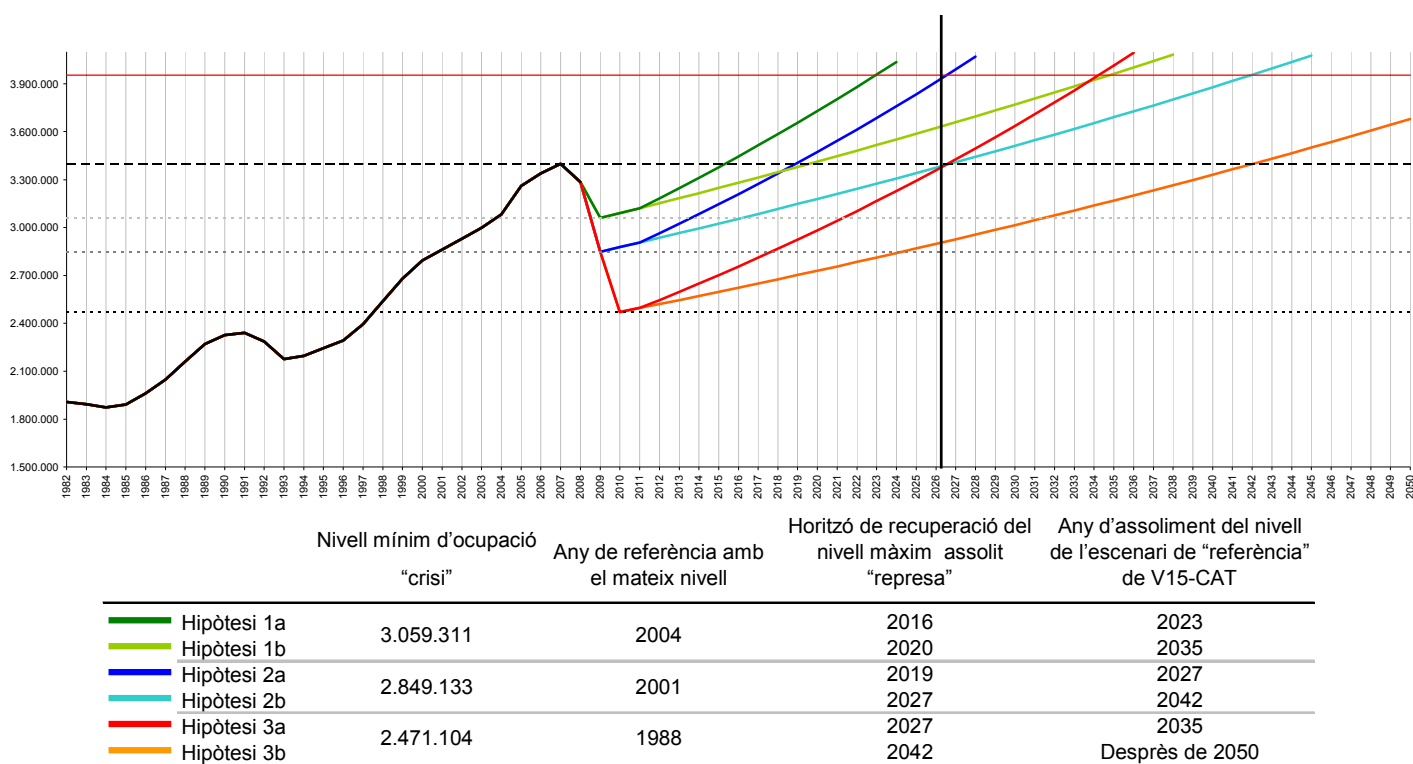
- 1) La caiguda de l'ocupació finalitza el mes de juliol de 2009: hauria durat un any i la represa comença el 2010. És la hipòtesi més optimista.
- 2) La caiguda de l'ocupació es manté tot l'any 2009 i la represa començaria també dins del 2010.
- 3) La caiguda de l'ocupació es manté tot el 2010 i la represa comença el 2011. Aquesta és, doncs, la hipòtesi més pessimista.

En totes tres hipòtesis se suposa una caiguda temporal que manté la taxa de destrucció d'ocupació *observada*, que és la mitjana del primer semestre de la crisi (agost 2008 - gener 2009). Evidentment, aquesta caiguda no és constant, tal com ja es pot apreciar amb les dades de seguretat social publicades de febrer i març de 2008, però aquesta aproximació tracta únicament d'establir un ventall (rang) de resultats per tal de poder avaluar a posteriori els seus efectes sobre la demografia.

Pel que fa a la represa, s'han realitzat dues hipòtesis:

- a) La represa es produeix amb una taxa de creixement de l'ocupació del 2% anual. Aquesta taxa estaria per sota de les taxes de creixement dels darrers anys a Catalunya, però bastant per sobre de les mitjanes dels països de la Unió Europea en el mateix període. És la versió més optimista de la represa.
- b) La represa es produeix amb una taxa de creixement de l'ocupació de l'1% anual, més o menys la dels països desenvolupats del nostre entorn abans de la crisi. Alguns textos sobre la crisi global farien pensar en el fet que difícilment es podria arribar molt per damunt d'aquesta taxa de creixement del mercat de treball un cop superada la destrucció d'ocupacióⁱⁱ, a causa dels efectes estructurals que ja està patint la nostra economia en sectors *motor* fins fa ben poc.

GRÀFIC 2.11. Hipòtesis d'evolució de l'ocupació

Com a resultat, s'obtenen sis hipòtesis, les repercussions sobre el mercat de treball de les quals es mostren al gràfic 2.11. Tan sols en la versió més optimista de l'escenari més optimista la xifra d'ocupats a Catalunya arribaria no gaire lluny de 2026, el 2022, a l'obtinguda per a l'escenari *de referència* de V15-CAT, que és l'adoptat del Programa de Planejament Territorial. En els escenaris més pessimistes l'ocupació baixaria fins als nivells de finals del segle passat (1998) i la recuperació dels nivells màxims d'ocupació ja assolits a Catalunya (2008) no es produiria fins després de 2026. En general, es pot dir que els efectes de crisi segons les aproximacions fetes desplacen la Catalunya de 4 milions d'ocupats de l'escenari *de referència* més enllà de 2026, quan paradoxalment fa poc més d'un any semblava molt pròxim en el temps.

2.3.4.3. Efectes sobre la demografia a Catalunya, horitzó 2026

Una vegada fetes les hipòtesis de mercat de treball i obtingudes les taxes de decrement i increment anual de l'ocupació per als períodes de crisi i represa, es poden aplicar com a variable exògena a les simulacions que permet realitzar el model V15-CAT, i obtenir així resultats de població per a un determinat horitzó temporal, en aquest cas l'any 2026.

Com que el model opera, en aquest cas, a partir del mercat de treball, les variables demogràfiques que determinen el creixement natural de la població mantenen les seves dinàmiques pròpies. Ara bé, el creixement migratori, en dependre de la necessitat d'efectius per tal de cobrir els nous llocs de treball que la població resident no pot assolir, es veu molt alterat. En aquest sentit, el model *no admet* nova *immigració laboral* fins que els desplaçats del mercat de treball per la crisi no s'hagin recol·locat.

Les hipòtesis més pessimistes (3a i 3b) no s'han considerat, ja que l'horitzó temporal de la recuperació dels llocs de treball màxims assolits a Catalunya (juliol de 2008) va més enllà de 2026. Això suposaria mantenir a l'atur una part de la població en edat laboral com a mínim 4 quinquennis, la qual cosa hauria d'implicar pèrdues per emigració a més de les pèrdues vegetatives que implica l'actual estructura de la piràmide de població catalana. En aquests casos es tendria als 6 milions d'habitants dels anys 1980, però amb una població molt més envellida, de manera que la situació podria arribar a ser insostenible.

Les altres quatre hipòtesis han estat simulades amb el model V15-CAT i donen els següents resultats pel que fa a la població de Catalunya l'any 2026:

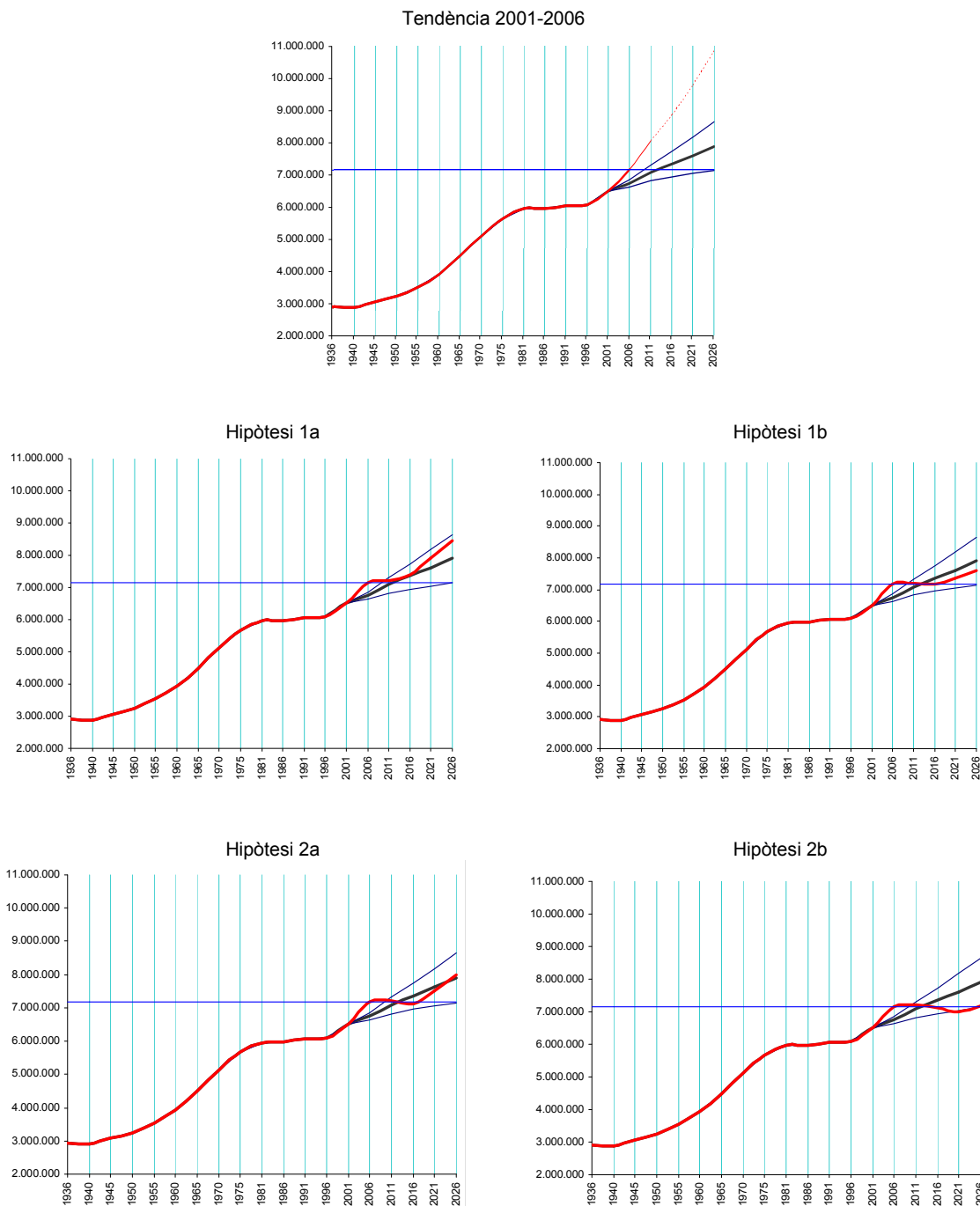
- 1a: 8,5 milions d'habitants;
- 1b: 7,6 milions d'habitants;
- 2a: 8,0 milions d'habitants;
- 2b: 7,2 milions d'habitants.

Els resultats de les quatre simulacions mostren, doncs, algunes característiques singulars:

- *Replans demogràfics* entorn a la població actual (7,3 milions) similars als que ja va tenir la població catalana al llarg del segle XX i amb diferents durades segons les hipòtesis simulades.
- Tan sols la hipòtesi més pessimista de les analitzades (2b) presenta una pèrdua de població apreciable, que es produiria en el quinquenni 2016-2021 per motius de creixement vegetatiu negatiu, i que després tornaria a la situació actual amb la nova immigració del quinquenni següent.
- Totes les hipòtesis se situen dins de la forquilla entorn a l'escenari de referència adoptat pel Programa de Planejament Territorial.
- Cal destacar que qualsevol de les hipòtesis simulades s'aproxima molt més a l'escenari adoptat que la tendència observada entre els anys 2001 i 2008.

Per tant, i com a conclusió, es pot afirmar que, malgrat la crisi, és raonable el manteniment de l'escenari del Programa de Planejament Territorial, és a dir, una Catalunya d'uns 8 milions d'habitants i 4 milions d'ocupats.

GRÀFIC 2.12. Hipòtesis d'evolució de la població

ⁱ L'Estudi econòmic i financer del Pla ofereix una anàlisi més detallada d'aquestes hipòtesis.

ⁱⁱ Vegeu, per exemple, l'article: CASTELLS, M., "Después de la crisis", *La Vanguardia*, 21 de febrer de 2009.

3. L'àmbit del Pla

3.1. Emmarcament territorial: les Terres de l'Ebre en el context de Catalunya

El conjunt de les comarques que integren l'àmbit de les Terres de l'Ebre, això és el Baix Ebre, el Montsià, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, s'obren al sud del Principat, a la frontera amb Aragó i el País Valencià, comunitats amb les quals manté una continuïtat física i un notable nivell de relació.

Per centrar l'emmarcament territorial d'aquest conjunt de comarques, cal dir que l'extensió del total de l'àmbit ocupa el 10% del territori de Catalunya, amb un relleu que es caracteritza per tenir dues comarques –el Baix Ebre i el Montsià– amb més d'un 70% del seu territori amb pendent inferior al 20%, ja que comparteixen un dels accidents morfològics més singulars de Catalunya, el delta de l'Ebre, una de les planes agràries més extenses del país. En canvi, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta tenen una morfologia influïda pels estreps meridionals de la Serralada pre-litoral, amb un terreny més fragmentat i amb més territori amb pendents superiors al 20%.

QUADRE. L'extensió de les Terres de l'Ebre en relació amb Catalunya

Àmbit	Superfície total		Superfície amb pendent < 20%	
	(km ²)	(% s. Catalunya)	(km ²)	(% s. total)
Baix Ebre	1.003	3,1	744	75,3
Montsià	735	2,2	498	70,2
Ribera d'Ebre	827	2,6	357	43,3
Terra Alta	743	2,3	402	54,3
Terres de l'Ebre	3.308	10,2	2.001	61,4
Catalunya	32.107	100,0	15.899	49,5

Font: INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Anuari Estadístic de Catalunya 2008*.

També cal afegir que els percentatges d'artificialització d'aquest territori, entesos com l'extensió ocupada pel sòl urbà i urbanitzable i les infraestructures en relació al total comarcal, són netament inferiors a la mitjana de Catalunya (vegeu gràfic *Usos del sòl, 2006*).

Cal destacar que a les comarques costaneres de les Terres de l'Ebre s'ha iniciat un procés d'expansió urbana que afecta força municipis, mentre que a l'interior el creixement és més lent. En ambdós casos, però, s'ha de vetllar que aquestes transformacions es produeixin en els territoris més adequats, ja que a cada comarca la superfície destinada a conreus és sempre superior al promig de Catalunya, a més de disposar d'espais naturals d'elevat valor ambiental, com el cas del Ports o el Delta. Les comarques del litoral, afavorides pels terrenys plans i peculiars del Delta, han transformat el seu paisatge en un mosaic de camps on el conreu de l'arròs es combina amb altres productes d'horta, tarongers i oliveres. Les comarques de l'interior han mantingut uns paisatges de secà mediterrani. En ambdós casos, la població ha tendit a agrupar-se en nuclis relativament grans que, en molts casos, han mantingut una base econòmica agrària important.

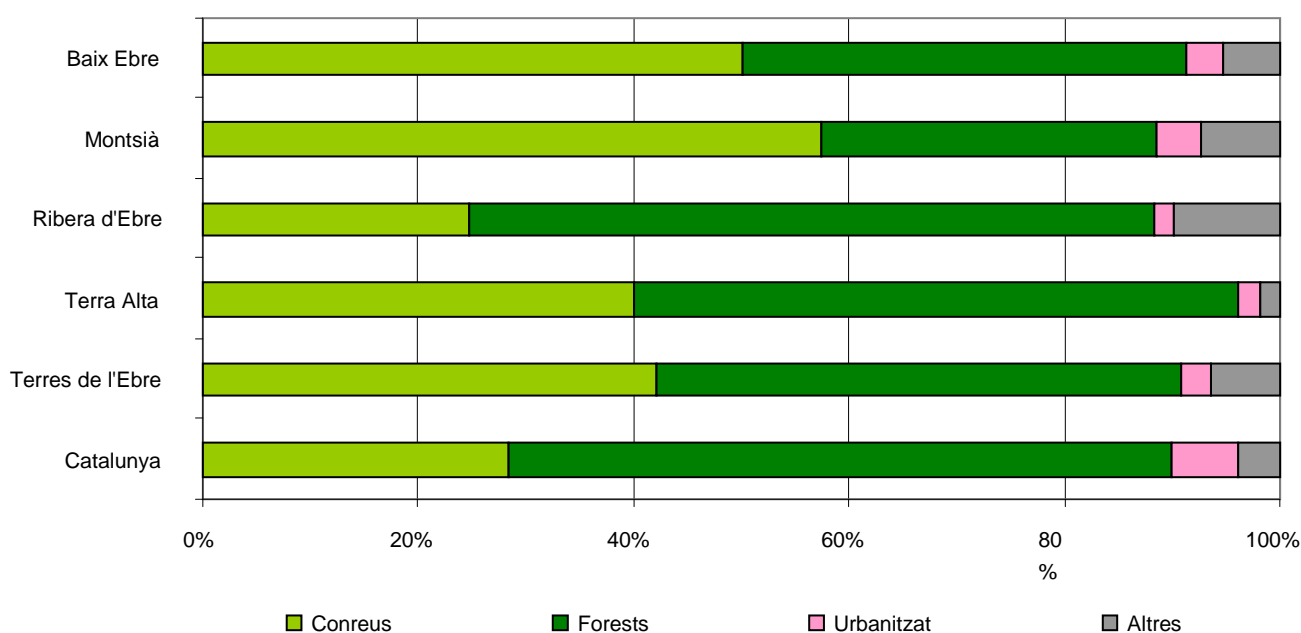
QUADRE. Superfície i usos del sòl, 2006 (ha)

Àmbit	Secans	Regadius	Total conreus	Forests	Sense vegetació	Urbanitzat
Baix Ebre	32.585	17.431	50.016	41.332	5.194	3.398
Montsià	23.501	18.961	42.462	22.846	5.392	3.090
Ribera d'Ebre	18.443	7.722	26.165	66.913	10.429	1.939
Terra Alta	29.403	368	29.771	41.597	1.284	1.558
Terres de l'Ebre	103.932	44.482	148.414	172.688	22.299	9.985
Catalunya	644.451	263.141	907.592	1.980.586	121.496	200.017

Font: INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Anuari Estadístic de Catalunya 2008*.

En aquest àmbit de planificació es combinen diferents dinàmiques que mostren un conjunt amb diversitat territorial: la ruralitat és potser el tret més distintiu de la Terra Alta, amb uns assentaments demogràfics febles, un paisatge agrari ben preservat i una orientació dels seus productes cap a la qualitat i el turisme com a activitat complementària, però encara minoritària. La Ribera d'Ebre s'ha destacat per la seva especialització energètica que, en conjunt, l'ha ajudat a assolir un perfil més industrial, però aquest perfil no ha actuat com a atractor d'altres activitats i a hores d'ara conviu amb l'agricultura. El Baix Ebre i el Montsià presenten dinàmiques més actives, ja que estan travessades pel potent corredor d'infraestructures viàries del Mediterrani, a més d'haver concentrat els assentaments demogràficament més grans de l'àmbit i d'haver esdevingut objectiu d'algunes immobiliàries que han descobert les possibilitats turístiques del litoral deltaic i de l'atracció que genera el parc natural, un espai protegit amb uns nivells baixos d'urbanització.

GRÀFIC. Usos del sòl, 2006

Font: Elaboració pròpia a partir d'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Anuari Estadístic de Catalunya 2008*.

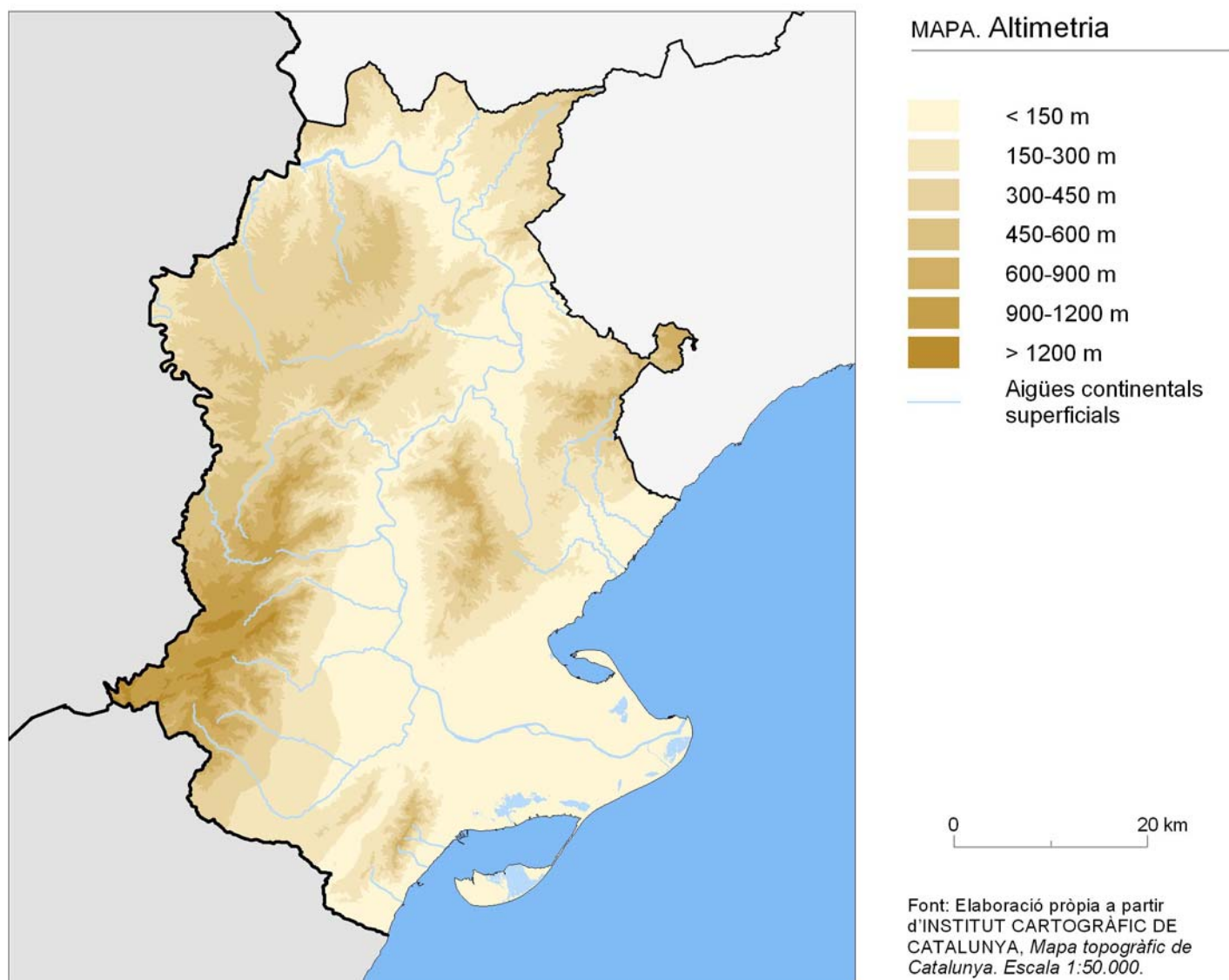
3.2. Medi físic

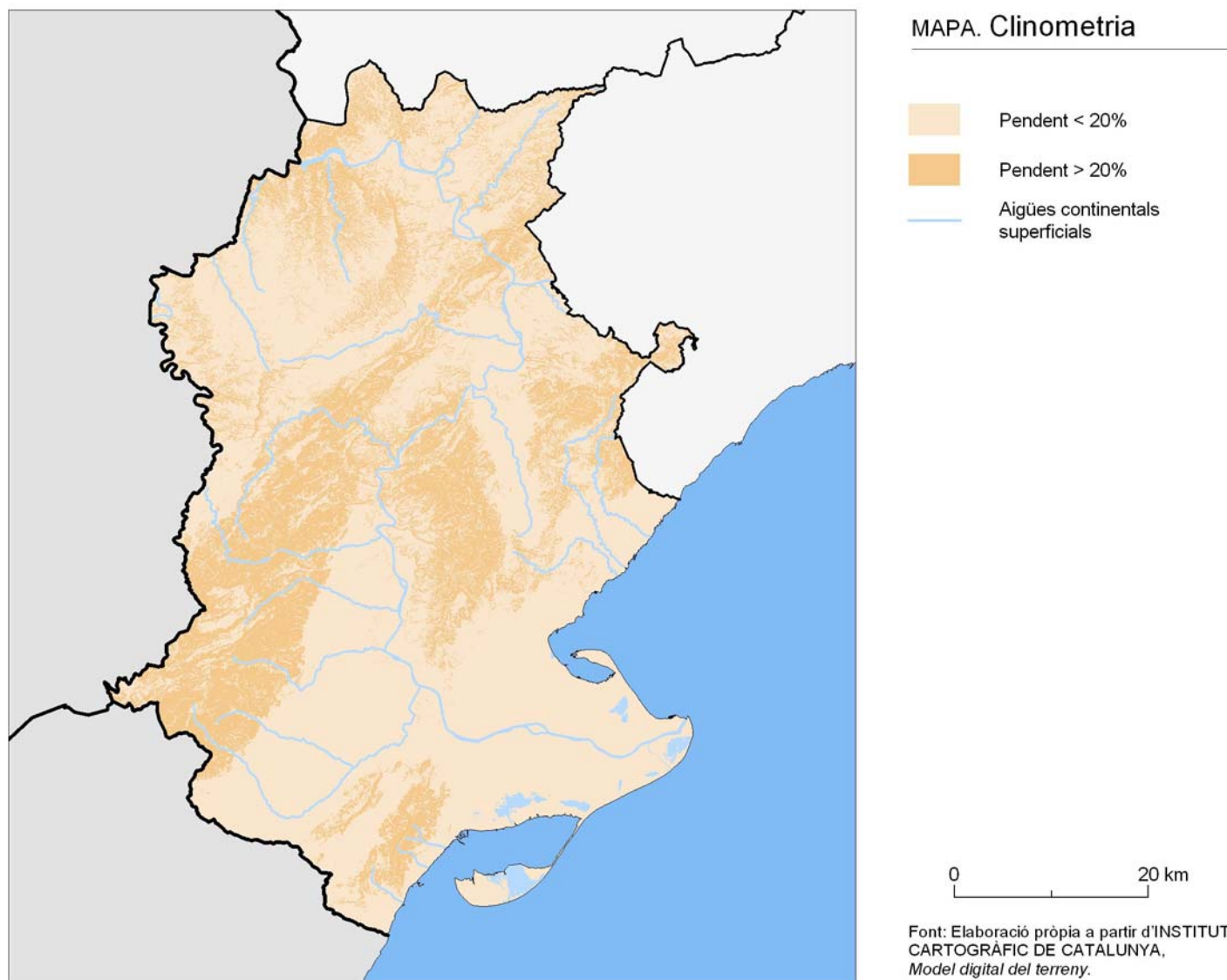
3.2.1 La morfologia

El paisatge de les Terres de l'Ebre presenta contrastos molt acusats com a conseqüència de les grans unitats del relleu i d'una rica xarxa hidrogràfica confluent al riu Ebre, que actua com a element vertebrador del territori.

L'àmbit és travessat per una cadena muntanyosa intermitent paral·lela a la línia costanera que comença amb els Ports de Beseit a l'extrem occidental i continua a través d'un seguit de serralades menors intermèdies (serra de l'Espina, serres de Pàndols i Cavalls, serra de la Torre, serra del Tormo) fins a arribar al massís del Montsant. Aquesta cadena actua com una barrera natural i divideix el territori en dues parts que presenten trets ben diferenciats.

La part septentrional es caracteritza per una topografia fragmentada i complexa on destaquen la serra de Pesells i la serra de la Fatarella. L'Ebre hi passa encaixonat i només en algun punt del seu recorregut s'obren petites superfícies planeres.

A la part meridional, molt més plana i amb un extens perfil costaner, hi destaquen les masses muntanyoses de la serra de Tivissa, la serra de Cardó-Boix i la serra del Montsià, que emmarquen quatre planes –el pla del Bugar, la cubeta de Móra, el Camp de Tortosa i el pla de la Galera– per on discorre el riu Ebre fins a arribar al Delta.

L'espai deltaic és l'element més característic d'aquest àmbit. Format a la desembocadura del riu per les seves aportacions sedimentàries, és una península extremadament planera, solcada per una extensa xarxa de canals, amb petites llacunes i aigüamolls i vorejada per un seguit de sorral i platges litorals.

3.2.2. Unes comarques contrastades climàticament en una cruïlla de vents

Les condicions climàtiques de les Terres de l'Ebre presenten certa diversitat com a conseqüència de la seva geomorfologia. El clima mediterrani caracteritza la meitat meridional de l'àmbit, influït pel mar, i a mesura que penetra per la vall de l'Ebre perd gradualment la seva suavitat. Les serralades intermèdies actuen com a barrera climàtica i fan que, al nord del pas de l'Ase, la depressió de l'Ebre i les muntanyes que l'envolten tinguin unes marcades característiques continentals.

El règim de pluges és també molt variat com a conseqüència de la disposició del relleu. Els Ports de Beseit en són la part més afavorida i les precipitacions arriben als 800mm anuals. La humitat litoral, que provoca pluges, especialment a la tardor, disminueix cap a l'interior, on el clima és més sec i la pluviositat és més intensa a les zones muntanyoses que a les planeres. La boira és també un element característic que envaeix sovint les zones baixes de la Ribera, on travessa el pas de l'Ase, i la Terra Alta, on puja per les valls dels rius.

El règim de vents és intens i pot considerar-se el tret més característic d'aquestes comarques. A part del vent de mar o vent de baix, suau i humit, cal fer esment del cerç o vent de dalt, que domina l'hivern i la primavera d'octubre a abril; sec i temperat, arriba del nord-est, s'escalfa mentre baixa per la vall de l'Ebre i és especialment intens a les dues comarques meridionals.

3.2.3. Els sòls

Les característiques topogràfiques, litològiques i climàtiques han determinat la formació i l'evolució dels sòls, d'altra banda, molt modificats per l'acció antròpica. Ni les condicions topogràfiques, ni les litològiques han afavorit els dipòsits de materials com a pas imprescindible per a la formació de sòls. Per un altre costat, tampoc els processos de meteorització de la roca mare s'han vist afavorits per les condicions climàtiques.

La banda de serres del sistema prelitoral està formada per materials compactes amb un sòcol on se succeeixen calcàries, gresos i conglomerats. Els substrat rocós està constituït principalment per dolomies i calcàries. Aquests materials es caracteritzen per presentar una gran riquesa de carbonat de calç i magnesi. Les planícies costaneres estan constituïdes per materials poc compactes. Al peu de les muntanyes i a les valls s'acumulen els materials al·luvials i de dejecció formats per argiles i margo-calcàries. Són sòls que han permès la viabilitat de l'agricultura, tot i que en algunes àrees apareix la formació d'una crosta carbonatada de gruix variable segons les zones i que compromet la fertilitat del sòl. A la plataforma deltaica i a les terrasses més recents de l'Ebre s'hi troben els sòls d'al·luvió, profunds i fèrtils, tot i que en el cas del Delta aquesta fertilitat es veu afectada per un procés de salinització i s'hi troben sòls salins i torbosos. Pel que fa a les depressions interiors constituïdes per argiles i margues poc compactes s'hi troben els sòls bruns rogencs carbonatats, que són fruit dels materials terciaris i els efectes de la deforestació i que, amb una proporció variable de matèria orgànica, mantenen una estructura i una consistència que n'afavoreix una certa fertilitat.

3.2.4. Una xarxa fluvial per a l'agricultura, l'energia, el turisme i el patrimoni cultural

Les Terres de l'Ebre estan articulades des del punt de vista hidrogràfic per la conca baixa del riu Ebre, des de la confluència del riu Matarranya fins al mar, la conca del marge esquerre del riu Sénia i les petites conques dels torrents que desemboquen de forma gairebé directa al mar. L'Ebre és el riu amb un cabal més constant i regular al llarg de l'any, mentre que els rius nascuts a les diferents serralades d'aquest territori tenen un comportament més mediterrani, que depèn en bona part del règim de pluges, amb cabals molt limitats i una irregularitat interanual considerable. El riu Ebre té com a afluents més significatius: el Matarranya (que transcorre bàsicament per l'Aragó) amb l'Algars, el Canaleta, el riu Sec, el barranc de la Galera o el riu de Siurana (que prové del Priorat) entre altres; el riu de la Sénia transcorre fronterer entre Catalunya i el País Valencià, mentre que els torrents litorals neixen als massissos del Montsià o a les Serres de Cardó o el Perelló.

Des del punt de vista hidrogràfic, els cursos fluvials d'aquesta zona amb els seus aqüífers es gestionen des de dos organismes diferents. Una part dels cursos de les comarques del Baix Ebre i Montsià formen part de la Conca interna catalana del sistema del Baix Ebre-Montsià, una unitat de gestió que agrupa la xarxa hidrogràfica que es troba entre el barranc del Codolar, prop de l'Aldea, i el riu Sénia, i que depèn de la Generalitat. La superfície total de la conca és de 450km² i els recursos disponibles rondan els 10hm³ per any. La major part d'aquests recursos hídrics són subterranis ja que pràcticament no existeixen aigües superficials que produeixin escorrentia de manera regular. En el moment que es va elaborar el Pla hidrològic de les Conques Internes (versió 1992) es va diagnosticar que era un sistema lleugerament excedentari, que té uns excel·lents aqüífers amb una considerable capacitat de regulació.

En canvi, l'Ebre i els seus afluents formen part del que s'anomena Conca intercomunitària, la gestió de la qual depèn de l'Estat. La part baixa del riu Ebre s'aprofita bàsicament per a dues activitats: el regadiu i la indústria.

MAPA. Principals rius, canals i sèquies

- Rius principals
- Canals i sèquies principals existents
- Embassaments i basses de reg

0 20 km

Font: Elaboració pròpia a partir d'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA, *Mapa topogràfic de Catalunya*. Escala 1: 50.000.

Els dos canals que reguen els conreus agraris del delta de l'Ebre s'originen a l'assut de Xerta, tot i que el de la Dreta té un canal de navegació d'uns 10 km. Ambdós reguen una extensió propera a les 27.000 ha. L'activitat energètica es concentra a l'embassament i la central hidroelèctrica de Riba Roja, al complex electroquímic de Flix i a la refrigeració de la central nuclear d'Ascó.

El riu Ebre té, a més, una actuació que s'està intentant consolidar per a transformar-lo en un riu d'ús turístic i és la navegabilitat com a activitat de lleure. L'any 2008 es pot navegar des de la desembocadura fins a Ascó. Des d'aquesta localitat fins a Amposta es pot seguir una via navegable de 104 km, el manteniment de la qual està a càrrec de l'Institut per al Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre (IDECE) mentre que des d'Amposta fins la desembocadura, com també a l'embassament de Riba-roja, les condicions del riu permetien la navegabilitat de forma natural. La progressiva consolidació del riu Ebre com a recurs turístic d'aquestes comarques haurà de permetre que el patrimoni cultural present en el seu recorregut s'integri i augmenti el valor d'ambdós ja que es posarà de relleu com riu i ocupació humana s'han servit l'un de l'altre al llarg de la història.

Cal dir que la regulació de tot plegat resta pendent de l'elaboració d'un Pla director que estableixi les actuacions necessàries per potenciar el turisme i la navegabilitat al tram català del riu, que bàsicament han d'anar adreçades a resoldre els problemes derivats de la situació legal de la navegació, coordinar les actuacions que s'han realitzat o s'han de realitzar a l'entorn del riu per evitar la duplicitat de projectes i establir les relacionades amb el model de navegabilitat.

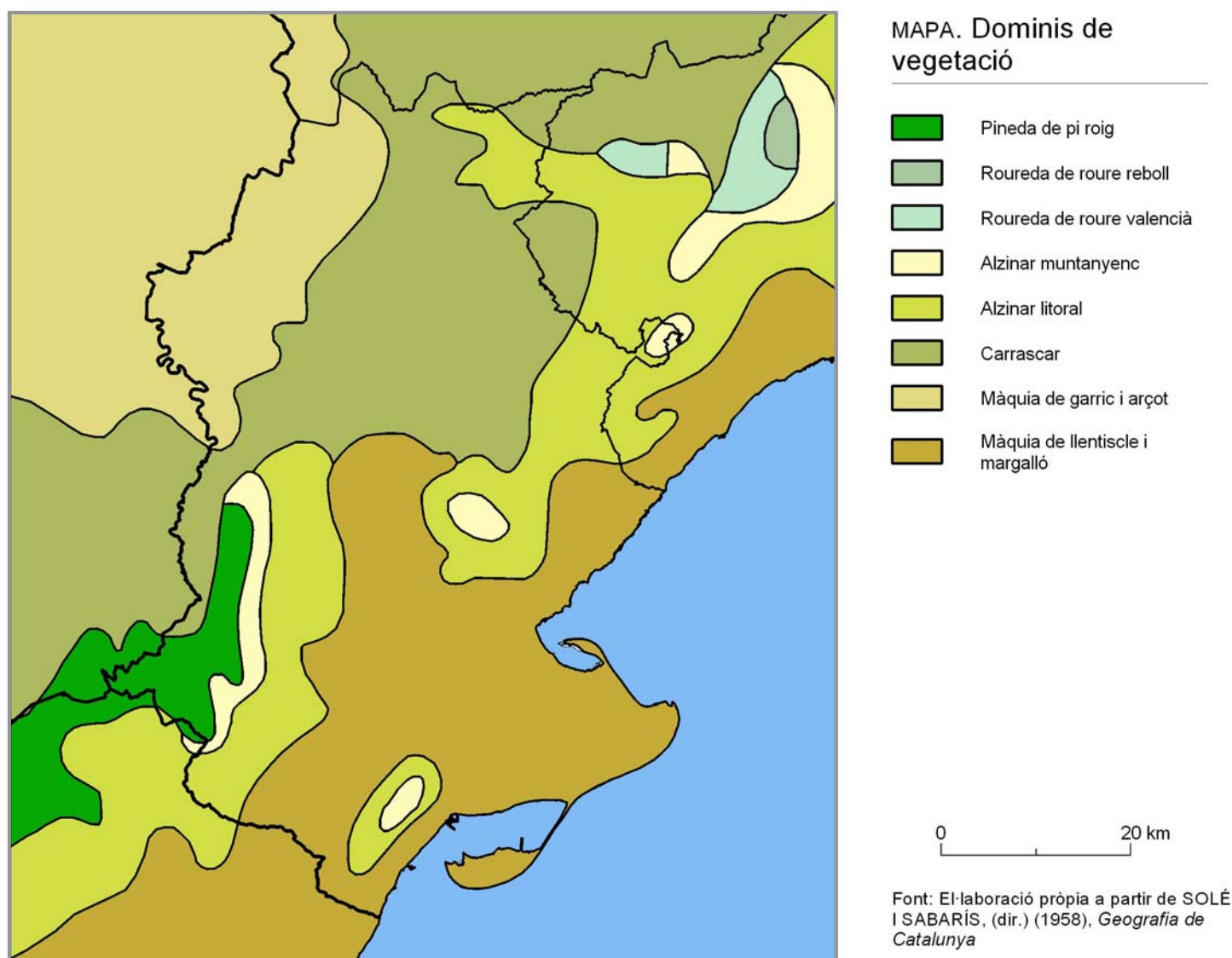

3.2.5. La vegetació

3.2.5.1 Un mosaic de dominis de vegetació.

La configuració geomorfològica de les Terres de l'Ebre determina que la transició entre els dominis climàtics de vegetació sigui més estreta respecte d'altres parts del territori català. Aquest fet motiva l'aparició d'un mosaic de dominis de vegetació notable en un àmbit comparativament reduït. D'una banda, la vall del riu Ebre permet que la influència de les condicions termòfiles i d'humitat litorals s'estenguin força quilòmetres terra endins. D'altra banda, la proximitat de la Depressió de l'Ebre apropa també les condicions dels contrastos tèrmics i d'aridesa, típics de la continentalitat. La latitud i uns terrenys majoritàriament calcaris contribueixen a accentuar-la. Finalment, cal considerar les notables elevacions que a pocs quilòmetres de la costa fan de barrera a la humitat i proporcionen vessants frescs i humits.

Els dominis de la màquia i l'alzinar litorals s'endinsen per la vall de l'Ebre fins a topar amb les serres interiors que van barrant el pas a la influència del litoral. Així, a redós de les serres i cap a l'interior, va apareixent el domini del carrascar i, més enllà, el domini de la màquia continental de garric i arçot. Les singularitats que representen tant les notables elevacions dels Ports com la plana deltaica, enriqueixen aquest mosaic amb els dominis de la muntanyenca pineda de pi roig, i de la vegetació higròfila i halòfila de les zones humides litorals, respectivament.

3.2.5.2. La vegetació actual

La vegetació actualment present a l'àmbit és el resultat de l'acció transformadora sobre els dominis climàtics de vegetació, per part de l'agricultura, la silvicultura i, més recentment, dels focs forestals.

3.2.5.3. Els boscos

La pineda de pi blanc (*Pinus halepensis*) constitueix bosquines, sobretot a les conques interiors que desguassen a l'Ebre. L'atac freqüent dels incendis i les eixutes i edàficament mal dotades terres limiten el grau de complexitat estructural, de manera que en els vessants s'arriben a formar tant sols brolles portadores d'un estrat arbori dispers. Les pinedes de pi roig (*Pinus sylvestris*) tenen menys presència en el paisatge, car es limiten a les zones més altes dels Ports, on constitueixen formacions forestals primàries. Les pinedes de pinassa (*Pinus nigra*), gairebé relictuals als sectors més elevats de les serres de Cardó i Llaberia i als Ports, encara representen poblacions aïllades amb greu risc d'afecció per fragmentació ecològica, situació que es veu afavorida pels incendis. Pel que fa als boscos planifolis, els alzinars litorals (*Quercetum ilicis-galloprovinciale*) es refugien a les parts poc accessibles de les muntanyes de Tivissa-Vandellós. A l'endinsar-se cap a l'interior, els alzinars es barregen progressivament amb els carrascars (*Quercetum rotundifoliae*) fins que aquests esdevenen purs a zones de la cubeta de Móra i la Terra Alta. Les rouredes de roure de fulla petita (*Quercus faginea*) ocupen extensions reduïdes a les serres de Llaberia i Cardó. Finalment, cal esmentar, pel que fa als boscos, les fagedes (*Fagus sylvatica*) que es troben al domini de la pineda de pi roig, i el teix (*Taxus baccata*), que forma bosquets als indrets més rocosos i amb cingleres calcàries de les muntanyes dels Ports.

3.2.5.4. Les brolles i herbassars

La màquia litoral ha estat substituïda gairebé en la seva totalitat per brolles de romaní, que ocupen també extenses àrees del domini de l'alzinar i del carrascar. Aquestes brolles incorporen espècies més muntanyenques o més termòfiles segons la influència del domini climàtic. Fins i tot apareixen acompanyades del pi blanc formant brolles arbrades més o menys esclarissades, als Ports. Al domini dels alzinars hom troba, esparsament, garrigues i boxedes a les muntanyes dels Ports. Cal destacar també les brolles d'eriçó presents a les carenes altes i ventoses de les serres de Llaberia, de Cardó i dels Ports. Al domini de la màquia litoral hi trobem també els prats secs formats per llistonars i fenassars que colonitzen també el domini de l'alzinar.

3.2.5.5. La vegetació de ribera i costanera

Pel que fa a la vegetació de ribera i litoral, trobem importants mostres de tamarigar (*Tamaricetum canariensis*) a les ribes del curs de l'Ebre, on també trobem salzedes, omedes i l'albereda litoral, la més típica. Dels secs i eixarreïts barrancs arribem als sòls sempre humits o fins i tot inundats del Delta on trobem l'aclaparadora presència dels conreus d'arròs i la vegetació halòfila en el front marítim. Els canyissars s'acompanyen, ja sigui de l'horta, d'arrossars o de salsures, segons el gradient de salinitat. Els canyissars i bogars també ressegueixen els quilòmetres de la extensa xarxa de canals i sèquies. Les salsures amb plantes helofítiques com els salicornars herbacis o arbustius ocupen les zones més salobroses fins a topar amb les arenas de les platges, ocupades encara per dunes fixades per les comunitats de borró, i de jull de platja.

3.2.5.6 Els conreus i la vegetació ruderal

Gran part de la vegetació natural ha estat substituïda per conreus: als relleus complexos, per mosaics agroforestals de pinedes i feixes amb vinya, oliveres i ametllers; a les planes, per cultius d'oliveres, ametllers i fruiters de regadiu; i al Delta amb la perifèria ocupada per la vegetació marjalenca i costanera i l'interior per conreus d'arròs. La vegetació ruderal està formada per les comunitats de roselles, i sobre tot el *Diplotaxium eruroidis*, de gran importància ecològica. Finalment, les àrees ruderalitzades i espais suburbans són colonitzats per bleterars, herbassars, i cardassars.

3.2.6. El paisatge agrícola

Els conreus dominants són els olivets i ametllers i, esparsament, la vinya a la meitat nord de l'àmbit i les planes agrícoles dedicades a l'horta, els cítrics i el conreu de l'arròs al Delta, a la meitat sud.

L'agricultura de secà, amb bancals a les parts baixes de les muntanyes, molt estesa en altre temps, ha quedat pràcticament reduïda a les planes. La olivera i la vinya són conreus revaloritzats i que han rebut un impuls darrerament. L'ametller tradicionalment s'ha trobat associat als millors sòls de les àrees de l'olivar i de les vinyes, tot i que, juntament amb l'olivera, ha experimentat el problema de les gelades.

Els regadius es reparteixen entre els conreus d'hortalisses prop del nuclis i a les terrasses fluvials, on comparteixen el lloc amb els conreus de cítrics. Els arrossars, que configuren un dels paisatges més característics i singulars de Catalunya apareixen a mesura que ens acostem al Delta, on la seva resistència a la salinitat els converteix en el conreu per excel·lència.

3.3. Poblament

3.3.1. Distribució de la població en el territori

Un dels aspectes més rellevants de l'estudi d'un territori determinat és el de la distribució espacial dels seus habitants. La seva anàlisi des d'una perspectiva històrica es pot efectuar perquè la població és una de les variables territorials amb sèries estadístiques més extenses en el temps i permet conèixer l'evolució i la dinàmica demogràfica d'un territori, com també la seva disposició en el corresponent sistema d'assentaments. Així, en l'anàlisi territorial, població i assentaments esdevenen factors explicatius per a la diagnosi i per a les propostes de planificació.

En el mapa *Localització dels nuclis de població* es constata com el riu Ebre i la xarxa viària han articulat la localització dels assentaments. A la riba de l'Ebre s'hi troben dues capitals comarcals, Tortosa i Móra d'Ebre. De Tortosa cap al Delta, els nuclis són força grans; entre Tortosa i Móra, els nuclis són petits, de menys de 1.000 habitants i per damunt de Móra encara hi destaquen Flix i Ascó. Aquesta disposició dels assentaments es veu reforçada per la seva posició a sobre la carretera C-12 o Eix de l'Ebre. El corredor viari mediterrani format per l'autopista AP-7 i la carretera N-340, que, juntament amb les carreteres N-420 i T-330, conformen la disposició d'altres assentaments amb relleu demogràfic. Des del punt de vista altimètric, el 84% de la població viu en 52 assentaments que estan ubicats a menys de 150 metres i 15.000 persones viuen en 10 nuclis ubicats entre 300 i 450 metres. Per damunt dels 450 metres només hi ha la Fatarella, Arnes i Horta de Sant Joan. A partir d'aquesta alçada ja no hi ha cap nucli de població; els massissos muntanyosos no han afavorit la presència humana més amunt d'aquesta cota.

3.3.2. Emmarcament històric: un màxim demogràfic als anys cinquanta del segle passat que no s'ha aconseguit dinamitzar fins a l'entrada del segle XXI

Al llarg de tot el segle XX, l'àmbit de les Terres de l'Ebre no ha estat un espai territorial amb un creixement demogràfic positiu. A més de l'època de la Guerra Civil, el conjunt d'aquestes comarques ha presentat símptomes d'estancament en la dècada dels seixanta i setanta. D'ençà d'aquesta data, els creixements relatius han estat baixos o negatius fins pràcticament l'any 2006. Cal remarcar com a significatiu el fet que en la dècada dels vuitanta les Terres de l'Ebre tingué pràcticament estabilitzada la seva població en un moment que Catalunya encara experimentava un creixement demogràfic elevat i també cal remarcar la dinàmica assolida entre el 2001 i el 2006. Aquesta dinàmica ha situat la població d'aquest àmbit per sobre dels 175.000 habitants l'any 2006, amb uns creixements relatius mitjans del 12,4%, xifra que coincideix amb la dinàmica catalana de conjunt. Això pot voler dir que, en els darrers cinc anys, les dinàmiques demogràfiques que han afectat Catalunya també han tingut incidència, a la seva escala i no de forma homogènia, en l'àmbit de competència del Pla.

Tanmateix, si evitar el retrocés demogràfic és un fet positiu, val la pena remarcar que, en el repartiment territorial, la participació de la població de les Terres de l'Ebre en relació a Catalunya ha disminuït al llarg del temps. Aquest fet és només el reflex que el creixement demogràfic del Principat ha estat desigual i especialment concentrat en altres territoris, en especial a l'àrea metropolitana de Barcelona.

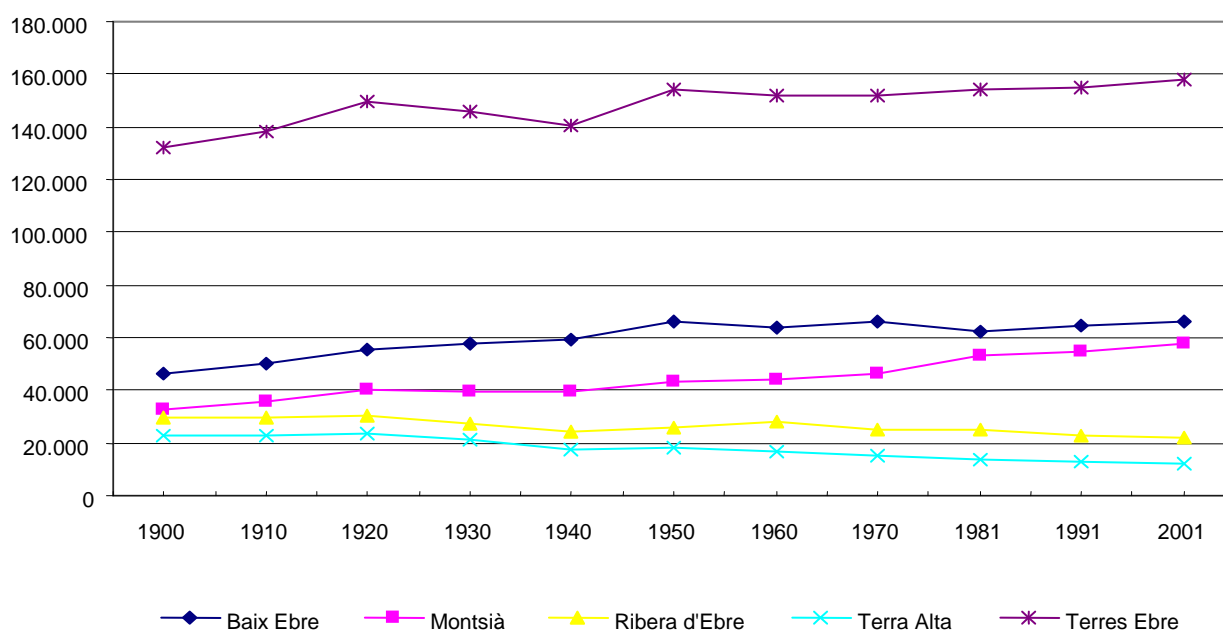
Un altre tret que caracteritza l'evolució de la població de les Terres de l'Ebre al llarg del segle XX és, tal com pot apreciar-se en el gràfic *Evolució de la població de les Terres de l'Ebre, 1900-2001*, la dicotomia demogràfica entre les comarques litorals i les de l'interior. El Baix Ebre i el Montsià comencen amb uns efectius demogràfics similars, però en els primers cinquanta anys del segle passat les dinàmiques demogràfiques de la primera li van atorgar un pes territorial superior. Aquesta posició es va mantenir fins els anys setanta, quan el Montsià va començar a accelerar la seva dinàmica demogràfica i va recuperar paper en el creixement demogràfic. En canvi les comarques de l'interior experimenten evolucions força regressives a nivell demogràfic: a principis del segle XX, els efectius de població de la Ribera d'Ebre no estaven massa allunyats de la població del Montsià, mentre que la Terra Alta només tenia dues vegades menys població que el Baix Ebre. D'ençà de la Guerra Civil, la Ribera d'Ebre ha patit suaus davallades de la població i la seva població s'ha reduït un 50% en relació al Montsià, mentre que la primera comarca de les Terres de l'Ebre, el Baix Ebre, té quatre vegades més població que l'última comarca, que continua sent la Terra Alta.

QUADRE. Evolució de la població de les Terres de l'Ebre i Catalunya, 1900-2001

Any	Població (h)		Pes relatiu (%)		Creixement relatiu (%)	
	Terres de l'Ebre	Catalunya	Terres de l'Ebre s. Catalunya		Terres de l'Ebre	Catalunya
1900	132.203	1.886.916		7,0		
1910	138.348	2.161.630		6,4	4,65	14,56
1920	149.449	2.246.259		6,7	8,02	3,92
1930	146.187	2.705.825		5,4	-2,18	20,46
1940	140.372	2.809.740		5,0	-3,98	3,84
1950	153.989	3.160.781		4,9	9,70	12,49
1960	151.788	3.888.343		3,9	-1,43	23,02
1970	151.669	5.107.567		3,0	-0,08	31,36
1981	154.241	5.956.414		2,6	1,70	16,62
1991	154.952	6.059.494		2,6	0,46	1,73
2001	157.771	6.343.110		2,5	1,82	4,68

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del PROGRAMA DE PLANEJAMENT TERRITORIAL (de 1900 a 1970) i de l'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (de 1981 endavant).

GRÀFIC. Evolució de la població de les Terres de l'Ebre, 1900-2001

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del PROGRAMA DE PLANEJAMENT TERRITORIAL (de 1900 a 1970) i de l'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (de 1981 endavant).

Al llarg de tot el segle, cap comarca ha variat la seva posició en el rànquing demogràfic, però sí que s'han distanciat els pesos territorials, i d'una estructura que demogràficament denotava un cert repartiment *equilibrat* entre els diferents espais comarcals s'ha passat a dues comarques demogràficament molt primes, les de l'interior, i dues comarques més robustes, les del litoral.

En aquest àmbit de planificació es destaca una comarca que es podria considerar com a rural, la Terra Alta, amb dificultats per mantenir la seva població i una estructura d'assentaments petits; per la seva part, la Ribera d'Ebre ha patit un declivi demogràfic lleu, mentre que el Baix Ebre i el Montsià han més que doblat les seves respectives poblacions al llarg de tot el segle XX. Aquestes dinàmiques demogràfiques no sempre es poden generalitzar a tot l'àmbit comarcal. Una anàlisi més detallada dels creixements municipals evidenciarà una altra característica territorial: l'existència d'uns centres que concentren els creixements demogràfics i que són els que, en definitiva, mantenen la demografia comarcal.

QUADRE. Dimensió comarcal segons la població, 1900-1950-2001

	1900	1950	2001
Baix Ebre	46.353	66.426	66.369
Montsià	33.027	42.988	57.550
Ribera d'Ebre	29.891	26.050	21.656
Terra Alta	22.932	18.525	12.196
Terres de l'Ebre	132.203	153.989	157.771

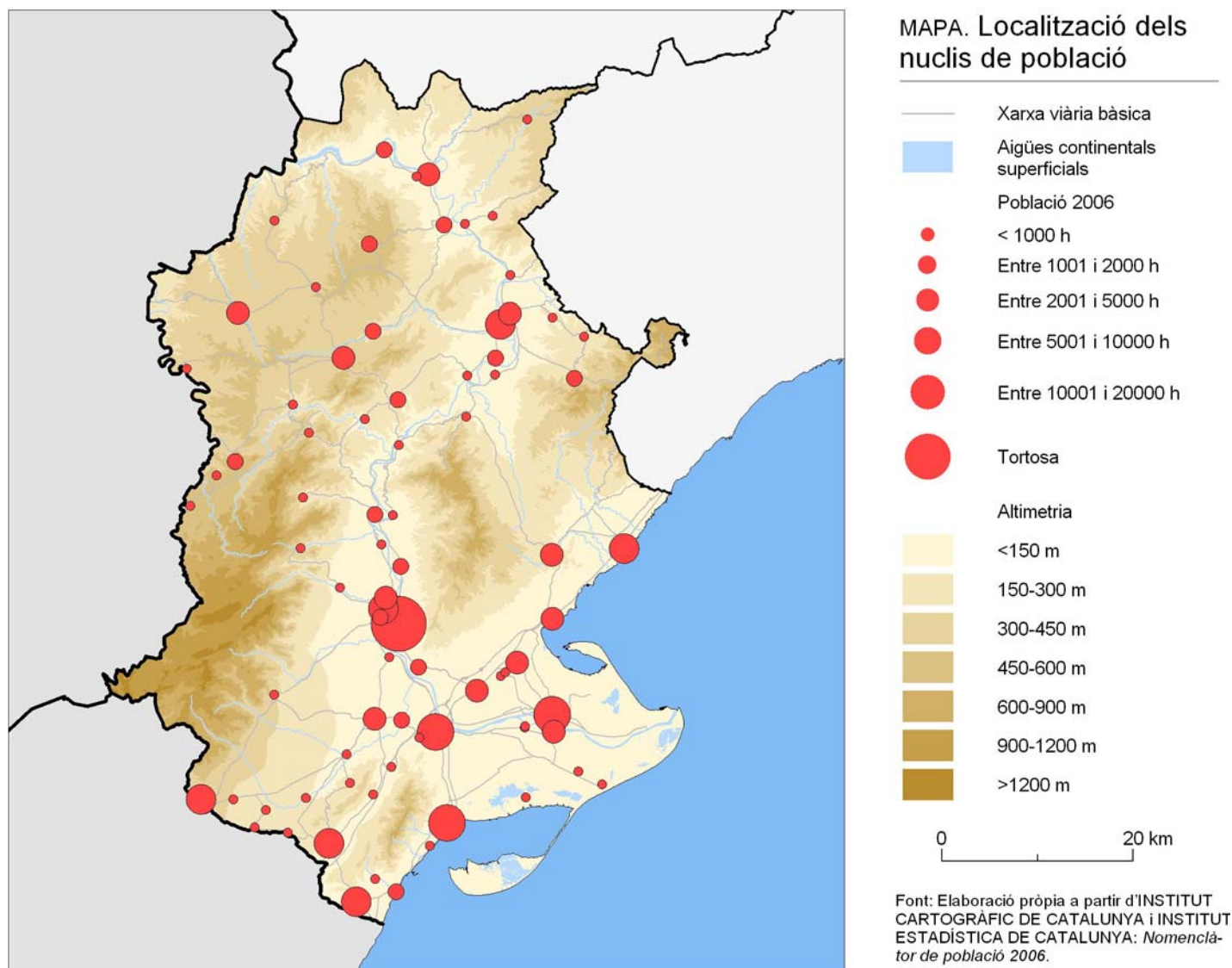
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del PROGRAMA DE PLANEJAMENT TERRITORIAL (1900 i 1950) i de l'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2001).

Si englobem les dinàmiques de creixement en dos períodes amplis, 1900-1950 i 1950-2001, cal dir que el creixement global de l'àmbit és molt diferent de l'un a l'altre: si en els primers cinquanta anys del segle passat va guanyar un total de 22.000 habitants, en el segon període només en va guanyar poc més de 4.000. A nivell municipal, cal dir que només 6 dels 52 municipis no han perdut població en gairebé cap moment, excloent-hi el període de la Guerra Civil i la postguerra. En aquest grup s'hi troba una capital comarcal, Amposta, com també Sant Carles de la Ràpita i Roquetes, que han concentrat un creixement constant i pràcticament equivalent en els dos períodes estudiats; en canvi, Alcanar va tenir un creixement discret durant els primers anys cinquanta del segle passat, però després ha assolit un bon ritme demogràfic. Tots quatre capitalitzen el 90% del creixement dels municipis sempre positius. En canvi, Masdenverge i Móra la Nova han tingut continuïtat positiva al llarg de tot el segle XX, però les seves inèrcies demogràfiques han disminuït en els darrers cinquanta anys.

Les dades mostren altres municipis a la franja positiva del creixement però el seu comportament demogràfic no s'explica pels moviments de població sinó per les alteracions del mapa municipal. Les nombroses segregacions de Tortosa, això és, l'Aldea, Camarles, Deltebre i Sant Jaume d'Enveja, i la de l'Ampolla respecte del Perelló, són el que explica el mal comportament demogràfic de municipis com Tortosa i dona poca fiabilitat als moviments demogràfics dels nous ens locals que només s'expliquen pel seu reconeixement administratiu. En el grup de creixements positius amb balanç final positiu, però negatiu en els primers cinquanta anys cal remarcar la presència d'una capital comarcal, Móra d'Ebre, com també la Sénia, que han assolit uns creixements demogràfics que en el cas de Móra li han permès mantenir el seu volum demogràfic, mentre que la Sénia l'ha doblat pràcticament.

En el cantó oposat a les dinàmiques positives, hi ha 32 municipis amb un balanç sempre negatiu en qualsevol dels períodes estudiats. Aquest comportament afecta bona part dels municipis de totes les comarques, especialment aquells que no estan o a la zona litoral o en cap corredor d'infraestructures i cal destacar dins d'aquest grup una capital comarcal, Gandesa, que no presenta cap signe de recuperació demogràfica en els períodes estudiats.

Finalment, hi ha un grup de 5 municipis que van mantenir uns creixements positius entre el 1900 i el 1950 i negatius entre el 1950 i el 2001 i que són Bot, Flix, Rasquera i Santa Bàrbara. El balanç d'aquesta dinàmica ha comportat que Bot i Rasquera hagin perdut població en relació al 1900, que Santa Bàrbara s'hagi mantingut i que el guany de Flix sigui atribuïble a la bona dinàmica demogràfica del primer període estudiat.

El Pla territorial aprovat el 2001 prenia com a població de referència per a l'any horitzó 2016 poc més de 182.000 habitants, dels quals 145.000 s'emplaçarien a les comarques costaneres i 38.000, a les de l'interior. Aquesta estimació representava un increment de 27.000 habitants entre 1996 i 2016 o, el que és el mateix, un creixement demogràfic mitjà anual d'uns 1.300 habitants durant 20 anys.

També considerava que el creixement natural tindria un comportament i un balanç negatiu en tots els sistemes urbans, mentre que l'esforç migratori representaria un saldo positiu de 36.000 persones al final del període a les dues comarques costaneres i de 8.000 nous habitants a les de l'interior. Això implicava un esforç més significatiu a les comarques de l'interior, ja que haurien d'aconseguir canviar el balanç migratori negatiu que havien anat registrant.

La darrera dada estadística oficial de partença del Pla territorial aprovat el 2001 la constituïa el padró de 1996, que situava la població de les Terres de l'Ebre per sobre els 155.000 habitants. Cinc anys més tard, el 2001, la població havia crescut poc i havia arribat a prop dels 158.000 habitants. Entre el 1996 i el 2001 es començava a intuir una primera acceleració del creixement demogràfic, ja que el balanç d'aquest quinquenni (2.101 persones) era força superior al de l'anterior (718 persones).

Entre 2001 i 2007, és a dir, en 6 anys, el creixement de la població ha superat la població de referència per a 2016 que considerava el Pla territorial aprovat el 2001, ja que l'increment demogràfic del conjunt ha estat proper als 25.000 habitants. Això vol dir que les Terres de l'Ebre han registrat uns 4.000 nous habitants per any entre 2001 i 2007.

Les comarques costaneres també han superat la referència demogràfica considerada i s'hi han empadronat de nou 146.500 persones, 1.000 persones més del previst, mentre que les comarques de l'interior han quedat per sota de la previsió amb un padró de 36.000 persones, però amb un trencament de la dinàmica negativa anterior, ajudat pel comportament positiu de la Ribera d'Ebre.

El resultat de l'evolució demogràfica de l'àmbit ha comportat que Tortosa, per tots els seus avatars amb els límits municipals, tingui un 18% de la població total i, juntament amb Amposta, Deltebre i Sant Carles de la Ràpita, tots amb més de 10.000 habitants, agrupin el 43% de la població. Si en aquesta estructura urbana s'hi afegeixen els municipis d'Alcanar, l'Ametlla de Mar, Roquetes, la Sénia i Ulldecona, tots amb més de 5.000 habitants, es conclou que el 64% de la població de les Terres de l'Ebre viu en aquests 9 municipis que pertanyen a dues comarques: el Baix Ebre i el Montsià.

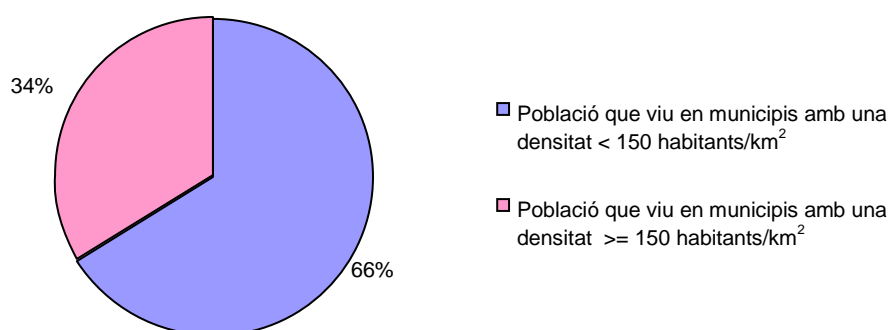
Entre els reptes per al futur creixement demogràfic es poden destacar els següents:

- Aprofitar les dinàmiques demogràfiques positives d'aquest conjunt de petites ciutats que, juntes, assoleixen un volum de població que els possibilita destacar-se entre els continus urbans del Camp de Tarragona i els que comencen a la zona turística valenciana de la Costa Blanca, i els dona prou robustesa per a millorar els serveis i atreure noves activitats econòmiques.
- Permeabilitzar la diagonal demogràfica que divideix el territori en dos sectors amb dinàmiques diferents: aconseguir que el nord de la diagonal s'estabilitzi demogràficament per evitar, en la mesura del possible, el despoblament del territori. Aquesta estabilització hauria de començar amb el reforçament de les capitals comarcals i també amb la identificació de municipis que les complementin i generin petites àrees de serveis en entorns en declivi demogràfic.
- Aprofitar la tipologia històrica de poblament concentrat per aconseguir que la instal·lació de nova població no es dispersi pel territori.

3.3.3. Un territori rural amb una estructura urbana multicèntrica de petites ciutats i pobles

Estudis de l'OCDE (1994) classificaven tota la província de Tarragona dins un nivell de ruralitat mitjana, això vol dir que entre el 15 i el 50% de la població provincial viu en nuclis rurals. Si s'agafa un indicador tan immediat com la densitat de població, fàcil de construir perquè tant la població com l'extensió del territori són dues variables bàsiques i universals, el llindar de baixa densitat vinculat a la categoria de nucli rural per al conjunt d'Europa el determinen els 150 habitants per km².

GRÀFIC. Distribució de la població segons la densitat dels municipis, 2006

Si es revisa el criteri de l'OCDE per a l'àmbit de les Terres de l'Ebre, això és, descomptant les comarques que són de la província de Tarragona i que pertanyen a l'àmbit funcional del Camp de Tarragona, es pot matisar aquesta afirmació i comprovar que el conjunt de les Terres de l'Ebre es pot classificar com una zona amb ruralitat profunda perquè més del 50% del conjunt de la seva població viu en municipis amb densitat de població baixa, això és amb municipis rurals.

El Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural ha elaborat un altre índex de ruralitat a partir de combinar la població i el nombre de municipis que es troben per sota dels 120 habitants/km² i que completa els resultats obtinguts amb l'índex de l'OCDE aplicats al conjunt de l'àmbit funcional.

QUADRE. Índex de ruralitat. Municipis i població

	Municipis <120h/km ²			Població en municipis <120h/km ²		
	Total	Nombre	%	Total	Habitants	%
Baix Ebre	14	12	85,7	76.368	30.314	39,7
Montsià	12	8	66,7	65.333	19.357	29,6
Ribera d'Ebre	14	13	92,9	23.046	19.711	85,5
Terra Alta	12	12	100,0	12.715	12.715	100,0
Terres de l'Ebre	52	45	86,5	177.462	82.097	46,3

Font: Elaboració pròpia a partir d'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Padró municipal d'habitants 2006*.

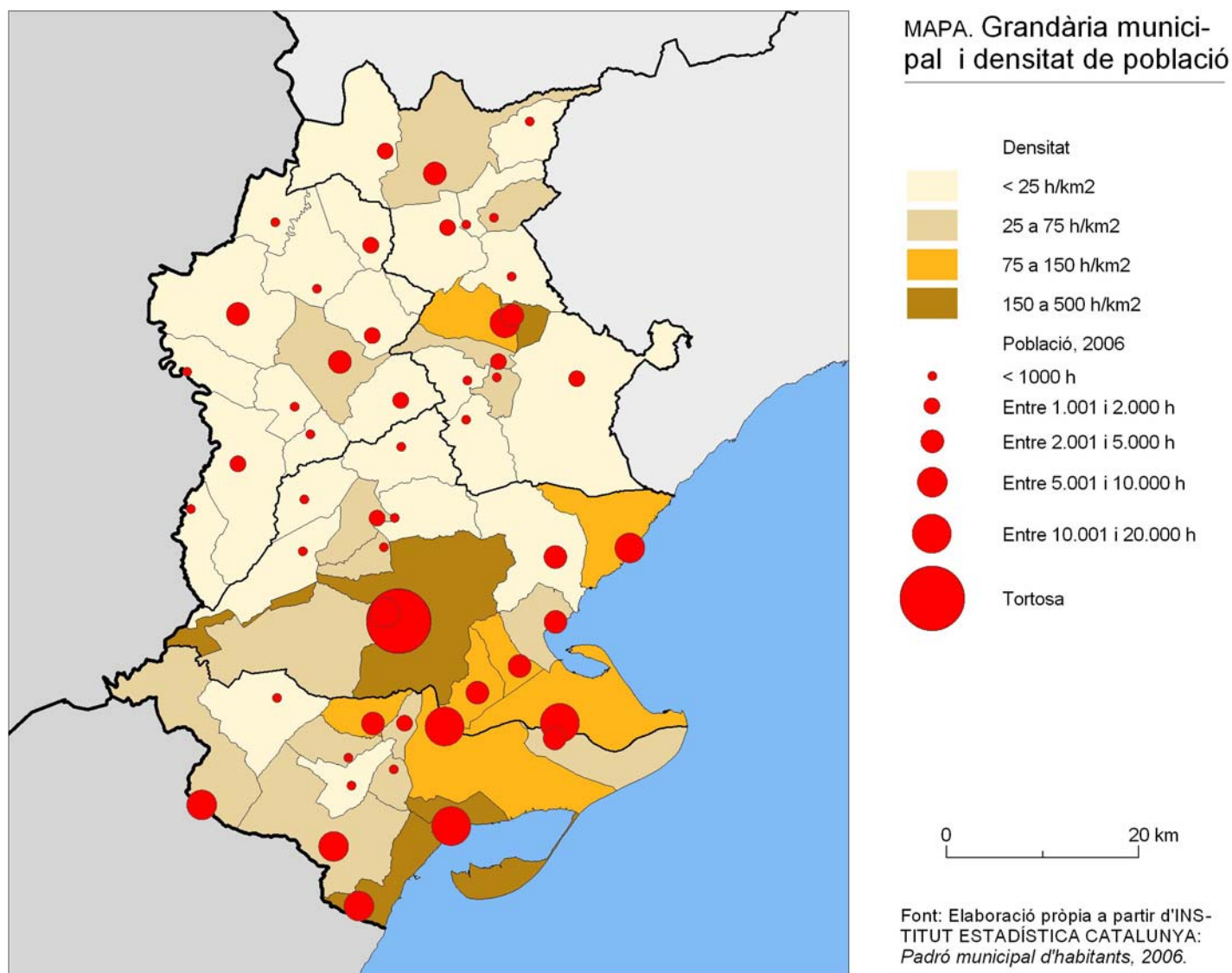
La Terra Alta és la comarca més rural de totes, ja que cap percentatge dels seus municipis ni de la seva població se situa per damunt de la densitat considerada no rural. El Montsià és la comarca que té menys municipis i menys població rurals. La resta de comarques tenen més del 80% dels seus municipis per sota l'indicador de ruralitat, tot i que el Baix Ebre només hi té prop del 40% de la seva població i Tortosa i Deltebre capitalitzen bona part de la població. La Ribera d'Ebre es pot considerar una comarca pràcticament rural, ja que només un dels seus municipis, Móra la Nova, queda exempt d'aquesta classificació.

La densitat de població és un indicador que està molt influït per la grandària del territori en qüestió i, de vegades, pot donar resultats que s'han de matisar amb el coneixement directe. Tot i aquestes limitacions, es confirma una dualitat entre els municipis que conformen àmplies àrees de territori de densitat baixa en front d'uns altres que, per aquest criteri, es podrien entendre com de to més urbà. A les Terres de l'Ebre, els municipis més densos, com és el cas d'Alcanar, Móra la Nova i Sant Carles de la Ràpita, no tenen uns termes municipals gaire grans. Per aquest fet, aquest grup de municipis, juntament amb Tortosa, tindrien unes densitats assimilables a les urbanes. Altres municipis, com Roquetes, la Sénia i Ulldecona, queden fora d'aquest grup pel fet que els seus termes municipals són grans, tot i que demogràficament tenen volums de població que superen els 5.000 habitants. Cal afegir que amb densitats properes a la consideració d'urbans es troben Amposta, Camarles, Deltebre i Móra d'Ebre.

Les baixes densitats confirmen que prop del 90% del territori està poc ocupat per la població i, en especial, les comarques de l'interior, agràries, rurals i muntanyoses. Cal destacar que Móra d'Ebre, a la Ribera d'Ebre, té una densitat relativament alta (111 habitants/km²) i que, juntament amb Móra la Nova, assoleixen el to urbà que les diferencia de la resta de municipis, mentre que Gandesa (42 habitants/km²) és un dels municipis més densos de la Terra Alta que, tanmateix, queda molt allunyat de la ratio de densitat de l'altra capital comarcal interior, Móra d'Ebre.

Tot i que en termes comparatius, les densitats són baixes, des del punt de vista de gestió del territori és important la presència de població en un espai tan vast per assegurar el manteniment del mateix i encara són més importants les àrees urbanes denses, vertaderes focalitzadores i articuladores funcionals d'aquests entorns poc poblats.

L'evolució de l'estructura dels assentaments a les Terres de l'Ebre mostra com els municipis de menys de 1.000 habitants han esdevingut els de grandària més comú en aquest territori i, per tant, cada vegada hi ha més municipis petits.

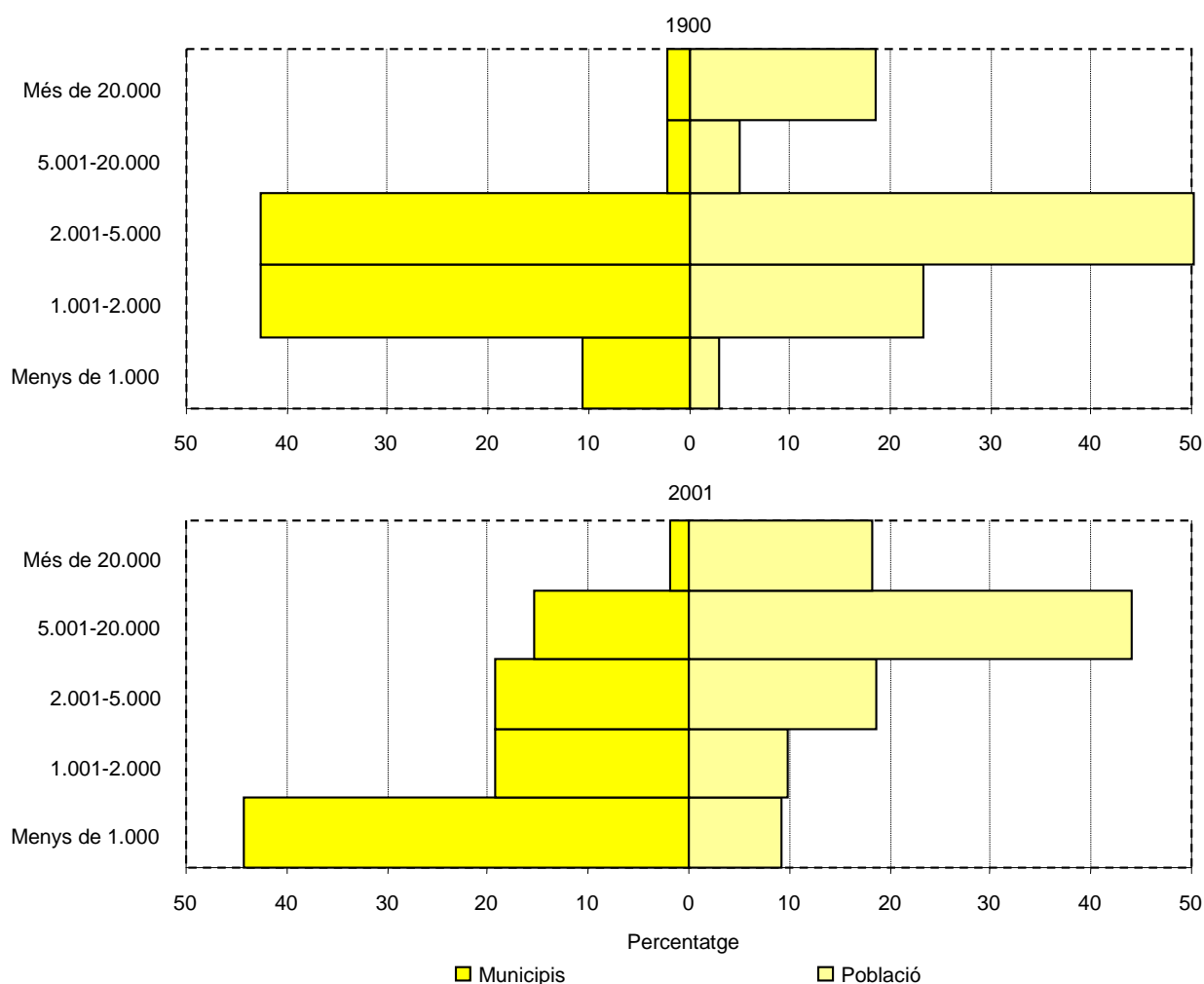

En canvi, Tortosa ha estat, hegemònicament, la ciutat més gran de tot l'àmbit, tot i que des de 1950 Amposta es col·loca en el segon nivell de la jerarquia urbana. Aquestes dues capitals comarcals reunien el 37% de la població de tot l'àmbit funcional en aquella data.

El creixement demogràfic experimentat a les Terres de l'Ebre a partir de 1950 es concentrà en els municipis que oscil·len entre els 5.000 i els 20.000 habitants i, al final del període, Alcanar, Deltebre, Roquetes i Sant Carles de la Ràpita assolien una demografia prou consistent per esdevenir centres urbans consolidats des del punt de vista demogràfic. De fet, en els 8 municipis que formen aquest grup hi viu el 44% de la població de l'àmbit i, per tant, es pot dir que han estat els més dinàmics d'entre tots els rangs.

El nombre de municipis petits, això és, els de menys de 1.000 habitants, ha augmentat fins al 44% del total, tot i que només hi viu el 9% de la població. Es a dir que els municipis petits són més nombrosos i tenen més població que a principis de segle. Aquesta presència humana dispersa en aquests petits municipis pel territori assegura el manteniment, encara que precàriament, d'activitats econòmiques i nuclis edificats. En canvi, hi ha hagut una pèrdua significativa de pes territorial i demogràfic dels municipis d'entre 1.000 i 5.000 habitants, que eren els característics de l'estructura urbana d'aquestes comarques a principis del segle XX, quan el 84% dels municipis s'inclouïen en aquest ampli interval de rang i això representava el 83% de la població, repartida en proporcions iguals entre els de 1.000 a 2.000 habitants i els de 2.000 a 5.000 habitants, mentre que el 2001 només el 38% de municipis es mantenia en aquests dos rangs i hi vivia el 28% dels habitants ebrencs.

GRÀFIC. Comparació de l'estructura urbana per rangs de població, 1900 i 2001

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del PROGRAMA DE PLANEJAMENT TERRITORIAL (1900) i d'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Cens de població 2001*.

QUADRE. Estructura urbana per rangs de població al segle XX

	1900		1950		2001	
	Municipis	Població	Municipis	Població	Municipis	Població
Menys de 1.000 habitants	5	4.012	10	7.292	23	14.465
1.001-2.000 habitants	20	30.890	20	28.845	10	15.525
2.001-5.000 habitants	20	66.256	11	36.077	10	29.337
5.001-20.000 habitants	1	6.593	5	36.463	8	69.511
Més de 20.000 habitants	1	24.452	1	45.672	1	28.933
Total	47	132.203	47	153.989	52	157.771

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del PROGRAMA DE PLANEJAMENT TERRITORIAL (1900 i 1950) i d'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Cens de població 2001*.

Les dades del Padró del 2006 mostren la consolidació del creixement del grup de 5.000 a 20.000 habitants, que guanya un nou municipi, que és Móra d'Ebre.

Els diferents estudis territorials de referència i la breu anàlisi efectuada en aquest capítol apunten els principals trets característics i problemàtiques específiques del poblament de les Terres de l'Ebre:

- Una capital regional, Tortosa, que té un poder d'atracció matisat per la proximitat relativa de Reus i Tarragona, que li resten paper territorial i de centre fornidor de serveis i funcions urbanes.
- Unes ciutats del camp, d'entre 5.000 i 20.000 habitants, entre les quals s'hi ha d'incloure Amposta, que són les que concentren les dinàmiques demogràfiques. Aquestes ciutats són força complementàries des del punt de vista econòmic i de serveis i perfilen una àrea policèntrica a les comarques litorals que, segons Aldomà (1998), tindria una forma d'estrella de tres puntes amb el vèrtex a Tortosa i les cues a l'Ametlla de Mar i Sant Carles de la Ràpita, amb Amposta com a nexa d'unió. Tanmateix, cal remarcar el paper territorial autònom de la Sénia i Ulldecona com a sector urbà-industrial i d'Alcanar com a espai turístic i pesquer.
- Si bé una part del territori de les comarques litorals participa d'aquest dinamisme urbà, una altra part, la dels municipis de menys de 1.000 habitants, ha tingut un comportament demogràfic assimilable al de qualsevol àrea rural, amb recessions demogràfiques marcades fins al 2001.
- Aldomà també constata que el rerepaís presentava una evolució particularment negativa des del punt de vista demogràfic i que els centres que haurien pogut aspirar a exercir una certa capitalitat, Gandesa i Móra d'Ebre, havien quedat amb un volum demogràfic força baix, que tampoc s'havia vist reforçat per la demografia dels respectius entorns, molt mermats per anys de continua emigració.
- Un risc en la gestió del territori, ja que cada vegada hi ha més municipis amb menys població. Això fa que s'acostin o se situïn per sota dels llindars mínims per assolir la massa crítica necessària per garantir la disponibilitat dels serveis més necessaris per a la població.
- Malgrat la recessió demogràfica experimentada, cap municipi interior ha arribat a situacions de descomposició social i, tot i la poca població, tots mantenen els equipaments mínims per a la vida quotidiana dels seus habitants.

3.3.4. Un patrimoni cultural únic

A les Terres de l'Ebre hi ha 587 jaciments arqueològics repartits en 48 municipis. Només 4 municipis no tenen cap mostra d'aquesta mena i són Deltebre, la Galera, Sant Jaume d'Enveja i Santa Bàrbara.

Alguns d'aquests jaciments tenen, a més, un reconeixement com a zones arqueològiques en el Registre de béns culturals d'interès nacional, alhora que una part han estat reconeguts com a Patrimoni Mundial per la UNESCO l'any 1998.

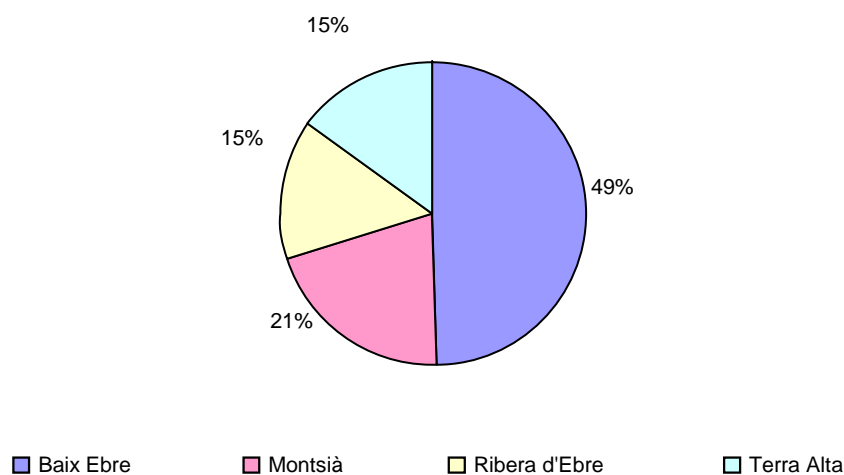
El conjunt d'abrils prehistòrics amb pintures ha estat singularitzat per aquest organisme internacional com una aportació excepcional a l'art prehistòric mediterrani. Les restes arqueològiques que han obtingut aquesta distinció es troben als municipis d'Alfara de Carles, Freginals, el Perelló, Tivissa i Ulldecona.

L'Inventari del patrimoni arquitectònic del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació relaciona més de 1.300 registres d'aquesta classe l'any 2009.

Més d'un centenar d'elements d'aquest Inventari tenen la categoria més alta de protecció que atorga la Generalitat i consten en el Registre de béns culturals d'interès nacional (BCIN), d'acord amb la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català.

Cal dir que la major part són castells, torres de defensa o fortificacions (més de 90), 7 són edificis religiosos o tenen algun element significatiu en la seva arquitectura, 15 són edificis civils singulars o amb singularitats edificatòries i que els nuclis de 4 municipis es consideren béns culturals a protegir integralment i són: Arnes, Corbera d'Ebre, Horta de Sant Joan i Tortosa.

GRÀFIC. Distribució comarcal dels béns culturals d'interès nacional (BCIN), 2009

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DEPARTAMENT DE CULTURA I MITJANS DE COMUNICACIÓ.

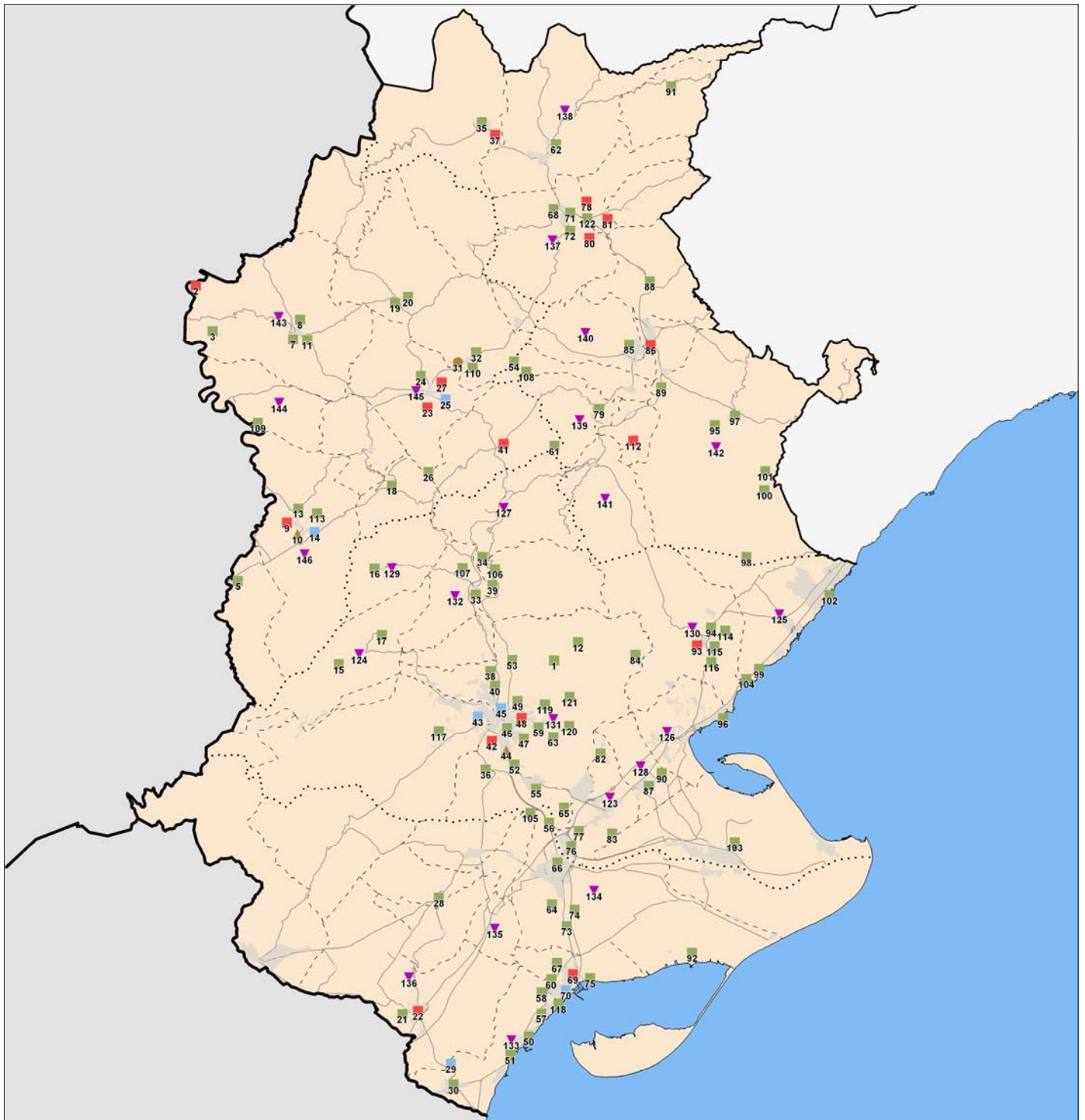
QUADRE. Classificació dels elements del patrimoni arquitectònic i arqueològic declarats béns culturals d'interès nacional (BCIN), 2009

	Castells, torres i fortificacions	Edificis religiosos	Edificis civils singulars	Nuclis urbans d'interès	Jaciments arqueològics	Total BCIN
Baix Ebre	43	2	3	1	66	115
Montsià	18	2	2	0	26	48
Ribera d'Ebre	18	1	5	0	11	35
Terra Alta	17	2	5	3	8	35
Terres de l'Ebre	96	7	15	4	111	233

	Conjunt històric	Monument històric	Lloc històric	Zones arqueològiques	Total BCIN
Baix Ebre	1	48	-	66	115
Montsià	-	22	-	26	48
Ribera d'Ebre	-	24	-	11	35
Terra Alta	2	24	1	8	35
Terres de l'Ebre	3	118	1	111	233

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DEPARTAMENT DE CULTURA I MITJANS DE COMUNICACIÓ.

MAPA. Ubicació dels elements del patrimoni arquitectònic i arqueològic declarats béns culturals

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DEPARTAMENT DE CULTURA I MITJANS DE COMUNICACIÓ.

d'interès nacional (BCIN), 2009

1	Tortosa	TORRE D'EN PINYOL	51	Alcanar	TORRE D'EN MORRALLA	103	Deltebre	TORRE DE L'ANGEL CUSTODI O DE SÒL-DE-RIU
2	Batea	CASA FORTA A PINYERES	52	Tortosa	TORRE DE LA PETJA	104	Ametlla de Mar, l'	TORRE DE SALIM
3	Batea	CASTELL D'ALGARS	53	Tortosa	TORRE DEL MOLÍ DE BÍTEM	105	Amposta	TORRE DE LA FIGUERA
4	Arnes	CASTELL D'ARNES	54	Benissanet	TORRE DE CERVELLÓ	106	Benifallet	CASTELL DE BENIFALLET
5	Arnes	ARNES	55	Tortosa	TORRE DE SOLDEVILA	107	Benifallet	ROCA FOLLETERA
6	Caseres	CASTELL D'ALMUDÉFER	56	Amposta	TORRE DE LA CARROVA	108	Benissanet	TORRE D'ALMUCATEN
7	Batea	LA TORRE DEL CASTELLÀ	57	Alcanar	TORRE DEL MORO II	109	Caseres	"EL CASTELL"
8	Batea	CASTELL DE BATEA	58	Alcanar	TORRE DEL MORO III	110	Corbera d'Ebre	FORT FUSELLER DE FERRIOLS
9	Horta de Sant Joan	CASA DE LA COMANDA	59	Tortosa	TORRE DE GASSIA	111	Deltebre	TORRE CURTA
10	Horta de Sant Joan	HORTA DE SANT JOAN	60	Sant Carles de la Ràpita	TORRE DEL MORO I	112	Ginestar	ESCUTS DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL
11	Batea	LA TORRE DE MARTÍ	61	Pinell de Brai, el	FORTÍ A LA TALAIA DE LLIXEM	113	Horta de Sant Joan	PORTAL DE LA MURALLA
12	Tortosa	TORRE DE SANT ONOFRE	62	Flix	CASTELL DE FLIX	114	Perelló, el	CASTELLET DE ST ESTEVE
13	Horta de Sant Joan	LA TORRE DEL PRIOR	63	Tortosa	TORRE DEL COLL DE L'ALBA	115	Perelló, el	TORRE DEL GARIDELL
14	Horta de Sant Joan	CONVENT DE SANT SALVADOR	64	Amposta	TORRE DE POQUSSALSSES	116	Perelló, el	TORRE DEL PUIGVULTÓ
15	Alfara de Carles	CASTELL DE CARLES	65	Tortosa	TORRE DE CAMPREDÓ	117	Roquetes	TORRE DE RIBA-ROJA
16	Paüls	CASTELL DE PAÜLS	66	Amposta	CASTELL D'AMPOSTA	118	Sant Jaume d'Enveja	TORRE DE SANT JORDI
17	Alfara de Carles	TORRE-CAMPANAR DE L'ESGLÉSIA	67	Sant Carles de la Ràpita	TORRE DE LA GUARDIOLA	119	Tortosa	TORRE DE LA FONT DEL MORO
18	Prat de Comte	"LO PORTAL"	68	Ascó	CASTELL D'ASCÓ	120	Tortosa	TORRE DE LA MERLA
19	Vilalba dels Arcs	MURALLA DE VILALBA DELS ARCS	69	Sant Carles de la Ràpita	LA GLORIETA	121	Tortosa	TORRE DE LA SIMPÀTICA
20	Vilalba dels Arcs	CASTELL DE VILALBA DELS ARCS	70	Sant Carles de la Ràpita	ESGLÉSIA NOVA	122	Vinebre	CASTELL DE VINEBRE
21	Ulldecona	CASTELL D'ULLDECONA	71	Ascó	TORRETA DE LA VILA	123	Aldea, l'	Zona arqueològica
22	Ulldecona	CASA DE LA COMANDA	72	Ascó	MURALLES D'ASCÓ	124	Alfara de Carles	Zona arqueològica
23	Gandesa	PRESÓ O CASA DE LA CASTELLANIA	73	Amposta	TORRE DE FUTXERON	125	Ametlla de Mar, l'	Zona arqueològica
24	Gandesa	CASTELL DE GANDESA	74	Amposta	TORRE DE L'ORIOLA	126	Ampolla, l'	Zona arqueològica
25	Gandesa	ESGLÉSIA DE LA MARE DE DÉU L'ASSUMPCIÓ - CASA DE LA VILA VELLA	75	Sant Carles de la Ràpita	CASTELL	127	Benifallet	Zona arqueològica
26	Gandesa	TORRE AL MOLÍ DE GANDESA	76	Aldea, l'	TORRE DE LA CANDELA	128	Camarles	Zona arqueològica
27	Gandesa	CELLER COOPERATIU	77	Aldea, l'	TORRE DE BURJASSÈNIA	129	Paüls	Zona arqueològica
28	Galera, la	TORRE DE LA GALERA	78	Vinebre	ESCUT DE CA MARTÍ	130	Perelló, el	Zona arqueològica
29	Alcanar	ESCUT D'ALCANAR	79	Miravet	CASTELL DE MIRAVET	131	Tortosa	Zona arqueològica
30	Alcanar	TORRE DEL CARRER NOU	80	Vinebre	ESCUT DELS OSSÓ DONZELL	132	Xerta	Zona arqueològica
31	Corbera d'Ebre	CORBERA D'EBRE	81	Vinebre	ESCUT DE CA DON JOAN	133	Alcanar	Zona arqueològica
32	Corbera d'Ebre	RESTES DE MURS DEL CASTELL DE CORBERA D'EBRE	82	Aldea, l'	TORRE DE BENIXAROP	134	Amposta	Zona arqueològica
33	Xerta	"EL CASTELL" DE XERTA	83	Aldea, l'	TORRE DE L'ALDEA	135	Freginals	Zona arqueològica
34	Benifallet	CASTELL DE COLL DE SOM	84	Tortosa	TORRE DE FULLOLA	136	Ulldecona	Zona arqueològica
35	Riba-roja d'Ebre	CASTELL DE RIBA-ROJA	85	Móra d'Ebre	CASTELL DE MÓRA	137	Ascó	Zona arqueològica
36	Tortosa	TORRE DE VILASECA	86	Móra d'Ebre	ESCUT DELS MONTAGUT	138	Flix	Zona arqueològica
37	Riba-roja d'Ebre	LA GARITA	87	Camarles	TORRE DE LA GRANADELLA	139	Miravet	Zona arqueològica
38	Tortosa	TORRE D'EN CORDER	88	Garcia	CASTELL DE GARCIA	140	Móra d'Ebre	Zona arqueològica
39	Tivenys	TORRE DE TIVENYS	89	Tivissa	EL CASTELLET DE BANYOLES	141	Rasquera	Zona arqueològica
40	Tortosa	TORRE DEL PRIOR	90	Camarles	LA TORRE DE CAMARLES	142	Tivissa	Zona arqueològica
41	Pinell de Brai, el	CELLER COOPERATIU	91	Palma d'Ebre, la	CASTELL DE LA PALMA D'EBRE	143	Batea	Zona arqueològica
42	Tortosa	PALAU DELS OLIVER DE BOTELLER	92	Amposta	TORRE DE SANT JOAN	144	Caseres	Zona arqueològica
43	Tortosa	PALAU EPISCOPAL	93	Perelló, el	MOLÍ DEL VENT	145	Gandesa	Zona arqueològica
44	Tortosa	TORTOSA	94	Perelló, el	TORRE DE LES GUÀRDIES	146	Horta St Joan	Zona arqueològica
45	Tortosa	CATEDRAL DE SANTA MARIA	95	Tivissa	CASTELL DE TIVISSA			
46	Tortosa	TORRE DE TÚBAL	96	Ampolla, l'	TORRE DE CAP-ROIG			
47	Tortosa	LA SUDA DE TORTOSA	97	Tivissa	MURS I PORTALS DE TIVISSA			
48	Tortosa	REIALS COL·LEGIS DE SANT LLUÍS I SANT DOMÈNEC	98	Tivissa	TORRE DEL MAS D'EN FRAUQUES			
49	Tortosa	PORTAL DE REMOLINS	99	Ametlla de Mar, l'	TORRE DE L'ÀLIGA			
50	Alcanar	TORRE D'EN CALBO O D'EN GIMENO	100	Tivissa	TORRE DEL MAS DE L'AUMET			
			101	Tivissa	TORRE DEL MAS D'EN SEDÓ			
			102	Ametlla de Mar, l'	TORRE FORTALESA DE SANT JORDI D'ALFAMA			

Nota: Cada zona arqueològica representa l'agrupació dels diferents jaciments arqueològics del municipi corresponent.

Dels 52 municipis, 14 no tenen cap bé cultural que hagi estat reconegut amb aquesta distinció, mentre que els 38 restants es reparteixen els 122 béns catalogats corresponents al patrimoni arquitectònic.

A les Terres de l'Ebre, aquest patrimoni és molt ric i divers, tot i que encara força desconegut fora d'aquest àmbit. És necessari, doncs, remarcar que aquest patrimoni és un actiu que cal protegir, conservar, investigar i difondre pel fet de ser una herència insubstituïble dins un triple vessant: bé cultural i identitari, conjunt –quant a ús i forma i en consonància amb el llenguatge propi de l'època a la qual pertany cadascun– d'elements singulars que conformen una part rellevant del patrimoni urbanístic i arquitectònic de pobles i ciutats i recurs atractor capaç de generar activitat turística.

D'acord amb l'article 33 de la Llei 9/1993, quan un bé immoble és declarat d'interès nacional, els termes de la declaració prevalen sobre els plans i les normes urbanístiques que l'afecten.

En el cas dels conjunts històrics, les zones arqueològiques, les zones paleontològiques, els llocs històrics, les zones d'interès etnològic i els entorns de protecció de qualsevol bé cultural d'interès nacional, l'ajuntament corresponent ha d'elaborar un instrument urbanístic de protecció o adequar-ne un de vigent.

Cada un dels elements que s'identifica com a bé cultural d'interès nacional està assignat a les diferents categories de classificació que estableix la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català.

3.4. Xarxes i sistemes de comunicacions

3.4.1. Emmarcament històric

El riu ha jugat un paper fonamental en les relacions de les poblacions de les Terres de l'Ebre entre si i amb la resta del territori, com a motor de comunicació unes vegades i com a barrera física unes altres. Fins ben entrat el segle XIX, el riu era l'únic mitjà de comunicació potent i nexa d'unió entre els municipis del nord i els del sud de l'àmbit. Igualment, el riu permetia la sortida comercial dels productes d'Aragó, normalment destinats a Tortosa per poder reexportar-los a Barcelona o altres poblacions. En definitiva, la navegació fluvial es va anar dotant d'un sistema d'infraestructures que havien de permetre el transport de passatgers i de mercaderies des de les terres de l'interior fins la costa i mar enfora.

A finals del segle XIX, però, diversos factors fan entrar en crisi aquesta activitat naviliera, entre els quals destaquen el declivi del port de Tortosa en haver de competir amb els del litoral i la introducció de millores tecnològiques en altres mitjans de transport. Apareix així un nou mitjà de transport que ha de ser clau en el desenvolupament d'un nou esquema en el sistema de comunicacions de les Terres de l'Ebre: el ferrocarril. Es construeixen les dues línies actuals: la línia de la costa, que dóna cobertura al trajecte Barcelona-València i que passa per primer cop per la ciutat de Tortosa el dia 8 de maig de 1867, i la línia de Reus a Móra la Nova i Faió, completada entre els anys 1890 i 1892. El nou sistema ferroviari altera substancialment la lògica de comunicació de l'àmbit. Es perd l'eix vertebrador que el riu representava, procés que culmina amb la construcció, aigües amunt, dels embassaments que en regulen el cabal i serveixen de reserva hidràulica per al reg o la producció d'electricitat, i van prenent forma dos sistemes mal comunicats, separats pel front muntanyenc conformat pels contraforts occidentals de la serra de Cardó.

Aquest nou esquema ha significat millores i inconvenients en les comunicacions. El Montsià i el Baix Ebre, separades del Camp de Tarragona per la serralada Prelitoral que ha dificultat històricament les relacions entre ambdues zones, van veure potenciada la seva relació amb la resta de Catalunya. La Ribera d'Ebre va buscar la sortida cap a Reus, en veure empitjorada la seva relació amb Tortosa. També es va produir una disminució de la relació de l'àmbit amb l'Aragó. No és el cas de la Terra Alta, que és la comarca amb més llaços teixits amb la franja aragonesa com a conseqüència de la seva xarxa viària de comunicacions.

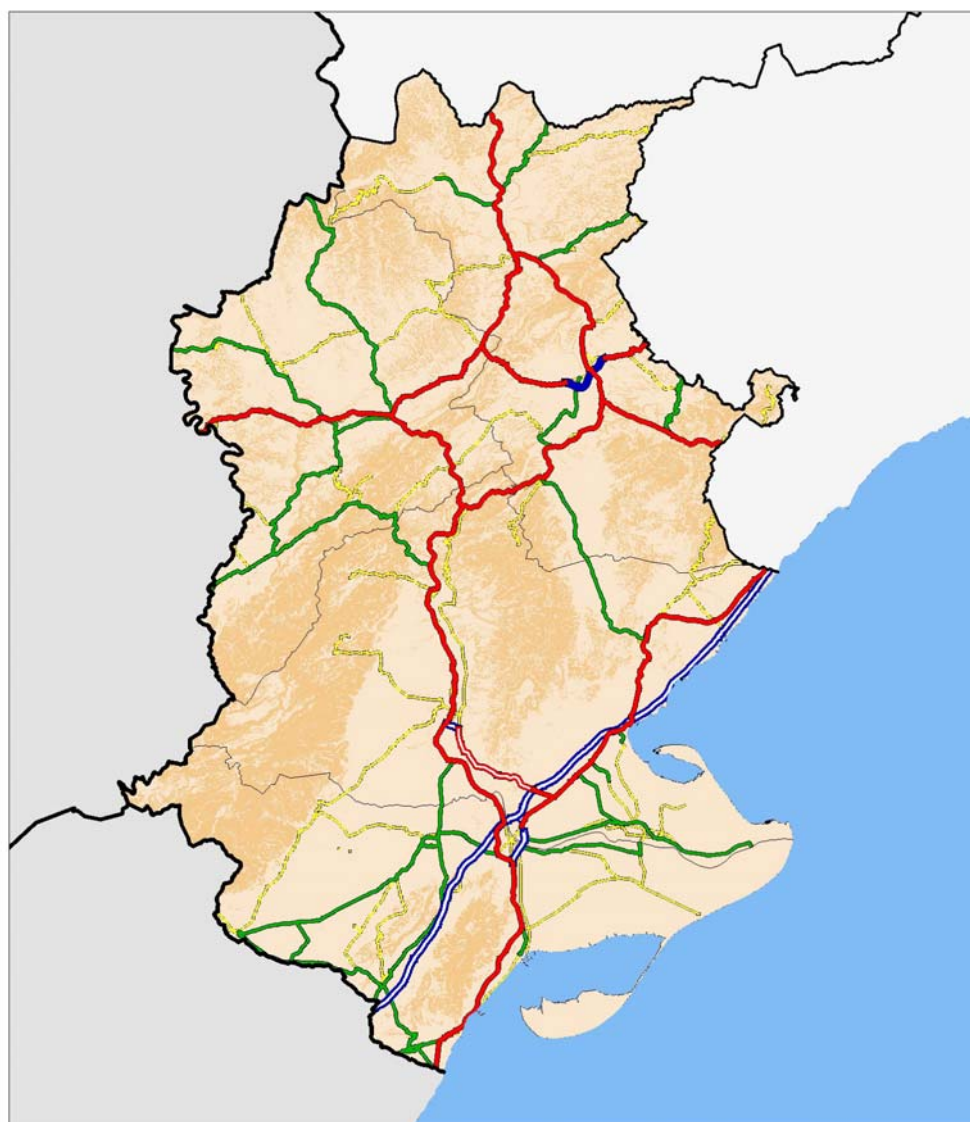
Pel que fa a la xarxa viària, a finals dels anys 70 del segle passat, es va culminar la construcció de l'autopista de peatge AP-7 al corredor del Mediterrani. Aquest fet, juntament amb les progressives millores introduïdes a la línia ferroviària Barcelona-València amb l'objectiu de transformar la totalitat de la línia en una línia d'altas prestacions han estat determinants per configurar el corredor del Mediterrani com un potent eix atractor d'activitat econòmica.

Així, doncs, la xarxa d'infraestructures de mobilitat es pot sintetitzar en dos eixos gairebé transversals que formen part dels itineraris de llarg recorregut que discorren per l'àmbit, el corredor del Mediterrani en direcció SO-NE, constituït per l'autopista AP-7, la futura autovia A-7, la carretera N-340 i la línia ferroviària d'altas prestacions Barcelona-València, i l'eix Tarragona/Reus-Aragó en direcció NO-SE, constituït per la carretera N-420 i la línia ferroviària convencional Reus-Saragossa. Aquests dos eixos queden relligats per l'eix de l'Ebre, constituït per la carretera C-12 i el propi riu Ebre. Tanmateix, aquest eix ha de reforçar el seu paper d'espina dorsal i d'element estructurador de les relacions internes de l'àmbit i amb la resta del territori.

3.4.2. L'estructura actual

3.4.2.1. Els eixos viaris de llarg recorregut

Pel que fa a la xarxa viària, es recolza sobre tres eixos principals de llarg recorregut que discorren pels següents corredors:

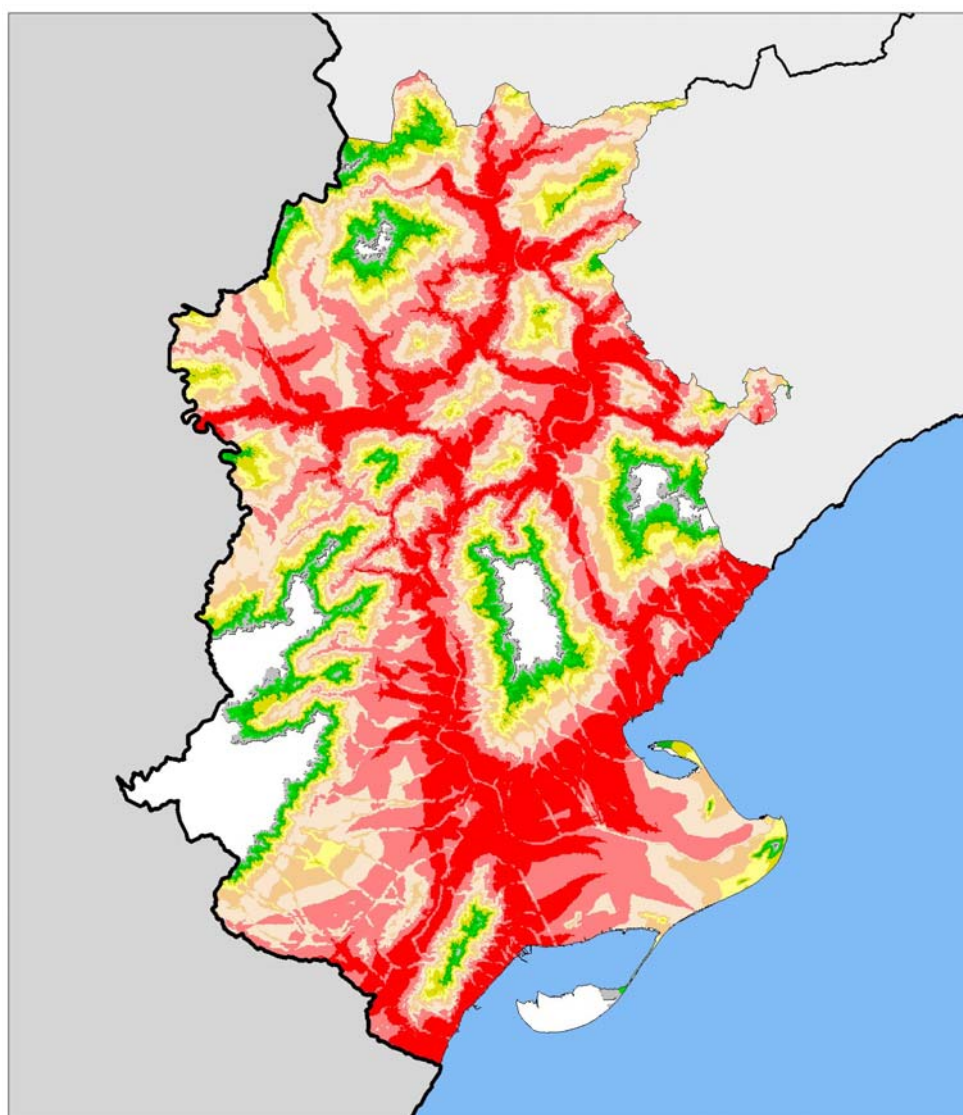
MAPA. Xarxa viària actual

- Pendent <20%
- Pendent >20%
- Xarxa bàsica
- Autopistes i autovies
- Via preferent de calçada única
- Carretera de doble calçada
- Carretera de calçada única
- Xarxa comarcal
- Xarxa local

0 20 km

Font: DIRECCIÓ GENERAL DE CARRETERES (2008).

- Corredor del Mediterrani, paral·lel a la franja costanera. Està constituït per l'autopista de peatge AP-7 i la carretera N-340, actualment en procés de substitució com a via de gran capacitat per al trànsit de llarg recorregut per la futura autovia A-7. Són infraestructures de titularitat estatal incloses a la xarxa transeuropea i que suporten un fort component de trànsit de pas.
- Eix Tarragona-Terol, en direcció est-oest. Està format per la carretera N-420, de titularitat estatal. És un eix que connecta l'àmbit tant amb el Priorat i el Baix Camp com amb l'Aragó, alhora que afavoreix les comunicacions entre la Terra Alta i la Ribera d'Ebre.
- Eix de l'Ebre o Eix occidental de Catalunya, en direcció nord-sud. Està format pel tram de la carretera N-340 entre Sant Carles de la Ràpita i Amposta, per la carretera C-12 entre Amposta i Lleida i per la futura autovia A-14 entre Lleida i era Val d'Aran. En l'àmbit d'estudi l'eix discorre pel Montsià, el Baix Ebre i la Ribera d'Ebre, i relliga els principals municipis d'aquestes comarques. Es tracta d'un eix inclòs a la xarxa viària transeuropea pel Pla d'infraestructures del transport de Catalunya.

MAPA: Accessibilitat a la xarxa viària bàsica de Catalunya, 2001.

Font: SIMCAT, *Temps de viatge per carretera a l'accés més proper de la xarxa de vies preferents, 2001.*

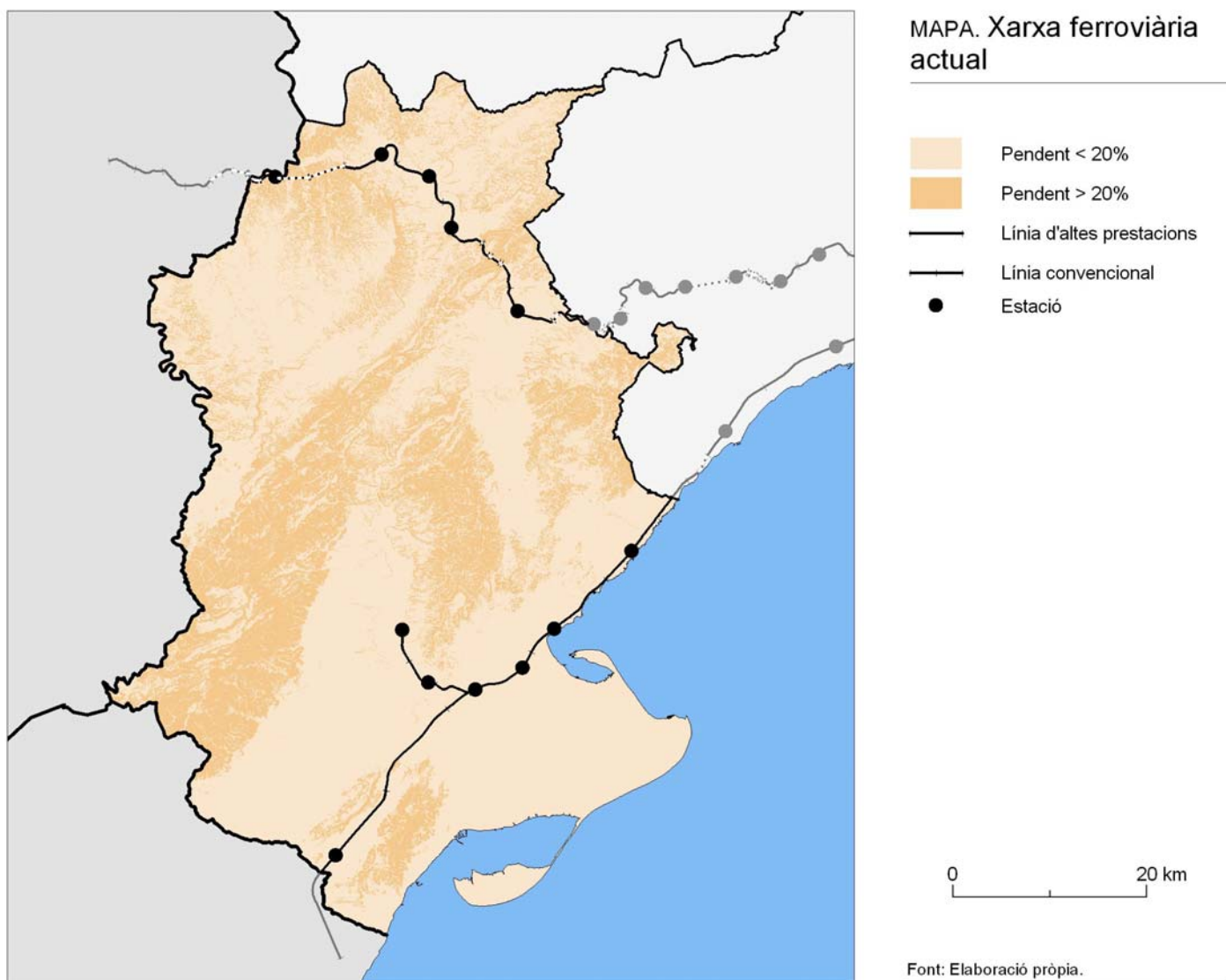
3.4.2.2. La funció vertebradora de l'eix de l'Ebre

Amb l'abandonament de la navegabilitat del riu i la nova lògica imposada pel ferrocarril calia una via de comunicació que recuperés l'herència històrica i que es convertís de nou en l'eix vertebrador del sistema, sense oblidar però, les seves comunicacions externes.

L'eix de l'Ebre, relativament de recent execució amb característiques de carretera de la xarxa bàsica, fa aquestes funcions, tot travessant l'àmbit i unint Lleida amb la costa. Aquesta nova infraestructura ha permès unir les carreteres N-420 i N-340 i recuperar les comunicacions perdudes entre els sistemes. A més, obre nous accessos a la resta de territoris a través de les vies amb les quals connecta, com la carretera C-44 de Móra a l'Hospitalet de l'Infant, la carretera TV-3022 de Rasquera al Perelló i la carretera C-43 del Pinell del Brai a Gandesa.

3.4.2.3. El node ferroviari

El sistema ferroviari de les Terres de l'Ebre està configurat per les línies que integren el corredor del Mediterrani, paral·lel a la costa i que travessa les comarques del Baix Ebre i del Montsià i que cobreix el trajecte entre Barcelona i

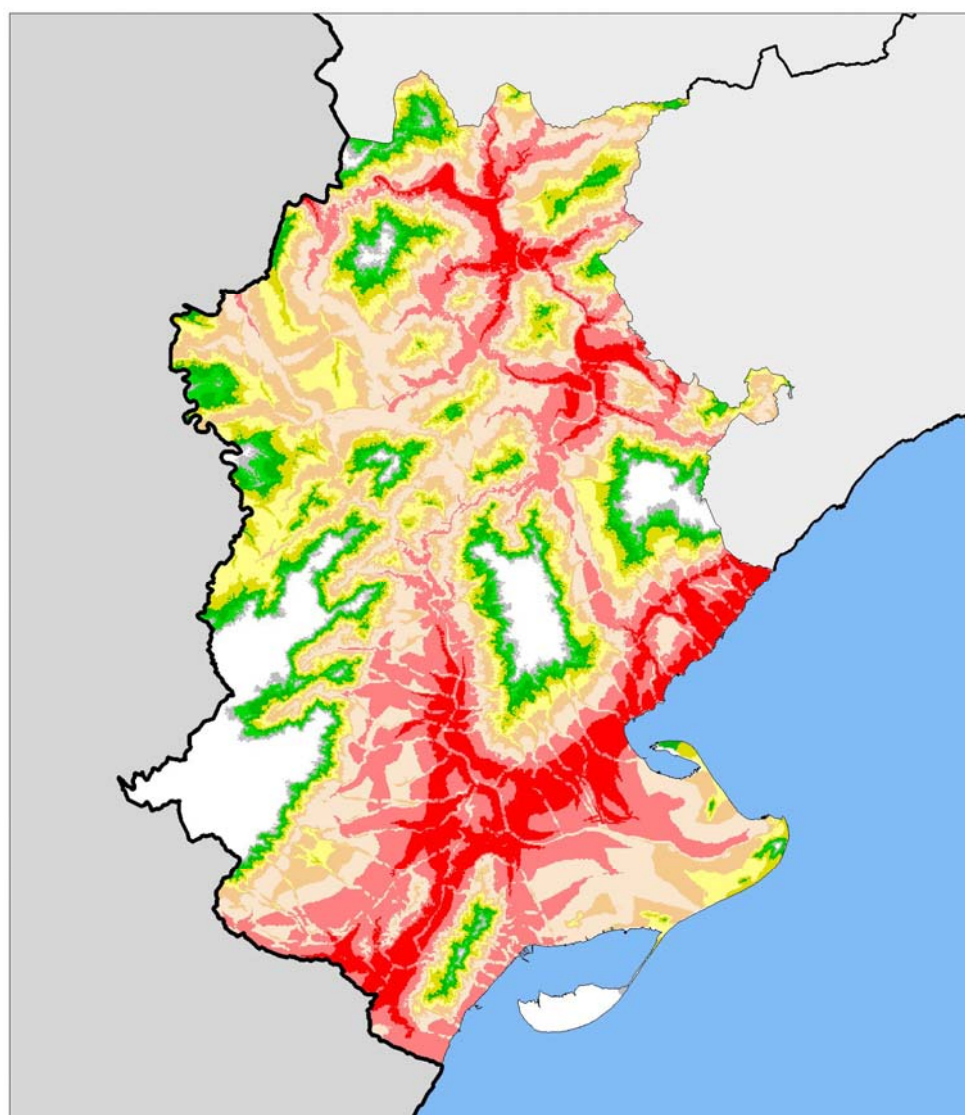

València, i el corredor Barcelona-Saragossa per Casp, oblic respecte de la costa i que, dins de l'àmbit del Pla, discorre per la Ribera d'Ebre i el límit septentrional de la Terra Alta.

La línia del corredor del Mediterrani ha sofert des de la seva construcció una transformació profunda per tal d'adaptar-se a velocitats altes de 220 km/h. Les obres de desdoblament de via i d'adaptació de catenària es van realitzar en un primer moment des d'Ulldecona fins a Vandellós i actualment està en fase d'execució la compleció del tram Vandellós-Camp de Tarragona fins la connexió amb la línia d'alta velocitat Madrid-Barcelona-frontera francesa. En aquest punt es disposarà d'un intercanviador d'ample de via per permetre el pas de l'ample ibèric del corredor del Mediterrani a l'ample internacional de la línia d'alta velocitat. També, com a part d'aquesta transformació en línia d'altres prestacions, es va construir la variant ferroviària Camarles-Freginals, que connecta de forma directa l'Aldea amb Ulldecona sense passar per Tortosa. Així, l'estació de Tortosa va esdevenir una estació en cul-de-sac, cosa que ha modificat substancialment la lògica de comunicació.

Les estacions en aquesta línia ferroviària son les següents: l'Ametlla de Mar, l'Ampolla-el Perelló, Camarles-Deltebre, l'Aldea-Amposta-Tortosa, Campredó, Tortosa i Ulldecona.

Cal destacar el paper previst per a l'estació de l'Aldea-Amposta-Tortosa que ha de convertir-se en centre d'intercanvi modal de les Terres de l'Ebre, tot aprofitant la seva posició estratègica.

MAPA: Accessibilitat a les estacions de ferrocarril, 2001.

Font: SIMCAT, *Temps de viatge per carretera d'accés a l'estació de ferrocarril més propera, 2001.*

La línia de Reus a Saragossa és una línia convencional de via única. Destaca la important circulació de trens de mercaderies, essent la principal via ferroviària de mercaderies que enllaça Catalunya amb l'interior de la península. Amb la construcció de l'embassament de Riba-roja es va haver de modificar el darrer tram de la línia amb l'execució d'un túnel fins a l'estació de Faió.

Les estacions a l'àmbit de les Terres de l'Ebre d'aquesta línia són les següents: Móra la Nova, Ascó, Flix, Riba-roja d'Ebre i la Pobla de Massaluca.

A banda d'aquestes ja esmentades, existien anteriorment unes altres línies ferroviàries històriques, actualment en desús. El tren de la Cava, en sentit nord a sud, que va possibilitar al seu dia el comerç del Baix Ebre amb Tortosa, i el tren de la Vall de Safan, que va ser un intent frustrat de facilitar les relacions comercials d'Aragó amb Catalunya, a través de la sortida al mar per Sant Carles de la Ràpita. Actualment, part del traçat d'aquestes línies s'ha reconvertit en via verda, cosa que amplia l'oferta turística i d'oci de les Terres de l'Ebre.

3.4.2.4. Un gran sistema urbà

Tot i que Tortosa manté la capitalitat que ha tingut històricament dins l'àmbit de les Terres de l'Ebre, el corredor del Mediterrani ha anat guanyant pes progressivament.

La importància d'aquest corredor, situat a uns 10 quilòmetres de Tortosa i que passa a tocar de municipis com Amposta i l'Aldea, la variant ferroviària de l'Ebre, que deixa l'estació de Tortosa com a cul-de-sac de la línia Barcelona-València o els projectes de futur d'importància estratègica previstos en proximitat de l'estació de ferrocarril de l'Aldea-Amposta-Tortosa, que ha de convertir-se en el centre d'intercanvi modal de passatgers i mercaderies de les Terres de l'Ebre, són factors clau en aquest procés de transformació de la lògica territorial.

En aquest nou escenari, municipis com Amposta i l'Aldea, als quals, previsiblement, s'uniran altres com ara Santa Bàrbara, s'uneixen a Tortosa per configurar un sistema urbà únic i complex, al qual se li ha de donar coherència per tal de poder aprofitar al màxim totes les possibilitats que ofereix.

3.4.2.5. El front portuari

Les Terres de l'Ebre compten amb un nombre important de ports de mena diversa. De sud a nord, són els següents: les Cases d'Alcanar, pesquer i esportiu; Alcanar (cimentera), industrial; Sant Carles de la Ràpita, esportiu, pesquer i comercial; Deltebre, esportiu i pesquer; l'Ampolla, amb dues zones d'usos diferenciats: l'esportiva i la pesquera; l'Ametlla de Mar, esportiu i pesquer; Sant Jordi d'Alfama, esportiu; i Calafat, també esportiu.

Actualment, els ports de les Terres de l'Ebre estan sotmesos a una fase de millora de les seves instal·lacions i d'aprofitament del seu espai. Igualment s'estan incrementant les relacions port-territori amb la millora dels accessos terrestres.

3.4.2.6. Un riu que torna a ser navegable

Abandonada la navegació fluvial a partir del segle XIX, els anys 80 i 90 del darrer segle van veure renàixer l'interès per recuperar-la com a motor de desenvolupament turístic i l'execució de les primeres actuacions en aquest sentit.

Fruit d'aquelles actuacions i de les que s'han anat succeint des d'aleshores, el riu disposa actualment d'una via navegable, abalisada i senyalitzada, des de la desembocadura fins a Ascó, amb 24 embarcadors (6 dels quals amb rampa de varada) i la resclosa de l'assut de Xerta es troba rehabilitada per tal de permetre el pas de les embarcacions.

El tram entre Ascó i Riba-roja d'Ebre està encara pendent d'execució, tot i que als embassaments de Flix i Riba-roja la làmina d'aigua permet la navegació.

3.4.2.7. Un àmbit sense instal·lacions aeroportuàries comercials

El camp de vol de Roquetes, els heliports hospitalaris de l'Hospital Verge de la Cinta de Tortosa i de l'Hospital comarcal de Móra d'Ebre, en fase d'aprovació, i l'heliport privat d'Amposta (Heliwiss Ibérica) són les úniques instal·lacions que existeixen a l'àmbit de les Terres de l'Ebre en matèria d'infraestructura aeroportuària.

A banda d'aquestes instal·lacions, en desenvolupament del Pla d'aeroports, aeròdroms i heliports de Catalunya, 2009-2015, actualment es troba en fase avançada la proposta d'implantació d'un aeroport d'aviació regional al terme municipal de Roquetes, anomenat aeroport de les Terres de l'Ebre. Igualment, es considera la construcció de dos nous aeròdroms, els d'Arnes i la Ribera d'Ebre, respectivament.

3.4.2.8. La plataforma logística Logis Ebre

El projecte de Logis Ebre, la plataforma logística situada a l'àmbit territorial de les Terres de l'Ebre en un emplaçament idoni, al costat de l'autopista AP-7 i del corredor ferroviari del Mediterrani, és la principal actuació en matèria logística prevista a l'àmbit, i vindrà a completar la xarxa de plataformes logístiques i terminals ferroviàries estratègiques per a la funcionalitat del sistema logístic de Catalunya.